

Analiza fotografija kao demonstracijska metoda u integraciji nastave Sociologije i Njemačkog jezika na temu "Kulturni sukob i integracija"

Gerbus, Teodora

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:858602>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za sociologiju
Odsjek za germanistiku

Diplomski rad

**ANALIZA FOTOGRAFIJA KAO DEMONSTRACIJSKA METODA
U INTEGRACIJI NASTAVE SOCIOLOGIJE I NJEMAČKOG JEZIKA
NA TEMU „KULTURNI SUKOB I INTEGRACIJA“**

Teodora Gerbus

Mentor: dr. sc. Zvonimir Bošnjak, pred.

Komentorica: dr. sc. Marija Lütze-Miculinić, izv. prof.

Zagreb, rujan 2022.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na objavljenoj i citiranoj literaturi te vlastitom osmišljenom i provedenom istraživanju. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Teodora Gerbus (potpis)

Zahvaljujem mentoru dr. sc. Zvonimiru Bošnjaku i komentorici dr. sc. Mariji Lütze-Miculinić, izv. prof. na danim savjetima pri izradi ovog rada te posebice na svoj pruženoj pomoći i prenošenom znanju tijekom diplomskog studija.

Zahvalu upućujem nastavnici Karin Nigl i njenim učenicima koji su svojim sudjelovanjem u istraživanju obogatili ovaj rad istraživačkom komponentom te mi osigurali iznimno ugodno nastavno iskustvo.

Velika hvala mojim roditeljima Đurđici i Miljenku, sestri Tereziji i bratu Josipu na strpljenju i razumijevanju.

Hvala mom Nikoli, Mariji, Jeleni i Kristijanu što su mi uljepšali studentske dane.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Cilj i svrha rada.....	2
3. Teorijski okvir rada.....	3
3.1 CLIL model.....	3
3.1.1 Dvojezična nastava	5
3.2 Međukulturna kompetencija u nastavi	7
3.2.1 Potencijal fotografija u razvijanju međukulturne kompetencije	10
3.3 Vizualna sociologija	12
3.3.1 Istraživački potencijal fotografija	13
4. Fotografije u nastavi	17
4.1 Analiza fotografija u nastavi Sociologije.....	17
4.2 Vizualna sredstva u nastavi Njemačkog jezika.....	20
4.3 Analiza fotografija kao nastavna metoda.....	24
5. Analitički obrazac za analizu fotografija u nastavi.....	26
6. Metodologija akcijskog istraživanja	32
6.1 Istraživačko pitanje	33
6.2 Uzorak.....	33
6.3 Instrumenti	34
6.4 Postupak.....	36
6.4.1 Prvi nastavni sat	37
6.4.2 Drugi nastavni sat.....	39
6.4.3 Treći nastavni sat	41
7. Rezultati	42
7.1 Evaluacija održanih nastavnih sati.....	42
7.2 Osvrt predmetne nastavnice.....	49
7.3 Anketni upitnik	51
8. Rasprava.....	52
9. Ograničenja rada	55
10. Zaključak.....	55

11. Prilozi.....	58
11.1 Obrazac za vrednovanje metode analize fotografija	58
11.2 Anketni upitnik.....	60
11.3 Pozivni tekst za sudjelovanje u nestrukturiranom intervjuu	62
11.4 Zamolba mentora.....	63
11.5 Suglasnost ravnateljice.....	64
11.6 Informirani pristanak učenika na sudjelovanje u istraživanju.....	65
11.7 Nastavne pripreme na teme „Kulturni sukob“ i „Integracija“	67
11.8 Učenički praktični uradci	92
11.9 Anonimizirani prijepis osvrta predmetne nastavnice	94
Literatura	96
Sažetak	99

1. Uvod

Izrada ovog rada potaknuta je željom za analizom obrazovnog potencijala fotografija u nastavi Sociologije i Njemačkog jezika. U dosadašnjem iskustvu kao učenica, studentica, ali i buduća nastavnica primijetila sam da nastavnici Sociologije i Njemačkog jezika metodu analize fotografija gotovo ni ne koriste u obradi ili ponavljanju nastavnog sadržaja, već fotografije svoju namjenu u nastavi ostvaruju kao popratni sadržaj za vizualno obogaćivanje tekstualnih podataka, kao početni impuls prilikom uvođenja u temu nastavnog sata ili kao sredstvo poticanja učeničkih asocijacija. Dakle, analiza fotografija u pravilu staje nakon interpretacije onoga što učenici na njima mogu iščitati jednim pogledom. Osim toga, primjetna je skromna zastupljenost mogućnosti nastavne obrade fotografija u metodičkoj literaturi nastave Sociologije i stranih jezika. Nema jasnih metodičkih uputa za adekvatno korištenje i analizu fotografija u nastavi, stoga istraživanje mogućnosti i uspješnosti uključivanja fotografija u nastavi doprinosi razvoju i poboljšanju nastavničke prakse s ciljem pružanja što kvalitetnijeg odgojno-obrazovnog iskustva učenicima.

U prvom se dijelu rada daje teorijski pregled o dosadašnjim spoznajama u okviru korištenja fotografija u istraživačke i nastavne svrhe. U prvom se poglavlju razlažu mogućnosti i prednosti povezivanja nastave Sociologije i Njemačkog jezika prema CLILiG modelu u jedno metodički interdisciplinarno područje proučavanje društvenih odnosa s naglaskom na razvoju učeničke međukulturne kompetencije na njemačkom jeziku. Time se želi ukazati na obrazovni potencijal metode analize fotografija u povezivanju nastave Sociologije i Njemačkog jezika. U drugom se poglavlju daje pregled koncepta međukulturne kompetencije i mogućnosti razvijanja međukulturne osjetljivosti u nastavi Sociologije. Pritom se posebna pažnja posvećuje ulozi fotografija u poticanju razvoja učeničke međukulturne kompetencije. Zatim slijedi poglavlje o doprinosu vizualnih sociologa razvoju sociološkog proučavanja fotografija te prednostima i ograničenjima vizualnih sredstava u tumačenju društvene stvarnosti. Budući da analizi fotografija nije posvećeno dovoljno pažnje u metodičkoj literaturi nastave Sociologije, spoznaje vizualnih sociologa predstavljaju važno teorijsko ishodište za razmatranje korištenja fotografija kao nastavnog sredstva u nastavi Sociologije i njihova potencijala u razvijanju sociološke imaginacije kod učenika. U idućem se poglavlju opisuje uloga i prednosti fotografija u nastavi stranih jezika. Time se ukazuje na

širi potencijal fotografija da osim što demonstriraju društvene pojave u umjetnim učioničkim uvjetima, ujedno potiču učenike na jezično izražavanje, naročito o temama od međukulturne važnosti. Zatim se nastoji smjestiti analizu fotografija kao vizualno-demonstracijsku metodu unutar postojećih kategorija nastavnih metoda. Na kraju teorijskog dijela rada prilaže se analitički obrazac za analizu fotografija u nastavi koji se temelji na spoznajama vizualnih sociologa i metodičara nastave Sociologije i stranih jezika. Izrađeni obrazac predstavlja opći okvir za analizu te je za njegovo korištenje potrebno adaptirati razine analize u skladu s korištenim vizualnim materijalom i očekivanim odgojno-obrazovnim ishodima koje se teži ostvariti u procesu učenja i poučavanja.

U drugom dijelu rada izlaže se metodologija i rezultati akcijskog istraživanja provedenog u trećem razredu dvojezičnog gimnazijskog programa. Tri nastavna sata Sociologije na njemačkom jeziku obuhvaćena istraživanjem u kojem se primjenjuje metoda analize fotografija održana su prema metodičkim obrascima koji su priloženi na kraju rada. Time se skreće pozornost na praktičnu primjenu spomenute nastavne metode u realnim mogućnostima nastavničkog rada te evaluira uspješnost metode u ostvarivanju očekivanih odgojno-obrazovnih ishoda i poticanju učenika na jezično izražavanje na stranom jeziku. Na samom kraju rada navedena su ograničenja rada i istraživanja te se upućuje nastavnike Sociologije i stranih jezika na daljnje istraživanje metode analize fotografija da bi metoda u budućnosti bila zastupljenija u metodičkoj literaturi i time pronašla svoju adekvatnu primjenu u nastavi.

2. Cilj i svrha rada

Ovim radom želi se ostvariti više ciljeva. Prvi je cilj teorijski potkrijepiti metodu analize fotografija kao nastavnu metodu koja doprinosi određenim sastavnicama nastave Sociologije i nastave Njemačkog jezika. Razmatranje postojećeg znanja o korištenju fotografija u sociologiji i u nastavi stranog jezika predstavlja preduvjet povezivanju predmetnih područja s obzirom na korištenje spomenute metode. Drugi je cilj rada osmisliti analitički obrazac za analizu fotografija koji je moguće adaptirati i koristiti u nastavi Sociologije u skladu s odgojno-obrazovnim ciljevima čijem se ostvarivanju teži na kraju

nastavnog procesa. Time se nastavnicima nudi obrazac za analizu fotografija utemeljen na dosadašnjim spoznajama iz teorije o vizualnoj sociologiji i metodike stranog jezika te ih se potiče na korištenje metode analize fotografija u vlastitoj nastavničkoj praksi. Treći je cilj rada izvesti i evaluirati tri nastavna sata Sociologije na njemačkom jeziku u kojima se koristi metoda analize fotografija. Ispitivanjem uspješnosti primjene spomenute metode u nastavi izvedenoj po CLILiG modelu dobiva se uvid u prednosti analize fotografija u dvojezičnoj nastavi Sociologije, ali istovremeno i uvid u njene nedostatke koje je potrebno artikulirati nakon odgojno-obrazovnog djelovanja.

Svrha je ovog rada unaprijediti kvalitetu nastave Sociologije i Njemačkog jezika. Namjera je nastavnicima Sociologije i Njemačkog jezika ukazati na mogućnosti, prednosti i nedostatke primjene metode analize fotografija u nastavi da bi metoda češće pronašla svoju adekvatnu primjenu u nastavničkoj praksi i time proširila mogućnost odabira različitih nastavnih metoda u nastavnom procesu. Osim toga, ovim se radom želi potaknuti razvoj svijesti o fotografijama kao ozbiljnom nastavnom sredstvu čiji se potencijal u vizualizaciji nastavnog sadržaja i ostvarivanju odgojno-obrazovnih ishoda nedovoljno iscrpio u dosadašnjoj nastavnoj praksi Sociologije i Njemačkog jezika.

3. Teorijski okvir rada

3.1 CLIL model

Jedna od glavnih odgojno-obrazovnih zadaća nastavnika ogleda se u zahtjevu za osposobljavanjem učenika na sudjelovanje u suvremenom društvu. Međutim, uzevši u obzir brzinu i intenzitet društvenih promjena u jeku globalizacije, teško je ispuniti takvu zadaću jednojezičnim pristupom obrazovanju. U tom se smislu u kontekstu širenja učeničkih kompetencija sve češće govori o CLIL-u (Content and Language Integrated Learning). Pojam CLIL pojavljuje se u europskom obrazovnom diskursu od sredine 90-ih godina prošlog stoljeća proizlazeći iz suvremene potrebe približavanja školsko-institucionalnih uvjeta učenja zahtjevima stvarnog svijeta. CLIL model u svojoj suštini predstavlja obrazovni pristup koji počiva na formalnoj i organizacijskoj integraciji predmetnog sadržaja i stranoga jezika s naglaskom na proces učenja (Haataja i Wicke, 2015). U svom konceptualnom smislu CLIL

zapravo nije samo jedan oblik izvođenja nastave, nego predstavlja viši rodni pojam koji objedinjuje sve oblike povezivanja učenja stranog jezika s učenjem društvenih (povijest, sociologija, filozofija i sl.) ili prirodoslovnih (fizika, kemija, matematika i sl.) predmetnih područja. Važnost promicanja integrativnog pristupa obrazovanju prepoznata je i na europskom obrazovnom planu gdje se CLIL model shvaća kao put k realizaciji europskih jezičnih politika koje za cilj imaju širenje mogućnosti zaposlenja i približavanje europskog identiteta građanima Europe promičući dvo- i višejezičnost (Bosenius, 2009).

Specifičnost CLIL nastave iskazuje se naglaskom koji taj obrazovni pristup stavlja na osposobljavanje učenika na sudjelovanje u stručnim diskursima. Dok je nastava stranih jezika usmjerena na komunikativno djelovanje na stranom jeziku u autentičnim društvenim situacijama, u CLIL nastavi u središtu stoji diskurs, odnosno poticanje učenika na problemsko i kritičko suočavanje s temama od kulturnog ili stručnog značaja (Haataja i Wicke, 2015). Važno je naglasiti da razvoj učeničkih jezičnih kompetencija nije zanemaren u CLIL nastavi, već se smatra sredstvom, a ne ciljem nastave. Isto tako Bosenius (2009) naglašava da CLIL uz razvijanje učeničkih jezičnih kompetencija, uključuje i razvoj kompetencija za stjecanje znanja, razvoj međukulturnih i komunikacijskih kompetencija te razvoj strategija za učenje jezika.

Koncept CLILiG (Content and Language Integrated Learning in German) razvija se početkom 2000-ih godina na temelju ishodišnog CLIL modela. Spomenutim akronimom specificira se povezivanje predmetnog područja s njemačkim jezikom kao ciljnim jezikom da bi se potaknula suradnja među CLIL-nastavnicama iz država koje nisu dio njemačkog govornog područja. Time se namjerava pospješiti ostvarivanje zajedničkih ciljeva u okviru istraživanja i poboljšanja izvedbe CLIL-nastave na njemačkom jeziku (Haataja i Wicke, 2015: 11-12). CLILiG se često pogrešno izjednačava s dvojezičnim učenjem i poučavanjem na njemačkom jeziku. Haataja i Wicke (2015) razlikuju četiri koncepta CLILiG-a čime upućuju na višestruke mogućnosti integriranja nastave njemačkog jezika i predmetne nastave. Prema tome, pod krovnom pojmom CLILiG smještava se *nastava njemačkog jezika s međupredmetnim temama, dvojezična nastava, model obrazovanja „uranjanjem“ i jezično*

*osjetljiva nastava njemačkog jezika.*¹ Glavnu razliku među navedenim tipovima CLILiG-a čine ciljevi nastave. Dok je proces učenja i poučavanja u nastavi njemačkog jezika s predmetnim temama usmjeren na stjecanje jezičnih i komunikacijskih kompetencija na stranom jeziku, u ostalim je oblicima CLILiG nastave usmjereni na stjecanje znanja i vještina s obzirom na sadržaj predmetne nastave. Zatim se CLILiG tipovi usmjereni na predmetnu nastavu još među sobom razlikuju prema intenzitetu korištenja i uvježbavanja njemačkog jezika kao stranog jezika. (Haataja i Wicke, 2015) Budući da se ovim radom želi ispitati obrazovni potencijal analize fotografija u dvojezičnoj nastavi Sociologije, u nastavku rada posebna se pažnja posvećuje posebnostima dvojezične nastave.

3.1.1 Dvojezična nastava

Dvojezična nastava u kontekstu CLILiG-a je nastava koja je prije svega usmjerena na prenošenje stručnih znanja o nekom predmetnom području razvijajući pritom učeničke kompetencije na njemačkom jeziku. Razvoj jezično-komunikacijskih kompetencija na stranom jeziku u takvom obliku nastave predstavlja sredstvo za dostizanje ciljeva usko povezanih predmetnim područjem. Prema tome, učenici koji pohađaju dvojezičnu nastavu jezične kompetencije razvijaju s ciljem stjecanja predmetnog znanja, a komunikacijske vještine razvijaju kako bi što uspješnije mogli sudjelovati u predmetnom diskursu na stranom jeziku. (Thürmann, 2015)

Iako za dvojezičnu nastavu nije razrađena jedinstvena didaktika ni metodika, može se izdvojiti nekoliko zajedničkih principa dvojezičnih nastavnih situacija. U dvojezičnoj se nastavi didaktički primat daje predmetnom području, pa se nastavnici prema tome trebaju voditi zahtjevima predmetnog kurikula prilikom određivanja teme i sadržaja nastave. Isto tako su obrazovni zahtjevi i ciljevi s obzirom na opterećenje učenika jednaki u dvojezičnoj nastavi kao i u predmetnoj nastavi na materinskom jeziku. Međutim, moguće je smanjiti opseg sadržaja određenih tema kako bi učenici imali više vremena za problemsko i kontrastivno suočavanje s nastavnim temama. Time se potiče jačanje učeničkih međukulturnih kompetencija, posebice u kombinaciji s nastavnim temama povijesnih i

¹ Prijevod s njemačkog: *Fachübergreifender DaF-Unterricht, bilingualer Sachfachunterricht, Immersionsprogramm, der sprachensible deutschsprachige Fachunterricht*

društvenih područja. U svezi s tim važno je napomenuti da je u određenim nastavnim situacijama prilikom obrade kulturno-specifičnih povijesnih ili društvenih tema matične države opravdano i poželjno koristiti se materinskim jezikom. Iako se nastava odvija pretežito na stranom jeziku, također je opravdano koristiti se materinskim jezikom prilikom provjeravanja razumijevanja ključnih koncepata. (Thürmann, 2015)

U kontekstu hrvatskog odgojno-obrazovnog sustava pojam dvopredmetne nastave obuhvaća dva modela. Prvi i najčešći model odnosi se na organizaciju nastave na jezicima i pismima nacionalnih manjina, a drugi model dvojezične nastave tzv. *funkcionalna dvojezičnost* namijenjena je pripadnicima većinske kulture s ciljem razvijanja jezično-komunikacijskih kompetencija u dvama jezicima (Ivanković, 2017: 332). U hrvatskom je obrazovnom sustavu 2016. godine djelovalo devet srednjih škola koje su uz odobrenje Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, nudile učenicima upis dvojezičnog obrazovnog programa u kojem se dio nastavnih predmeta i sadržaja održavao na nekom svjetskom jeziku (Lujčić, 2016: 113). Budući da samo neke od navedenih devet srednjih škola nude dvojezičnu nastavu na njemačkom jeziku, zastupljenost CLILiG modela u hrvatskim srednjim školama izrazito je mala.

Najveća prednost dvojezične nastave ogleda se u izraženim jezičnim kompetencijama učenika koji su zbog prirode dvojezičnog modela izloženi vremenski intenzivnoj primjeni stranog jezika (Ohlberger, Wegner, 2018: 46). Neki autori ističu da je razvoj jezično-komunikacijske kompetencije usko povezan s razvojem međukulturne kompetencije jer učenje stranih jezika potiče razvoj kritičkog stava prema vlastitom i drugim društvima te potiče na preispitivanje usađenih vrijednosti i normi (Ivanković, 2017 prema Byram, Guilherme, 2000). Iz tog teorijskog ishodišta Ivanković (2017) provodi jednokratno istraživanje na uzorku od tristotinjak učenika dvojezičnih gimnazijskih programa i učenika redovitih gimnazija u Republici Hrvatskoj. Rezultati istraživanja ukazuju na pozitivan utjecaj dvojezičnog obrazovanja na razvijanje višejezične i međukulturne kompetencije učenika (Ivanković, 2017: 342-343). Stoga akcijsko istraživanje u nastavku ovog rada polazi od pretpostavke da primjena CLILiG modela, odnosno izvođenje nastave Sociologije na njemačkom jeziku, osim što učenicima daje priliku za primjenu sociološkog sadržaja u komunikaciji na stranom jeziku, učenicima također omogućuje i aktivno sudjelovanje u

razmjeni o međukulturnim temama. Međutim, uspješno povezivanje nastave Sociologije i Njemačkog jezika podrazumijeva promišljen izbor metodičkih postupaka. Izabrane nastavne metode moraju biti što učinkovitije u poučavanju pojmova i koncepata vezanih za predmetno područje te predočavanja strategija za uspostavu i održavanje međukulturne komunikacije (Bosenius, 2009). Stoga se posebna pažnja posvećuje i didaktičko-metodičkim posebnostima fotografija kako bi se u drugom dijelu rada evaluirala učinkovitost metode analize fotografija u povezivanju nastave Sociologije i Njemačkog jezika.

3.2 Međukulturna kompetencija u nastavi

Uz poticanje razvoja kompetencije višejezičnosti, u međunarodnim se dokumentima i preporukama za oblikovanje nacionalnih obrazovnih politika također ističe potreba za razvijanjem međukulturne kompetencije² kao ključne kompetencije građana za sudjelovanje u sve mobilnijem i kulturno raznolikijem društvu³. Shodno tome, nastavnicima se nameće važan obrazovni zadatak razvijanja učeničkih vještina i sposobnosti za uspješno snalaženje u multikulturnom društvu. No, koje sve vještine, znanja i sposobnosti međukulturna kompetencija objedinjuje u svom konceptualnom smislu te što se zapravo podrazumijeva pod pojmom „međukulturno“ još nije naišlo na sveopći konsenzus među teoretičarima i istraživačima međukulturnog obrazovanja.

Iako nema jedinstvene definicije MK, u literaturi se pojavljuju različiti pokušaji njene konceptualizacije. U svom širem pojmovnom određenju MK uključuje „skup sposobnosti potrebnih za učinkovito i svrsishodno djelovanje u interakciji s osobama koje su jezično i kulturno drukčije od nas“ (Piršl, 2014: 203 prema Fantini, 2000). Specificirajući skup sposobnosti i pritom uzimajući u obzir najveća slaganja stručnjaka u području međukulturnosti, Deardorff definira MK kao „sposobnost primjerene i učinkovite komunikacije u međukulturnim situacijama koja se temelji na vlastitom međukulturnom

² U nastavku se rada pojam međukulturne kompetencije pojavljuje u skraćenom obliku kao MK

³ Vijeće Europe (7.5.2008.). *White Paper on Intercultural Dialogue “Living Together As Equals in Dignity”*
URL: https://www.coe.int/t/dg4/intercultural/source/white%20paper_final_revised_en.pdf (6. 9. 2022.)

Vijeće Europske unije. (4.6.2018.). *Preporuka vijeća od 22. svibnja 2018. o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje*. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=BG](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=BG) (6. 9. 2022.)

znanju, vještinama i stavovima“ (Petraović, 2016: 17). Za razliku od Deardorff pedagozi Gorsch i Leenen uspješnost komunikacije preciznije formuliraju izjednačavajući je s kulturno osjetljivim međudjelovanjem, čime naglašavaju uključenost svih sudionika u međukulturnoj komunikaciji (Petraović, 2016: 17). Iz navedenih definicija proizlazi da je jedna od glavnih pretpostavki razvoja MK međukulturni kontakt u kojem se sve stečene sposobnosti i znanje odmjereno i praktično primjenjuju u interakciji s osobama drugačijih kulturnih i socijalnih pozadina. Time se u pitanje dovodi mogućnost potpune izgradnje MK u umjetnim uvjetima učionica u kojima se nalaze učenici sličnih sociokulturnih pozadina. Stoga je rad nastavnika i pedagoga ograničen na razvijanje učeničkih vještina i stavova te na prenošenje znanja kojima će se učenici situacijski koristiti prilikom ostvarivanja međukulturne komunikacije. Iako su učenici pritom lišeni sudjelovanja u stvarnim međukulturnim interakcijama, takvo nastavničko postupanje prkosi ograničenim učioničkim uvjetima i čini se najpovoljnijom mogućnosti u razvijanju učenikove MK.

Budući da teoretičari MK nisu usuglašeni oko toga koje su vještine, znanja i stavovi odraz MK pojedinca, na tom tragu razvijaju se različiti modeli razvoja MK (Piršl, 2014). Ti modeli mogu poslužiti nastavniku u strukturiranju nastavnog procesa ukazujući mu na potrebne korake u izgradnji MK učenika. Jedan od najčešće referiranih modela u znanstvenoj literaturi jest Benettov konstruktivistički i linearni model međukulturne osjetljivosti (Petraović, 2016: 85). Za razliku od velikog dijela MK modela koji su izrađeni u svrhu podupiranja razvoja MK u nastavi stranih jezika, Benettov model međukulturne osjetljivosti nije glotodidaktički model, pa prema tome može poslužiti i nastavnicima Sociologije u razvijanju MK učenika vodeći ih u postepenom određivanju potrebnih odgojno-obrazovnih ciljeva i ishoda nastave.

Bennettov *Razvojni model međukulturalne osjetljivosti* temelji se na načelima poštivanja i prihvaćanja kulturnih razlika, što je ključno za život u višekulturnom demokratskom društvu. Cilj je Benettova modela objasniti kako pojedinci „konstruiraju“ svoj pogled prema kulturnim razlikama kroz šest razvojnih faza koje se mogu svrstati u etnocentrični ili etnorelativni stadij. U etnocentričnom stadiju vlastita kultura služi kao mjerilo procjene drugih kultura. Sastoji se od početne faze poricanja razlika u kojem se kulturne razlike smatraju nepostojećima ili irelevantnima, zatim slijedi faza obrane od razlika

u kojoj se razlike polariziraju kao „mi”-„oni”, pri čemu se „oni” smatraju inferiornima, te je posljednja faza etnocentričnog stadija faza umanjivanja razlika u kojoj je svijest o razlikama prisutna, ali se one trivijaliziraju naglašavanjem univerzalnih ljudskih vrijednosti. Stupnjevitom gradacijom na spomenute faze slijede faze etnorelativnog stadija u kojem se vlastita kultura sagledava kao jedna među brojnim drugima. Sastoji se od faze prihvatanja razlika u kojoj se razlike opažaju i priznaju kao ograničavajući čimbenici društvenog djelovanja, nakon čega slijedi faza prilagodbe na razlike u kojoj se prihvaća perspektiva drugačije kulture uz pokazivanje primjerenih obrazaca komunikacije te naposljetku krajnja faza razvojnog modela, faza integracija razlika u kojoj se usvaja višestruka kulturna perspektiva uključujući komponente drugačije kulture u svoj identitet te djelovanje u skladu s tim. (Petraović, 2016)

Iako razvoj međukulturne osjetljivosti čini nezaobilazan dio učinkovite pripreme učenika za život u višekulturnom društvu, ona se ne bi smjela izjednačavati s MK, nego se samo smatrati jednim od njenih sastavnih dijelova u razvijanju učeničkih vještina i sposobnosti te proširenju učeničkog međukulturnog znanja. Uzevši u obzir spomenute faze razvoja međukulturne osjetljivosti i obavezne programske zahtjeve nastavnog predmeta Sociologije, čini se da nastava Sociologije igra znatnu ulogu u razvijanju MK učenika. U nastavi Sociologije učenjem o društvenim i kulturnim različitostima učenici uviđaju utjecaj društvene strukture na formiranje vlastitog identiteta i ponašanja te ponašanja drugih, čime se izgrađuje osjetljivost za društvena pitanja i probleme te potiče tolerantnost prema pojedincima i skupinama različitih sociokulturnih pozadina.⁴ Učenici imaju priliku kritički se suočavati s različitim društvenim odnosima, pojavama, procesima, ali i sa svojim sociološkim interpretacijama društvenog svijeta, čime se potiče razvoj učeničke odgovornosti, solidarnosti i osobnoga integriteta.⁵ Stoga i odgojno-obrazovni ciljevi nastavnih sati Sociologije održanih u sklopu akcijskog istraživanja opisanog u drugom dijelu rada, trebali bi svojim ostvarivanjem potaknuti razvoj učenikove MK. Posebice obrađene nastavne teme „Kulturni sukob“ i „Integracija“ čine se povoljnima za razvijanje

⁴ Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (22.1.2019) *Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Sociologije za gimnazije u Republici Hrvatskoj*. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_160.html (6. 9. 2022.)

⁵ v. treću bilješku/fusnotu

razumijevanja za funkcionalnu ulogu kulturnih razlika u strukturiranju društvenih odnosa i prepoznavanje snage kulturnih razlika u ograničavanju tj. omogućavanju društvenog djelovanja, čime se podupire razvoj učeničke međukulturne osjetljivosti. Osim toga, odabrana nastavna sredstva i metode također igraju ključnu ulogu u uspješnosti ostvarivanja željenih odgojno-obrazovnih ciljeva. Dakle, da bi se objedinile organizacijske potrebe nastave Sociologije i međukulturnog obrazovanja, potrebno je izdvojiti posebnosti primjene fotografija u nastavi Sociologije, ali i njihove prednosti u razvijanju učenikove MK kako bi se potencijal fotografija u tim područjima mogao što kvalitetnije iscrpiti.

3.2.1 Potencijal fotografija u razvijanju međukulturne kompetencije

„Ne postoji objektivna stvarnost – stvarnost je uvijek onakva, kakvom je mi individualno rekonstruiramo prema našim osjetilnim utiscima“ (Bolten, 2007: 31). Tom konstruktivističkom premisom potrebno je voditi se u ostvarivanju i razumijevanju međukulturnih odnosa. Do međukulturnih nesporazuma najčešće dolazi zbog nedovoljne osviještenosti utjecaja vlastite kulture na to kako percipiramo stranu kulturu (Bolten, 2007: 29). U skladu s tim razvijanje MK također podrazumijeva propitivanje vlastite percepcije društvene stvarnosti i širenje naše kulturom determinirane perspektive kako bi se što uspješnije ostvarila komunikacija s pripadnicima različitih kultura.

Reimann navodi da je razvijanje percepcije jedan od ključnih obrazovnih postupaka u razvijanju učenikove MK, a upravo je analiza vizualnih sadržaja jedna od mogućih nastavnih aktivnosti koja pridonosi razvoju učeničke percepcije. Shodno tome, učenička se percepcija može razvijati davanjem slobodnih asocijacija o promatranim slikama, ali i detaljnim opisima i interpretacijama slika te isječaka filmova kako bi se učenike senzibiliziralo za procese promatranja, percepcije i razumijevanja. Jedan korak dalje u razvijanju učeničke percepcije predstavlja svjesna analiza fotografija i slika, počevši od jednostavnog opisivanja, zatim stvaranja hipoteza te oblikovanja osobnih utisaka na promatrani vizualni sadržaj. Nakana je time osvijestiti pasivni automatizam percepcije koji učenika dovodi do izgradnje subjektivnih vrijednosnih sudova prema drugim kulturama. (Reimann, 2017: 59)

Uzevši u obzir medijalno-pedagogijske funkcije fotografije Holzbrecher ističe semantičko i analitičko-refleksivno obilježje fotografija u podupiranju procesa međukulturnog učenja. Semantičko obilježje fotografija omogućuje učeniku interpretaciju i analizu fotografija s obzirom na situacijski i kulturni kontekst snimljenog sadržaja. Ako nastavnik dobro vodi učenike u analizi fotografija, učenici mogu doći do spoznaja o uvjetovanosti perspektive (tj. percepcije) društvenim, kulturnim i biografskim obilježjima pojedinca. (Holzbrecher, 2007) S tim u svezi stoji gore navedena potreba za razvijanjem učeničke percepcije vizualnih prikaza u procesu međukulturnog učenja jer učenici imaju priliku zajedničkim radom i razmjenom mišljenja doći do novih spoznaja o nepoznatim kulturama te reflektirati različite perspektive iz kojih se sadržaj fotografija može tumačiti. Stoga obrazovni rad s fotografijama omogućuje i podupire proces učenja o nečem što je učenicima „strano“ pokazujući im neviđene detalje i perspektive druge kulture, čime se smanjuje simbolična granica između kulture koju učenici smatraju svojom i one koju smatraju stranom. Analitičko-refleksivno obilježje odnosi se na mogućnost prepoznavanja snage fotografija u oblikovanju javnog mišljenja, ali i prepoznavanja namjere koja se krije u pozadini stavljanja određenih fotografija u medijski prostor. S obzirom na MK nastavnik pritom učenicima treba obratiti pažnju na „sliku“ drugih kultura koju nam mediji žele približiti i time poticati dekonstrukciju vlastite ideje o njihovoj „egzotičnosti“ te umanjiti strah od nepoznatog. (Holzbrecher, 2007: 51)

Može se zaključiti da fotografije imaju odgojno-obrazovni potencijal u razvijanju učenikove MK, no zbog nejasne teorijske konceptualizacije MK i njenih sastavnica, teško je procijeniti koje metode i postupci učenja i poučavanja imaju trajan pozitivan učinak na razvoj MK učenika. Osim toga zahtjevnost razvijanja MK nadilazi vremenske i organizacijske uvjete obaveznog obrazovanja, pa nastavnici ne mogu očekivati razvijene međukulturne vještine kod svojih učenika koje imaju priliku vidjeti samo nekoliko puta mjesečno. Međutim, to ne znači da nastavnici ne bi trebali tražiti i isprobavati različite načine njegovanja međukulturne osjetljivosti u nastavnoj praksi. U tom pogledu fotografije se čine kao poticajno sredstvo, posebice u ostvarivanju odgojnih ciljeva nastave Sociologije koji su iznimno bliski temeljnim principima razvijanja međukulturne osjetljivosti.

3.3 Vizualna sociologija

Prije nego li se razmotre metodičke prednosti i ograničenja rada s fotografijama u nastavi Sociologije i njihova potencijala u razvijanju sociološke imaginacije kod učenika, potrebno je osvrnuti se na doprinos vizualnih sociologa sociološkom proučavanju fotografija. Pojedinac je u 21. stoljeću dnevno izložen velikoj količini informacija, često pohranjenih u obliku vizualnog sadržaja kao što su fotografije i slike. S obzirom na važnost vizualnog sadržaja u sredstvima masovne komunikacije u suvremenom društvu, Grady (2001) ističe nužnost proučavanja fotografija i njihove konzumacije, zbog količine lako dostupnih informacija koje fotografije sadrže i koje se ujedno nude sociologu u analizi društvenog života. Te su informacije prostorno i vremenski uronjene u određen društveni kontekst, zbog čega fotografije uz riječi i brojke predstavljaju način opisivanja društva, tj. mogu koristiti kao alat za razumijevanje društvenog života (Becker, 1995). Stoga ne čudi da fotografiranje od svojih početaka služi istraživanju društva jer fotografi, ali i sociolozi pokušavaju povezati određenu ideju s nečim što je moguće promatrati, dakle, obje znanosti od svoje uspostave teže ostvarivanju zajedničkog cilja, boljem razumijevanju društvenog života.

Iako sociolozi tradicionalnih pristupa fotografije kao sredstvo analize rijetko koriste u svom istraživačkom radu, već se oslanjaju na objektivnost brojčanih i tekstualnih podataka, analiza fotografija etabliрана je istraživačka metoda u području vizualne sociologije. Vizualna je sociologija disciplina koja povezuje analizu i proizvodnju vizualnog sadržaja u disciplinarno proučavanje društvenih odnosa (Grady, 2001: 85). Kao zasebna grana sociologije, prema Guggenheimu, vizualna se sociologija uspostavlja početkom 20. stoljeća kada su fotografije bile od središnje važnosti prilikom istraživanja i prikazivanja životnih uvjeta siromašnijih slojeva stanovništva. Međutim, nedugo nakon uspostave vizualne sociologije fotografije gube svoj istraživački legitimitet zbog rastuće tendencije za upotrebom kvantitativnih istraživačkih metoda u sociologiji kako bi se učvrstio njezin znanstveni karakter. Iako se sedamdesetih godina prošlog stoljeća primjećuje učestalije korištenje fotografija u istraživačke svrhe, vizualni sadržaji zadržavaju stečeni rubni identitet u sociologiji kao nedovoljno objektivni medij sve do današnjeg dana. (Guggenheim, 2015) Zbog neatraktivnosti istraživačkog potencijala fotografija i drugih vizualnih medija u sociologiji, ne javlja se opća potreba za razvijanjem metodoloških postupaka vezanih uz analizu fotografija. Stoga su vizualni sociolozi primorani nove spoznaje o analizi vizualnog

sadržaja i vizualne kulture izvoditi iz postojećih spoznaja drugih znanosti izvan sociologije, kao što su antropologija, etnologija i novinarstvo, u kojima je vizualni sadržaj prepoznat kao legitiman predmet, ali i sredstvo analize društvenog svijeta.

Sociolog Howard Becker svojim je radom pridonijeo razvoju vizualne sociologije, prije svega upućujući tradicionalne sociologe na manjkavosti metodološkog purizma prilikom istraživanja i tumačenja društvenog svijeta. Za Beckera (1995: 13) potrebno je služiti se svim sadržajima i materijalima koji nam mogu pomoći u razumijevanju društva, neovisno o tome je li riječ o brojčanim, tekstualnim ili vizualnim podacima. Stoga Becker ne daje prednost jednoj vrsti podataka ili samo vizualnim podacima, već zagovara njihovu metodološku ravnopravnost da bi rezultati analize različitih vrsta podataka dali što bolji uvid u stanje društva. Budući da su brojčani i tekstualni podaci u većoj mjeri zastupljeni u sociološkim radovima, Becker se u svojim radovima prvenstveno posvećuje analizi korištenja fotografija kao istraživačkog sredstva, navodeći pritom njihove prednosti, nedostatke i ograničenja u tumačenju društvenog svijeta.

3.3.1 Istraživački potencijal fotografija

Za Beckera (2002: 5) su fotografije prije svega dokazi postojanja. Prema tome fotografije pokazuju da apstraktne teorije o društvenim entitetima nisu samo generalizirane priče, nego su utemeljene u stvarnosti te su njihovi nositelji živi ljudi na stvarnim mjestima i sa stvarnim problemima (Becker, 2002). Kao i sociolozi, fotografi svojim radom žele ukazati na složene društvene probleme, pri čemu se u fotografskoj tradiciji često pojavljuju teme poput siromaštva, migracija i rasnih odnosa (Becker, 1995: 8). Fotografi predočavaju različita društva i kulture pomoću reprezentativnih tipova, na isti način na koji sociolozi svoje teorije grade na kategorizaciji društvenih fenomena (Becker, 1995: 9). Unatoč svojim sličnostima, sociolozi i fotografi znatno se razlikuju u svome istraživačkom pristupu. Prema Beckeru sociolozi naginju deduktivnom pristupu društvenim problemima, polazeći od širokih apstraktnih setova ideja i krećući se prema pojedinačnim fenomenima kao indikatorima tih ideja. S druge strane fotografi induktivno pristupaju istraživanju stvarnosti, krećući od pojedinačnog prikaza stvarnosti odnosno fotografije prema teorijama čije su ideje simbolično zastupljene na fotografiji (Becker, 1974). No, kojim god se pristupom služili,

sociološkim ili fotografskim, na posljepku oba pristupa ostvaruju vezu između stvarnih društvenih fenomena i njihovih adekvatnih tumačenja te se time omogućava bolje razumijevanje društvenoga svijeta.

Međutim, nije svaka fotografija od sociološkog interesa tj. predmet analize vizualnih sociologa. U svom radu vizualni se sociolozi prije svega koriste društveno dokumentarnim fotografijama jer takve fotografije postuliraju da mogu vjerodostojno fotografski predočiti društvenu stvarnost. Što se sve društveno dokumentarnim fotografijama namjerava predočiti, može se najbolje objasniti pomoću glavnih ciljeva fotografiranja takvog tipa. Društveno dokumentarno fotografiranje želi „ukazati na nepravedne društvene uvjete, prikazati životne uvjete određenih društvenih grupa, poticati na političko djelovanje te dokumentirati društvene događaje“ (Schröder, 2006: 423). Snaga društveno dokumentarne fotografije leži u njejoj autentičnosti koju je potrebno moći opravdati jer takve fotografije trebaju prenijeti nešto što riječi ne mogu i težiti ostvarenju navedenih ciljeva (Schröder, 2006). No, vizualna sociologija nije ograničena samo na rad s društveno dokumentarnim fotografijama. Becker smatra da i drugi tipovi fotografija kao što su žurnalističke i dokumentarne fotografije mogu biti predmet analize vizualnih sociologa zato što su fotografije ljudski proizvod i dio materijalne kulture pa prema tome njihovo značenje i svrha proizlazi iz načina na koji ih ljudi razumiju i koriste (Becker, 1995). Tako primjerice fotografija izrađena u publicističke svrhe s namjerom obavještanja javnosti o nekom društvenom događaju, istovremeno može biti predmet sociološke analize u kojoj se razmatra vremenska postojanost nekog društvenog fenomena ili upletenost specifičnih društvenih grupa u strukturiranju neke društvene pojave.

Iako se u ovome radu naglašava potencijal fotografija u repliciranju društvene stvarnosti, važno je istaknuti glavnu karakteristiku fotografija – njihovu specifičnost. Fotografijama se ne mogu prikazati apstraktni koncepti kao što je kapitalizam ili protestantska etika, već samo konkretni pojedinci koji u danom trenutku svojim djelovanjem i primjerom simbolično utjelovljuju te koncepte (Becker, 2002: 5). Dakle, fotografije prikazuju samo djelić društvene svakodnevice konkretnih aktera, a daljnja interpretacija iz koje slijedi generalizacija pojedinačnih situacija u šire apstraktne ideje ovisi o promatraču i njegovim vještinama u tumačenju vizualnog sadržaja i sposobnosti sociološke imaginacije. U tekstualnim je zapisima moguće iznijeti različite setove apstraktnih ideja, staviti ih u

opreku, ali isto tako fabricirati pojedince i situacije, prikazujući ih onakvima kakvima ih se želi približiti čitatelju, čega su čitatelji u pravilu i svjesni. Nasuprot tome fotografije unatoč ograničenom dometu apstraktnosti uživaju veći kredibilitet od teksta jer omogućuju promatraču da se u što uvjeri vlastitim očima te samostalno interpretira vizualni materijal oslobođen pritajenih namjera autora. Becker (2002: 11) izdvaja opisanu specifičnost fotografija da detaljno i vjerodostojno utjelove konkretne životne situacije kao najveću prednost fotografija spram tekstualnih i brojčanih podataka. Međutim, ne smatraju svi vizualni sociolozi navedeno obilježje fotografija njihovom prednosti. Mogućnost repliciranja djelića društvene stvarnosti unutar ograničenog okvira fotografije podrazumijeva postojanje društvenih situacija koje nisu obuhvaćene objektivom kamere. Iz toga se u analizi fotografija izvodi problem njihove subjektivnosti i opasnosti usmjeravanja pažnje promatrača na one aspekte društva na koje fotograf želi ukazati.

Guggenheim izdvaja dvije struje u vizualnoj sociologiji po pitanju objektivnosti fotografija. Jedna struja vizualnih sociologa približava se viđenjima tradicionalnih sociologa koji smatraju da fotografije i ostali netekstualni izvori podataka predstavljaju rizik objektivnosti te da s njima treba postupati s najvećim oprezom kako bi se omogućio barem najmanji stupanj objektivnosti. Nasuprot tome druga struja vizualnih sociologa taj rizik objektivnosti vidi kao prednost vizualnih sredstava jer fotografije otvaraju mogućnost političkom djelovanju i reflektivnosti, ali i subjektivnosti koja je bliža stvarnom društvenom stanju (Guggenheim, 2015: 3). Becker sud o subjektivnosti ili objektivnosti fotografije prepušta njenom promatraču, a taj se sud može temeljiti na dokazima sadržanim na fotografiji. Ako promatranjem fotografije utvrdimo da smo slične situacije vidjeli i drugdje, možemo zaključiti da nam fotograf skreće pozornost na nešto što već znamo. Isto tako, ako je fotografija snimljena na javnom i dostupnom mjestu, zaključili bismo da fotograf ne bi lažirao nešto čija bi se lažnost mogla lako otkriti (Becker, 1974: 15). Iako se manipulacija vizualnim sadržajima pojavljuje kao čest argument protiv korištenja fotografija u istraživačke svrhe, Holm (2008) navodi da taj problem nije jedinstven analizi vizualnog sadržaja. Primjerice u radu s verbalnim podacima teorijski okvir istraživanja utječe na način kako istraživač pristupa predmetu opservacije, kako istraživač bilježi svoja zapažanja i oblikuje pitanja koja postavlja u intervjuu, što je također svojevrsna manipulacija podacima jer prikupljeni će podaci dati usmjereni prikaz istraživanog predmeta (Holm, 2008: 331). Stoga

problem objektivnosti fotografija, ali i drugih (ne)vizualnih podataka, nema jedinstvenog rješenja, nego ovisi o stalnom oprezu promatrača odnosno istraživača da u analizi i tumačenju podataka donese uravnotežen sud koji je što bliži stvarnom društvenom stanju.

S obzirom na to da je objektivnost fotografija inherentno problematična, posebna se pozornost treba posvetiti kontekstualnom aspektu vizualnih prikaza. Becker (1995: 11) izdvaja kontekst fotografija kao odlučujuću sastavnicu sociološke analize vizualnog sadržaja. Kontekst fotografije objašnjava zašto nam je analiza te fotografije bitna za razumijevanje društvenih odnosa i pojava, što vizualnim sociolozima predstavlja preduvjet za smještaj neke fotografije u predmet istraživačke analize. Osim toga, kontekst fotografije ograničava mogućnost interpretacije i manipulacije sadržajem fotografije jer povezuje njen sadržaj s postojećom pojavom unutar društvene stvarnosti na koju se odnosi (Becker, 1995). Zbog toga je važno uz prikaz fotografije priložiti i njen kontekst prilikom analize kako bi se sadržaj fotografije mogao što objektivnije tumačiti u skladu s društvenom stvarnosti koju pokušava replicirati.

Naposljetku preostaje problematika višestruke interpretacije vizualnog sadržaja. „Interpretacija fotografije je samo interpretacija, a ne otkriće istine.“ (Holm, 2008: 332, prema Rose 2005). Beck (2003) navodi da kultura promatrača determinira njegovu interpretaciju vizualnog sadržaja. Pripadnici jedne kulture prolaze kroz slične socijalizacijske procese koji usmjeravaju njihovu vizualnu recepciju i sposobnost interpretacije viđenog. Prema tome, pojedinci koji dijele zajedničku kulturu interpretirat će sadržaj fotografija iz zajedničkog referentnog okvira, što će do određenog stupnja proizvesti slične interpretacije viđenog (Beck, 2003: 56). Dakle, interpretacija fotografija nalazi se u određenim granicama subjektivnosti koje su uvjetovane izloženosti promatrača specifičnim socijalizacijskim i kulturnim procesima. Da bi pojedinac mogao što objektivnije pristupiti analizi sadržaja fotografije i oduprijeti se utjecaju vlastitih kulturnih obrazaca, mora osvijestiti utjecaj odgoja i socijalizacije na percepciju te važnost razvijanja vizualnih vještina koje omogućuju svrhovitu artikulaciju prikazanog fenomena.

4. Fotografije u nastavi

4.1 Analiza fotografija u nastavi Sociologije

Spomenute spoznaje vizualnih sociologa važna su okosnica u sagledavanju prednosti i ograničenja primjene analize fotografija u nastavi društvenih znanosti te pomažu u donošenju adekvatnog izbora fotografija za analizu u nastavi. Međutim, izbor adekvatnih nastavnih metoda i postupka podređen je zahtjevima obrazovnih ciljeva čijem se ostvarenju teži i potrebama učenika. Prema Kurikulumu nastavnog predmeta Sociologija za gimnazije „svrha učenja i poučavanja nastavnoga predmeta Sociologija jest usvajanje znanja i razvijanje vještina potrebnih za razumijevanje suvremenih društvenih odnosa, pojava i procesa“⁶. Suvremeno društvo jest društvo ovisno o vizualnim porukama. Nalazimo ih u knjigama i novinama, na televiziji i prije svega na društvenim mrežama. Stoga je jedna od važnih obrazovnih zadaća nastavnika Sociologije odgovoriti na potrebe učenika i pomoći im razviti vizualne vještine koje im pomažu razumjeti, interpretirati i kritički evaluirati sadržaj vizualnih prikaza. U tom pogledu analiza fotografija u nastavi nije samo metoda koja služi ostvarivanju očekivanih ciljeva, već i sredstvo razvijanja vizualnih vještina koje su učenicima u suvremenom društvu prijeko potrebne.

Fotografije sadržavaju pregršt kauzalno isprepletenih informacija koje je potrebno „moći vidjeti“ tj. adekvatno „iščitati“. Kao što čovjek uči slova kako bi mogao razumjeti tekstualne zapise, trebao bi učiti „vidjeti“ vizualne prikaze kako bi mogao razumjeti informacije koje se njima prenose i mogao na njih primjereno reagirati. U tom kontekstu sve se više govori o razvijanju učeničke vizualne pismenosti (*visual literacy*). Vizualna pismenost podrazumijeva „sposobnost razumijevanja, proizvodnje i korištenja kulturno značajnih slika, predmeta i vidljivih radnji“ (Felten, 2013: 60). Kao i svaka pismenost, vizualna se pismenost mora učiti te zapravo predstavlja cjeloživotni proces vizualnog učenja. Razvijanje vizualne pismenosti uključuje razvijanje kognitivnih sposobnosti kao što su kritičko gledanje i razmišljanje, zaključivanje te konstruiranje značenja, ali i razvijanje komunikacijskih sposobnosti i izgradnju stavova (Avgerinou i Pettersson, 2011). Dva se glavna pristupa razvijanju vizualnih vještina pojavljuju u literaturi. Prvi pristup polazi od

⁶ Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (22.1.2019) *Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Sociologije za gimnazije u Republici Hrvatskoj*. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_160.html (6. 9. 2022.)

toga da učenici vježbajući analizu vizualnog sadržaja uče čitati i dekodirati vizualne poruke, dok drugi pristup zagovara učenje kroz radnju, gdje učenici razvijaju vizualne vještine izrađujući vlastite vizualne sadržaje (Stokes, 2001). Prema tome, analiza fotografija u nastavi pripada prvom pristupu vizualnom opismenjavanju jer vođenom analizom učenici uvježbavaju analitičko dekodiranje elemenata fotografije na već postojećem vizualnom sadržaju. Međutim, u nastavi Sociologije učenici mogu razvijati vizualne vještine i drugim pristupom, stvarajući svoje vlastite vizualne poruke primjerice fotografiranjem.

Osim prenošenja znanja i razvijanja potrebnih vještina kod učenika, jedna od glavnih zadaća nastavnika Sociologije jest razvijanje učeničke sociološke imaginacije. „Sociološku imaginaciju učenik razvija upoznavanjem, učenjem i razumijevanjem socioloških pristupa i pojmova potrebnih za analiziranje složene društvene stvarnosti te ih primjenjuje u sociološkim raspravama“⁷. No, nastavnici Sociologije susreću se s dodatnim obrazovnim zahtjevima koji proizlaze iz složenosti procesa učenja i poučavanja. Naime, apstraktnost sociološkog sadržaja nastavnicima otežava ispunjenje spomenute zadaće. Grady (2001) vidi analizu fotografija kao jedno od mogućih rješenja tom problemu jer vođenom analizom učenici propituju svakodnevne situacije koje bi inače smatrali jasnima i samorazumljivima te time produbljuju sociološku imaginaciju. Analizom fotografija nastavnik usmjerava učenike na traženje izvanrednih i neobičnih pojava u vizualnom prikazu nekog uobičajenog fenomena. Osim što se učenike time potiče na propitivanje svakodnevnih pojava, ujedno ih se usmjerava na istraživanje vlastite okoline, što je preduvjet prepoznavanju općih društvenih procesa i odnosa na fotografiji, ali i u stvarnom životu (Grady, 2001: 90). Earnest i Fish (2014) navode da vizualni materijali pomažu učenicima uočiti i razumjeti uzročne mehanizme koji dovode do učestalih društvenih obrazaca, čime učenici razvijaju sposobnost primjenjivanja znanja u druge sfere, društvene situacije ili probleme. Budući da se fotografijama može „uhvatiti“ djelić društvene svakodnevice, promatrač nije vremenski ograničen u analizi prikazane pojave. Dakle, fotografije omogućuju učenicima da se iscrpno obračunaju sa svakim detaljem prikazane svakodnevne pojave koje bi im možda promakle promatrajući pojavu uživo, čime se potiče razvijanje sociološkog pogleda na stvarnost koja

⁷ Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (22.1.2019) *Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Sociologije za gimnazije u Republici Hrvatskoj*. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_160.html (6. 9. 2022.)

ih okružuje. Neka istraživanja također ukazuju na snagu vizualnih materijala u produbljivanju razumijevanja apstraktnih teorija, koncepata i procesa. Međutim, potrebno je naglasiti da su vizualna sredstva značajna za proces učenja, samo ako nastavnici prilikom obrade sadržaja koriste vizualna sredstva koja su sadržajno usko povezana s predmetom učenja i relevantna za njega (Earnest i Fish, 2014: 250 prema Crouch i sur., 2004 i Keehner i sur., 2008).

Didaktička primjena fotografija u nastavi Sociologije potiče učenike na zauzimanje aktivnije uloge u procesu učenja i poučavanja. Analiza i interpretacija sadržaja fotografija te rasprava o sadržaju zahtijeva viši učenički angažman od pasivnog slušanja u frontalnim oblicima rada (Earnest i Fish, 2014). Grady također ističe poticanje na suradničko učenje kao prednost metode analize fotografija. Prilikom analize vizualnog sadržaja učenici imaju priliku svoje ideje i pretpostavke razmijeniti s drugim učenicima, što može prerasti u konstruktivni dijalog ili čak debatu (Grady, 2001). Međutim, učenici spontano iznose mnogo asocijacija o promatranom vizualnom sadržaju, čime se potiče interakcija između nastavnika i učenika te interakcija među učenicima, ali istovremeno se subjekti odgojno-obrazovnog procesa pritom izlažu opasnosti da rasprava o sadržaju fotografija skrene u iznošenje banalnih pretpostavaka. Stoga je potrebno u procesu analize fotografije pažljivo i koncizno voditi učenike u tumačenju vizualnog sadržaja usmjeravajući njihovu pažnju na one aspekte fotografije koji su od sociološkog interesa (Grady, 2001). Takav oblik zajedničkog učenja pridonosi procesima aktivnog učenja u kojima učenici preuzimaju primarnu odgovornost učenja, a nastavnik im pomaže u prepoznavanju ključnih koncepata te im pomaže uspostaviti i voditi konstruktivne dijaloge i rasprave (Earnest i Fish, 2014: 250 prema Prince, 2004).

Naposljetku potrebno je spomenuti afektivnu snagu fotografija u poticanju procesa učenja. Istraživanje Belenky i sur. ukazuje na to da će učenici, koji ostvaruju afektivnu vezu sa sadržajem koji uče, vjerojatnije dugoročnije pamtiti sadržaj učenja (Earnest i Fish, 2014: 251). Vizualna sredstva učenicima otvaraju različite perspektive nekom njima možda nepoznatom fenomenu te im omogućuju pogled u svakodnevni život drugoga, što za razliku od pisane riječi ostvaruje snažniji dojam na učenike. Nastavniku se time otvara mogućnost djelovanja na razvijanje učeničke empatije prema ljudima različitih socijalnih pozadina, što je ujedno jedan od važnijih odgojnih ciljeva nastave Sociologije.

Budući da se metodike nastave društvenih i filoloških znanosti znatno razlikuju u sadržaju, didaktičko-metodičkim pristupima te prije svega ciljevima nastave, također je potrebno dati pregled uloge vizualnih prikaza, odnosno fotografija u nastavi stranih jezika da bi se interdisciplinarnim pristupom temi proširile i dopunile spoznaje o prednostima i ograničenjima korištenja fotografija u nastavi.

4.2 Vizualna sredstva u nastavi Njemačkog jezika

Izmjenom različitih didaktičkih pristupa kroz vrijeme vizualna su sredstva u nastavi stranih jezika dobivala na važnosti. U audio-lingvalnoj metodi tijekom 40-ih i 50-ih godina prošlog stoljeća, korištenje vizualnih sredstava u nastavi stranih jezika nije bilo poželjno zbog toga što je fokus nastave bio na reprodukciji i uvježbavanju dijaloških rečenica. Tek razvojem audiovizualne metode vizualna sredstva dobivaju svoju adekvatnu primjenu u nastavi. „S jedne strane su se vizualna sredstva primjenjivala kao potpora kognitivnoj obradi prilikom jezične recepcije, a s druge su strane poticale jezičnu produkciju prilikom transfera naučenog na nove situacije“ (Hecke i Surkamp, 2010: 21). Prijelazom na komunikativnu metodu 70-ih i 80-ih godina vizualna sredstva svoju primjenu u nastavi ostvaruju kao komunikacijski poticaj. Vizualni su prikazi učenike trebali motivirati na usmeno i pismeno jezično izražavanje te su time bili u službi ostvarivanja komunikacijskih ciljeva. Nadovezujući se na komunikacijsku metodu krajem 80-ih godina, međukulturni pristup u nastavi stranih jezika proširuje ulogu vizualnih prikaza na kulturnu dimenziju učenja. Time se sadržaj i kontekst vizualnih prikaza gura u središte nastave kako bi se poticao razvoj učeničkih jezičnih kompetencija i lakše prenosilo deklarativno znanje o kulturi ciljnog jezika. (Hecke i Surkamp, 2010)

Unatoč povijesnoj progresiji uloge vizualnih sredstava u nastavi Njemačkog jezika, još uvijek vrijedi ukorijenjeno mišljenje da su vizualni prikazi samorazumljivi te da prema tome nema potrebe uvježbavati i konzekventno učiti vizualne kompetencije (Bachtsevanidis, 2012 prema Staiger, 2012). Međutim, zbog rastućeg intenziteta izloženosti različitim medijalnim sredstvima u današnjem informacijskom društvu, vizualni se prikazi zajedno s ostalim nastavnim sredstvima sve više shvaćaju ne samo kao sredstvo, već i kao cilj nastave stranih jezika (Storch, 2008: 271). Suvremeni pristup učenju i poučavanju njemačkog jezika

usmjeren je prije svega na djelovanje⁸ jer se učenike smatra društvenim akterima koji pod specifičnim uvjetima moraju uspješno komunikativno djelovati⁹. No, komunikativno djelovanje nije samo ograničeno na jezično izražavanje. Prema Bachtsevanidis (2012: 119) učenike se u nastavi Njemačkog jezika mora osposobiti na sudjelovanje u multimedijalnim diskursima i u kulturnoj komunikaciji, koje su obje opterećene vizualnim sadržajima. Kako bi se učenici mogli primjereno jezično izražavati, trebaju moći komunicirati s vizualnim porukama i kroz njih. Stoga se ističe važnost vizualnog opismenjavanja učenika i u nastavi stranih jezika kako bi se učenike pripremlilo na sudjelovanje u svijetu koji je snažno obilježen neizravnom, posredovanom komunikacijom (Storch, 2008: 271).

U didaktičko-metodičkoj literaturi stranih jezika analiza vizualnih prikaza još nije prepoznata kao zasebna nastavna metoda, već se vizualni prikazi najčešće svrstavaju u kategoriju nastavnih sredstava. Njih nastavnik koristi da bi učenicima nešto predstavio i ilustrirao, što se pozitivno odražava na proces učenja i poučavanja te na održavanje motivacije učenika i zadržavanja naučenog (Blažević, 2007: 163). Vizualni prikazi mogu ispuniti različite didaktičke funkcije u nastavi Njemačkog jezika. U tom pogledu važno je razlikovati između didaktiziranih i autentičnih vizualnih prikaza. Dok izrada autentičnih slika ima svoju svrhu izvan nastave, didaktizirane se slike izrađuju u svrhu podupiranja procesa učenja i poučavanja (Hecke i Surkamp, 2010: 11). Iako svrha i izrada autentičnih slika nije neposredno vezana uz nastavni proces, njihova se didaktička i informacijska vrijednost za nastavu ne smije podcjenjivati. Autentične slike, kao što su prije svega fotografije, važan su izvor informacija o objektivnoj izvanučioničkoj stvarnosti.

Raith (2014: 31) ističe da u području jezične produkcije vizualna sredstva mogu služiti kao povod usmenom i pismenom izražavanju te se često javlja i tehnika opisivanja slika kao početni korak u daljnjim interpretacijama vizualnog sadržaja. Posebice se fotografije kao autentični vizualni materijali koriste kao podrška učeničkom izražavanju jer unose dio inojezične stvarnosti u učionicu koja učenike potiče na opisivanje, komentiranje, uspoređivanje ili stvaranje hipoteza o promatranom sadržaju (Storch, 2008: 276). U tom kontekstu Hallett izdvaja reprezentativnu funkciju autentičnih vizualnih prikaza. Vizualna

⁸ Prijevod s njemačkog: *handlungsorientierter Ansatz*

⁹ Vijeće Europe (2001). *Gemeinsamer Europäischer Referenzrahmen für Sprachen*. URL: <http://www.europaeischer-referenzrahmen.de/> (6. 9. 2022.)

sredstva mogu biti svojevrsni prikazi tj. reprezentacije kulturno-povijesnih odnosa te životnih načina i stilova ljudi drugih kultura (Hallet, 2010: 35). S tim je usko povezana afektivna snaga fotografija da izazivaju emocionalne reakcije koje bude zanimanje za druge kulture te potiču na refleksiju usađenih kulturnih obrazaca (Macaire i Hosch, 1996). Stoga spomenuta sredstva igraju važnu ulogu u području zemljopisnog obrazovanja u kojem služe kao potpora procesima međukulturnog učenja, pri čemu ta sredstva zbog svoje bogate informacijske vrijednosti djeluju kao slikovni odraz ciljne kulture (Raith, 2014: 31) te omogućuju izravan prijenos autentičnih inojezičnih situacija u učionicu (Storch, 2008: 275). U skladu s tim Macaire i Hosch (1996) predlažu odabir aktualnih i autentičnih fotografija te fotografija koje prikazuju različite kulture, čime se smanjuje simbolička udaljenost između poimanja tuđe i vlastite kulture. Dakle, unatoč tome što autentične slike nisu didaktizirane u nastavne svrhe, one mogu ispuniti različite didaktičke funkcije u nastavi pozitivno djelujući na produktivno izražavanje učenika na stranom jeziku te dajući neposredan uvid u stvarnost njima možda nepoznatih kultura.

Budući da su jezik i kultura nerazdvojive kategorije, važno je izdvojiti pretpostavke kulturnog poimanja fotografija, posebice u nastavi stranih jezika koja predstavlja „mjesto međukulturnog susreta između materinskog i stranog jezika“ (Biechele, 2006: 29). Osim toga, učenici posjeduju pretpostavke o vlastitoj kulturi, ali i o stranim kulturama, zbog čega je potrebno osvrnuti se na sam proces (kulturnog) učenja s obzirom na korištenje fotografija u nastavi. Zagovornici konstruktivizma percepciju tumače kao rezultat spoznajnih procesa koji su nužno subjektivni, selektivni i konstruktivni. Oni polaze od pretpostavke da svaki pojedinac stvarnost konstruira na temelju usvojenog znanja i iskustva (Biechele, 2006: 20). Stoga proizlazi da je i vlastita percepcija stvarnosti determinirana iskustvom pojedinca u određenom kulturnom ozračju. S obzirom na spomenuto teorijsko stajalište, potrebno je pri razmatranju učeničke vizualne percepcije uzeti u obzir njihove kognitivne i emocionalne dispozicije te predznanje o prikazanim odnosima, pojedincima, društvenim situacijama i svim okolnim faktorima koji im pomažu u kognitivnoj obradi novih vizualnih informacija (Biechele, 2006: 21). Te su dispozicije kulturno obilježene, stoga i učenička interpretacija vizualnih sadržaja proizlazi iz kulturnog okvira unutar kojeg se učenike odgaja i socijalizira. Da bi se učenike pripremio na život u kulturno heterogenom društvu, potrebno ih je potaknuti na stvaranje novih, zanimljivih i prije svega drugačijih perspektiva na društveni

svijet koje će im proširiti orijentacijski okvir i pomoći im u ostvarivanju uspješne međukulturne komunikacije. Međutim, za ostvarivanje navedenih težnji potrebno je pažljivo postupati s vizualnim prikazima u nastavi kako bi se učenici mogli kvalitetno suočiti s njihovim sadržajem. Za Weidenmanna je razvijanje razumijevanja sadržaja slika kognitivni proces koji može poprimiti dva oblika. Prvi je oblik ekološko razumijevanje slika koji se odnosi na automatizirano i površno pohranjivanje novih vizualnih informacija usvojenih „jednim pogledom“. Zatim, drugi oblik, koji je ujedno relevantan za didaktičko postupanje s fotografijama u nastavi stranih jezika, odnosi se na razumijevanje slika putem indikatora, što dovodi do boljeg razumijevanja promatrane pojave (Biechele, 2006: 24). Pritom učenici trebaju u obzir uzeti čim više aspekata fotografije, strateški ih pohranjivati i graditi koherentne odnose među identificiranim aspektima oslanjajući se pritom na vlastito iskustveno znanje i znanje o fotografiji (Biechele, 2006: 24). Taj oblik izgradnje razumijevanja slika analizirajući njene elemente omogućava učenje u kognitivističkom smislu prema kojem učenici postojeće strukture znanja mijenjaju, proširuju ili nanovo konstruiraju te kroz taj proces poboljšavaju vlastitu sposobnost upamćivanja (Biechele, 2006: 30). Predstavljene konstruktivističke pretpostavke igraju važnu ulogu u shvaćanju vlastite i strane kulture te prije svega u percepciji i interpretaciji vizualnog sadržaja koji prikazuje stranu kulturu. Da bi se ostvario drugi oblik razumijevanja slika i pospješilo međukulturno učenje, učenici u nastavi trebaju raditi s autentičnim fotografijama koje su proizvod drugih kultura ili koje ih u sadržajnom smislu prikazuju. Autentične fotografije potiču učenike na postavljanje pitanja, na uspoređivanje vlastite i strane kulture te na refleksiju vlastitih kulturnih obrazaca i trenutne životne situacije (Biechele, 2006: 36). Taj je proces bliži međukulturnom učenju jer se razumijevanje fotografije pritom ne svodi na prenošenje deklarativnog znanja o ciljnoj kulturi, već je to razumijevanje odraz odnosa pojedinca sa stranim kulturnim tehnikama. (Biechele, 2006) Stoga analiza autentičnih fotografija u nastavi stranih jezika produbljuje razumijevanje za kulturu ciljnog jezika te u skladu s konstruktivističkim pretpostavkama učenja i poučavanja omogućuje učeniku zauzimanje aktivnije uloge u konstrukciji vlastitog znanja.

4.3 Analiza fotografija kao nastavna metoda

U literaturi moguće je pronaći poneke metodičke upute za analizu fotografija u nastavi o kojima će više biti riječ u nastavku rada, no popratno s tim nedostaje jasno didaktičko usustavljenje metode analize fotografija u postojeće kategorije strukturiranja nastavnog procesa. Da bi se analiza fotografija etablirala kao nastavna metoda i shodno tome smjestila unutar postojećih kategorija metoda, potrebno je dati kratak pregled didaktičke misli o problemu usuglašavanja koncepcije nastavnih metoda.

Proces učenja i poučavanja nezamisliv je bez korištenja nastavnih metoda, stoga iznenađuje da samo pojmovno određenje nastavnih metoda stvara prijepore među didaktičarima i metodičarima nastave. Različiti autori navode svoju definiciju nastavnih metoda, naglašavajući one aspekte metodičkog djelovanja koje smatraju određujućima u strukturiranju nastavnog procesa. Pozivajući se na etimološko određenje riječi metoda, Terhart (2001: 37) metodu definira kao izbor sredstva za usmjereno postizanje željenih ciljeva, čime se isključuje mogućnost sretnog slučaja u dostizanju očekivanog cilja. Preslikavajući navedenu definiciju na potrebe nastavne situacije, može se zaključiti da nastavne metode u svom najopćenitijem smislu predstavljaju promišljeno izabrana nastavna sredstva za usmjereno dostizanje očekivanih odgojno-obrazovnih ciljeva. Takvo poimanje nastavnih metoda Cindrić, Miljković i Strugar (2010: 148) dopunjuju konceptom organiziranog učenja: „[metode] podrazumijevaju organizirano učenje koje integrira sadržaje, izvore i iskustva (proces) učenja te organizaciju, komunikaciju i socijalnu interakciju.“ Matijević i Radovanović (2011: 26) dodatan naglasak stavljaju na ulogu aktera u procesu učenja i poučavanja definirajući nastavne metode kao „načine rada učenika i nastavnika, odnosno načine komuniciranja glavnih subjekata u nastavnom procesu.“ Stoga analiza fotografija kao nastavna metoda mora biti u službi ostvarivanja odgojno-obrazovnih ciljeva, povezujući različite izvore znanja, sadržaje i iskustvo učenika u jednu poticajnu komunikacijsku situaciju u kojoj aktivno sudjeluju nastavnik i učenici.

Kao što postoje nesuglasice oko definicije nastavnih metoda, tako i opća kategorizacija nastavnih metoda nije jednoznačno usvojena. U svom djelu *Didaktika* pedagog i didaktičar Vladimir Poljak nastavne metode dijeli u šest kategorija prema kriteriju težine njihove primjene: metoda demonstracije, metoda praktičnih radova, metoda crtanja,

metoda pismenih radova, metoda čitanja i rada na tekstu, metoda razgovora te metoda usmenog izlaganja (Poljak, 1991: 74). Tu je podjelu u literaturi prihvatio i dopunio velik broj didaktičara, stoga će se ovaj rad voditi navedenom podjelom u sistematiziranju metode analize fotografija. Prema svojim nastavno-organizacijskim zahtjevima i korištenim sredstvima analiza fotografija pripada u kategoriju metode demonstracije. Ta metoda podrazumijeva „pokazivanje u nastavi svega onoga što je moguće perceptivno doživjeti“ (Poljak, 1991: 75). To uključuje pokazivanje predmeta, procesa, pojava i događaja u prirodnim uvjetima, ali i pomoću nastavnih sredstava u učionici u slučajevima kada učenicima za promatranje nisu dostupni stvarni uvjeti (Cindrić, Miljković i Strugar, 2011: 160). U tom pogledu pokazivanje fotografija u nastavi s ciljem upoznavanja učenika s nekom društvenom pojavom koja im je prostorno i/ili vremenski nedostupna jest njeno demonstriranje u nastavi kojim učenici šire svoje spoznaje o društvenoj stvarnosti. Osim pokazivanja statičnih predmeta i dinamičnih procesa, metoda demonstracije također podrazumijeva demonstriranje aktivnosti. Vođenom analizom fotografija učenicima se demonstrira kako pristupiti analizi vizualnog sadržaja, kako opisivati i objašnjavati prikazani sadržaj te kako ga uspoređivati s drugim sličnim pojavama unutar društvene stvarnosti. Za Poljaka (1991) takav proces predstavlja demonstriranje intelektualne aktivnosti u kojem učenici uče misaono raditi. Stoga metoda demonstracije, iako predstavlja kategoriju za sebe, integrira različite aktivnosti učenja i tehnike rada drugih nastavnih metoda.

Važno je napomenuti da se nastavne metode ne smiju smatrati isključivim kategorijama. Svaka nastavna metoda ima svoje prednosti i nedostatke, zato je poželjno nastavu strukturirati kombiniranjem metoda i njihovih tehnika kako bi se iscrpio njihov potencijal u približavanju sadržaja učenicima te poticanju procesa iskustvenog i aktivnog učenja (Cindrić, Miljković, Strugar, 2010: 149). Prema tome se u analizi fotografija mogu primijeniti i objediniti različite tehnike učenja. Fotografije se mogu analizirati usmenim opisivanjem, objašnjavanjem i obrazlaganjem ili pismeno oblikujući poluvezane ili samostalne pisane radove. Nastavnik analizu ili njen dio može usmjeravati kategoričkim ili razvojnim pitanjima te time iscrpiti prednosti metode razgovora. Također, analiza fotografija može nadopuniti metodu čitanja i rada na tekstu. Nakon što učenici steknu određeno znanje radom na tekstualnim izvorima informacija, kvalitetu naučenog mogu obogatiti primjenom znanja na vizualnim prikazima prirodne tj. društvene stvarnosti. Velika odgovornost u

strukturiranju nastavnog procesa pada na nastavnika koji prilikom odabira načina i oblika rada mora voditi računa o djelotvornosti nastavnih metoda u postizanju odgojno-obrazovnih ciljeva te o obrazovnim potrebama učenika.

5. Analitički obrazac za analizu fotografija u nastavi

Nakon usustavljanja metode analize fotografija u postojeće kategorije nastavnih metoda, slijedi opis i konkretizacija praktičnih uputa za analiziranje fotografija u nastavi. U literaturi se pojavljuju različite upute za istraživačko postupanje, ali i metodičko postupanje s fotografijama u nastavi, stoga će se u nastavku navoditi one preporuke koje su relevantne za analizu fotografija u nastavi Sociologije.

S obzirom na analizu fotografija u društvenim znanostima, Beck izdvaja nekoliko kategorija koje sociolog treba uzeti u obzir prije i tijekom interpretacije fotografija. Budući da fotografije kao i svi drugi vizualni sadržaji na prvi pogled ostavljaju snažan dojam na promatrača, analizu treba početi artikulacijom prvog doživljaja fotografije, što podrazumijeva subjektivne asocijacije o sadržaju te prve utiske o kontekstualnim elementima fotografije kao što su njeno vrijeme i mjesto snimanja. Također, promatrač treba obratiti pozornost na kompoziciju fotografije pitajući se što je u središtu fotografije, iz koje perspektive je sadržaj snimljen, kakvo je osvjetljenje fotografije te s kojom namjerom su korištena određena izražajna sredstva. (Beck, 2003) Kompozicijski elementi fotografije iznimno su važni u analizi ako se želi propitivati autentičnost fotografije i njezine dokumentarne vrijednosti. Pritom je uz navedene elemente potrebno obratiti pozornost i na to tko je autor, tko naručitelj fotografije te u kakvom odnosu stoje kompozicija i kontekst fotografije (Flucke, 2014: 228, prema Sauer, 2008). Društveno dokumentarne fotografije uživaju visok stupanj autentičnosti te se stoga s navedenim kategorijama treba iscrpno obračunati u analizi drugih tipova fotografija kao što su publicističke fotografije, kako analiza ne bi završila izvođenjem iskrivljenih zaključaka o promatranom sadržaju.

Nakon osvrta na tehničke elemente fotografije, Beck predlaže opisivanje izgleda pojedinaca na fotografiji, tj. opisivanje njihove gestikulacije, mimike, držanja i odjeće te artikulaciju vlastitog doživljaja i emocionalne reakcije koju pobuđuje prikazana neverbalna

komunikacija. Na temelju prikazane komunikacije također je poželjno uzeti u obzir odnos među pojedincima. Jedan korak dalje u analizi predstavlja kontrastiranje subjektivno-intencionalnog prikazivanja (kakvima se pojedinci žele predstaviti?) i objektivno-latentnog prikazivanja pojedinaca (kako se pojedinci činjenično prikazuju promatraču?). Nakon analize pojedinačnih dijelova fotografije, slijedi poopćavanje analize interpretacijom vizualnog sadržaja i osvješćivanjem granica interpretacije. Pritom promatrač opisuje što na fotografiji može vidjeti i koje se značenje prikazanom sadržaju može pripisati. Osim toga, može se vršiti interpretacija neprikazanog, odnosno promatrač reflektira što na fotografiji nije prikazano, a što on očekuje da bi trebalo biti prikazano s obzirom na vlastito iskustveno znanje. Osim iskustvenog znanja, promatrač treba uzeti u obzir i druge sociokulturne i povijesne kontekstualne informacije koje mogu biti povezane sa sadržajem fotografije. Predzadnji korak u analizi jest osvrst na cjelokupnu intenciju fotografije, uzevši u obzir osobnu vezu fotografa i fotografiranih, ali isto tako svrhu fotografije tj. kome je ona namijenjena. Na kraju se analiza zaključuje sažimanjem izloženih interpretacija i njihovim povezivanjem sa širim idejama i pojavama. (Beck, 2003)

Navedene kategorije analize dodatno se mogu obogatiti uključivanjem Beckerovih ključnih pitanja za sociološku analizu fotografija. Ta se pitanja odnose na statusne grupe, norme i pravila, kršenje pravila ili odstupanje od njih te na sankcije i rješavanje sukoba. S obzirom na zaključivanje o statusnim grupama treba se osvrnuti na različitosti među prikazanim tipovima ljudi. Zatim, da bi se izdvojile norme i pravila, sociolog se može pitati kakva očekivanja članovi jedne statusne grupe imaju o tome kako bi se članovi drugih skupina trebali ponašati. Nadovezujući se na statusna očekivanja, sociolog se treba pitati koja su tipična kršenja tih očekivanja i koje su društvene posljedice za prekršitelja. Na kraju se treba osvrnuti na to postoje li načini rješavanja takvih sukoba. Becker ističe da ponekad nije moguće odgovoriti na svako od navedenih pitanja, no svakako bi ih trebalo uzeti u obzir u analizi kako nam ne bi promakle važne informacije u interpretaciji društvene zbilje. (Becker, 1974)

Još korisnih uputa za analizu fotografija u društvenim i odgojno-obrazovnim znanostima prilažu pedagoginje Pilarczyk i Mietzner. One predlažu četiri razine metodičkog postupanja s fotografijama čiji se redoslijed temelji na Wünschovom proširenom modelu

Panofskyeva ikonografskog modela analize. Predložene razine nadovezuju se jedna na drugu, počevši od predikonografskog opisivanja, na što slijedi ikonografsko opisivanje, zatim ikonografsko intepretiranje i naposljetku ikonološko interpretiranje. (Pilarczyk i Mietzner, 2005: 135)

Razina predikonografskog opisivanja podrazumijeva identifikaciju pojedinih elemenata fotografije, pri čemu se ti elementi ne stavljaju u međusobni odnos. To uključuje opisivanje pojedinih kompozicijskih elemenata fotografije kao što su linije, boje, kontrast, osvjetljenje, perspektiva snimanja, granice fotografije i raspodjela elemenata na fotografiji. Također se na temelju vlastitog iskustva opisuju pojedinci i objekti na fotografiji, odnosno njihova gestikulacija, mimika, tjelesno držanje, odjeća i ukrasni dodaci. Nakon identifikacije osnovnih elemenata, na razini ikonografskog opisivanja ti se elementi povezuju s vanjskim referentnim informacijama. Opisani elementi dovode se u svezu s kontekstom fotografije i svim dodatnim informacijama o sociokulturnom i povijesnom stanju društva u trenutku snimanja fotografije. Osim toga, uzima se u obzir intencija fotografije i ona se povezuje s kompozicijskim elementima, primjerice pitajući se zašto je određen element u prvom planu fotografije i što time fotograf želi postići. Zatim se na razini ikonografske interpretacije osvrćuje na recepciju fotografije, što podrazumijeva definiranje vrste fotografije, gdje se ona koristi i tko su njeni adresati. Promišlja se o onome što je fotograf činjenično uhvatio objektivom i što simbolično želi predočiti publici te se te dvije pretpostavke kontrastiraju. Potrebno je osvrnuti se na to znaju li fotografirani pojedinci da ih se fotografira i prema tome prikazuju li se onakvima kakvi jesu ili kakvima se žele predstaviti. Naposljetku slijedi razina ikonološke interpretacije u kojoj se izvodi cjelovita interpretacija fotografije uspoređujući sve spoznaje prijašnjih razina o namjeravanim i nenamjeravnim sugestijama fotografije da bi se na temelju toga izveo cjeloviti smisao fotografije. Namjera je time osvijestiti vlastite obrasce spoznaje i percepcije koji su kulturno uvjetovani te apstrahirati sadržaj i analizu fotografije u jednu širu tematsku cjelinu. (Pilarczyk i Mietzner, 2005)

Metodičari nastave Njemačkog jezika također nude preporuke za tijek analize fotografija kojom se učenicima želi prenijeti znanje o drugoj kulturi, stoga će se mogućnosti analize obogatiti i kratkim pregledom njihovih uputa. Macaire i Hosch predlažu sedam koraka za metodičku analizu fotografija. Prvi je korak opis fotografije koji podrazumijeva

opis prikazane scene, opis prostora i opis pojedinaca. Opis pojedinaca odnosi se na njihov izgled, dob, raspoloženje, ali i opis odnosa među fotografiranim pojedincima. Zatim u drugom koraku učenici trebaju izraziti što na fotografiji smatraju nepoznatim, stranim ili možda čak čudnim. U trećem koraku učenici trebaju oblikovati hipoteze o promatranom sadržaju, pitajući se što se dogodilo i zašto pojedinci čine to što čine. Nakon toga, učenici razmišljaju o situacijama koje bi se mogle usporediti sa situacijom prikazanom na fotografiji. Tek u petom koraku učenici interpretiraju sadržaj fotografije i pokušaju mu pripisati određeno značenje, nakon čega im nastavnik daje kontekst fotografije. U zadnjem koraku učenici se izjašnjavaju koliko im je fotografija jasnija nakon dobivenih kontekstualnih informacija te reflektiraju svoju predodžbu o prikazanom sadržaju uspoređujući svoje prije iznesene hipoteze s kontekstom fotografije. (Macaire i Hosch, 1996)

Za potrebe ovog rada izrađen je obrazac za analizu fotografija u nastavi koji se sastoji od šest razina za razumijevanje i interpretaciju fotografija te se obrazac temelji na gore izloženim preporukama i uputama¹⁰. Uz svaku razinu navedeno je kratko objašnjenje, čime se pojašnjava smisao i namjera pojedinih razina razgraničavajući ih jednu od druge. Osim toga, ponuđena su razvojna pitanja kojima se nastavnici mogu služiti u operacionalizaciji pojedinih razina u nastavne svrhe. Za potrebe nastavnih sati u sklopu akcijskog istraživanja pojedine razine operacionalizirale su se konkretnim pitanjima te su učenici fotografije analizirali prema obrascima koji se nalaze u priložima ovog rada.

¹⁰ Literatura korištena za izradu obrasca:

- Beck, C. (2003) Fotos wie Texte lesen. Anleitung zur sozialwissenschaftlichen Fotoanalyse. U Ehrenspeck, Y. i Schäffer, B. (ur.) *Film- Und Fotoanalyse in Der Erziehungswissenschaft*. Opladen: Leske.
- Becker, H. S. (1974) Photography and Sociology. *Studies in Visual Communication*, 1 (1):3 – 26.
- Flucke F. (2014) Bilderbuch einer Freundschaft? U: Hieronimus M (ur). *Visuelle Medien im DaF-Unterricht*. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen.
- Macaire, D. i Hosch W. (1996) *Bilder in der Landeskunde*. Stuttgart: Ernst-Klett-Verlag.
- Pilarczyk, U. i Mietzner, U. (2005) *Das reflektierte Bild. Die seriell-ikonografische Fotoanalyse in den Erziehungs- und Sozialwissenschaften*. Bad Heilbrunn: Klinkhardt.

Tablica 1. Analitički obrazac za analizu fotografija

Razine u razumijevanju i analizi fotografija	
1.	<p>Kompozicija fotografije</p> <p>Najopćenitiji korak u analizi. Učenici obraćaju pažnju na tehničke elemente fotografije prije interpretacije sadržaja</p> <p><i>Primjeri razvojnih pitanja: Iz koje je perspektive snimljena prikazana scena? Kako su korištena izražajna sredstva na fotografiji? – boja, svjetlo, kontrast, linije? Što se nalazi unutar okvira fotografije? Gdje i kako su objekti smješteni unutar kadra? Koji su elementi istaknuti/u prvom planu?</i></p>
2.	<p>Opis i prepoznavanje prostora i objekata</p> <p>Prvi korak u interpretaciji fotografije. Odgovara se na osnovna pitanja <i>što, gdje, koliko, kako i zašto</i>. Naglasak je na prepoznavanju i opisivanju prostora i konteksta fotografije. Učenici povezuju poznato s nepoznatim.</p> <p><i>Primjeri razvojnih pitanja: Što fotografija prikazuje? Kada je fotografija snimljena (aktualnost)? Gdje se nalaze prikazani pojedinci? Opiši prostor u kojem se pojedinci nalaze. Što se dogodilo? Kako izgledaju pojedinci na fotografiji (gestikulacija, mimika, držanje, odjeća, ukrasni dodaci)? Po čemu se pojedinci razlikuju jedni od drugih? Što ti se čini stranim, čudnim ili neobičnim?</i></p>
3.	<p>Aktivnosti i emocije pojedinaca na fotografiji</p> <p>Obilježja aktivnosti i emocija objekata na fotografiji. Koje je njihovo značenje i kako doprinose interakciji s ostalim objektima ili s okolinom? Učenici trebaju dovesti pojedince u vezu s drugima i s okolinom.</p> <p><i>Primjeri razvojnih pitanja: Zašto se pojedinci nalaze u tom prostoru? Što pojedinci čine? Zašto to pojedinci čine? S kojom namjerom to čine? U kakvom odnosu stoje pojedinci međusobno? Kakva očekivanja imaju pojedinci jedni od drugih (kakvo ponašanje pojedinci očekuju jedan od drugog)? Pretpostavi kako se pojedinci osjećaju. Znaju li pojedinci da ih se fotografira? Kakvima se pojedinci žele predstaviti, a kako se pojedinci činjenično prikazuju?</i></p>

4.	<p>Aktivnosti i emocije učenika</p> <p>Reakcija učenika na vizualni doživljaj. Učenici procjenjuju vlastiti dojam fotografije i zauzimaju stav prema predstavljenoj situaciji. Učenici povezuju subjektivni doživljaj sa stvaranjem stava o prikazanoj situaciji.</p> <p><i>Primjeri razvojnih pitanja: Što osjećaš dok gledaš u fotografiju? / Kako se osjećaš dok promatraš prikazane pojedince? Što misliš da bi trebalo napraviti dok gledaš prizor? Nedostaje li nešto na fotografiji, što bi, po tvom mišljenju, trebalo biti prisutno? Podudaraju li se tvoje predodžbe o sadržaju fotografije s dobivenim kontekstom fotografije? Koji je tvoj stav o predstavljenoj situaciji? Kako procjenjuješ predstavljenu situaciju (Smatram...)? Ima li u tvojoj državi sličnih situacija koje bi također tako procijenio?</i></p>
5.	<p>Zaključivanje</p> <p>Zaključivanje na temelju prethodnih razina. Prepoznati probleme ili napetosti među pojedincima i ponuditi sociološko objašnjenje promatranoj pojavi.</p> <p><i>Primjeri razvojnih pitanja: Koja je tema fotografije? Opiši ključne karakteristike predstavljenog društvenog problema/sukoba. Kako je došlo do sukoba? Odredi društvene skupine kojima predstavljeni pojedinci pripadaju. Čija su društvena očekivanja prekršena? Koje su tipične posljedice kršenja društvenih očekivanja? Kako će se u suvremenom društvu, prema tvome mišljenju, riješiti predstavljeni problem?</i></p>
6.	<p>Namjera fotografije</p> <p>Fotografija se tumači u skladu s njenom namjenom i implicitnom svrhom.</p> <p><i>Primjeri razvojnih pitanja: Na koji način autor pristupa temi (obradi pažnju na objektivnost)? Na što fotograf želi ukazati svojom fotografijom? Koja je namjera fotografije (šokirati, sensibilizirati, aktivirati, obaviještavati)? Poveži izdvojene kompozicijske elemente s namjerom fotografa (kako razmještaj pojedinaca/objekata utječe na vizualni dojam). Poveži korištena izražajna sredstva s namjerom fotografa (kako korištena boja, svijetlo i linije utječu na vizualni dojam). U koje se svrhe može koristiti fotografija (u medijskom prostoru - novine, televizija, društvene mreže, oglasne ploče...)? Tko su promatrači/adresati fotografije?</i></p>

6. Metodologija akcijskog istraživanja

U kontekstu istraživanja odgojno-obrazovne prakse Bognar (2000: 3) razlikuje dvije vrste kvalitativnih istraživanja, a to su temeljna i primijenjena. Dok se temeljna istraživanja bave teorijskim spoznajama, primijenjena traže praktična rješenja za poboljšanje nastavničke i pedagoške prakse (Bognar, 2000: 3). Jedan je oblik primijenjenih istraživanja akcijsko istraživanje. Provođenje akcijskog istraživanja slično je uobičajenom nastavničkom djelovanju. Nastavnici se žele prilagoditi zahtjevima suvremenog obrazovanja i potrebama učenika, ali i poboljšati svoj nastavnički rad isprobavajući nove nastavne metode, oblike rada ili nova nastavna sredstva. Osim toga nastavnici promatraju i evaluiraju učinak koji su postigli svojim izmijenjenim djelovanjem te na tom tragu osmišljavaju nove strategije djelovanja koje zatim pokušaju provesti u nastavi (Boeckmann, 2010). Postojanje želje za promjenom i poboljšanjem preduvjet je akcijskom istraživanju pa prema tome svaka nastavna situacija može biti podvrgnuta istraživanju, ako se istražuje u svrhe poboljšanja nastavničke prakse. Utemeljiteljem takvog oblika istraživanja društvenih situacija smatra se Kurt Lewin koji ističe potencijal reflektivne prakse u razjašnjavanju društvenih problema. Za njega je važno da i sami istraživači kao situacijski akteri svoje djelovanje mogu prilagoditi u skladu s uočenim rezultatima tijekom istraživanja društvene situacije (Bognar, 2006: 178). Jednu definiciju akcijskog istraživanja daje Gabel na koncu 20. stoljeća, koji takav oblik istraživanja tumači kao „neformalno, kvalitativno, formativno, subjektivno, reflektivno i iskustveno istraživanje u kojem se svi pojedinci uključeni u izučavanje međusobno poznaju i surađuju“ (Bognar, 2000: 3). Prema tome akcijska istraživanja počivaju na osobnom kontaktu istraživača s informantima te na osobnom iskustvu i subjektivnom doživljaju istraživača (Bognar, 2000: 5). No, osim istraživača i informanata važnu ulogu u ostvarivanju akcijskih istraživanja imaju i tzv. kritički prijatelji. Oni surađuju s istraživačem i savjetuju ga tijekom njegova istraživačkog postupanja da bi istraživač ujedno mogao učiti kroz proces istraživanja i pritom razvijati vlastitu reflektivnost (Bognar, 2006: 183 prema Kember i sur., 1997: 464). Unatoč subjektivnom karakteru akcijskih istraživanja, ona se prije svega temelje na jasno artikuliranom istraživačkom interesu, sustavnom prikupljanju podataka i praćenju ostvarivanja aktivnosti, po čemu se takav oblik istraživanja nastavnih situacija razlikuje od uobičajenog nastavničkog rada. Važno je istaknuti da akcijska istraživanja svoj smisao ostvaruju kroz konkretnu akciju, stoga prikupljanje i interpretacija podataka predstavlja tek

početni korak u istraživanju. Dakle dokumentiranje i objašnjavanje nastavne situacije omogućava evaluaciju tih rezultata, čime se usmjerava i poboljšava daljnje nastavničko djelovanje (Bognar, 2006: 184). Ti se podaci mogu prikupljati promatranjem, intervjuiranjem ili prikupljanjem dokumenata i artefakata kao što su pismeni uradci učenika, učitelja ili roditelja (Bognar, 2000: 7). Dakle riječ je prvenstveno o kvalitativnim podacima koji se tijekom akcijskog istraživanja prikupljaju. Međutim, poželjno je uz kvalitativne podatke prikupljati i kvantitativne podatke da bi se tzv. triangulacijom podataka stekao bolji uvid u istraživački problem (Bognar, 2000: 7). U nastavku ovog rada izlaže se metodologija i rezultati akcijskog istraživanja provedenog u svrhu poboljšanja prakse nastave Sociologije i Njemačkog jezika. Izvedena su tri nastavna sata Sociologije na njemačkom jeziku u kojima prikupljeni kvalitativni i kvantitativni podaci služe evaluaciji nastave i posebice evaluaciji korištene metode analize fotografija. U istraživanju su osim istraživačice neposredno sudjelovali učenici kao informanti i predmetna nastavnica u ulozi kritičke prijateljice.

6.1 Istraživačko pitanje

Jedan od ciljeva ovog rada jest ispitati uspješnost primjene nastavne metode analiza fotografija u nastavi Sociologije na njemačkom jeziku. Da bi se ispitala učinkovitost spomenute metode, odlučila sam istraživački interes specificirati dvama potpitanjima. Stoga se akcijskim istraživanjem želi odgovoriti na pitanje *Hoće li metoda analiza fotografija pomoći učenicima trećeg razreda gimnazije u razumijevanju i usvajanju sociološkog sadržaja na njemačkom jeziku?* te na pitanje *Hoće li spomenuta metoda poticati učenike trećeg razreda gimnazije na jezično izražavanje na njemačkom jeziku i time pozitivno utjecati na učenički angažman u nastavi?*

6.2 Uzorak

Uzorak ovog istraživanja je ciljan i namjeran, a sačinjava ga devet učenika trećeg razreda jedne zagrebačke gimnazije dvojezičnog programa. Sudionici istraživanja, tj. odabrani učenici pohađaju nastavu Sociologije dva školska sata tjedno pri čemu se ta nastava prvenstveno odvija na njemačkom jeziku. Odlučila sam se za takav uzorak jer želim ispitati je li analiza fotografija učinkovita u povezivanju nastave Sociologije i Njemačkog jezika, a to najbolje mogu istražiti uz pomoć učenika koji su upoznati s posebnostima rada CLIL-

nastave. Do trenutka provedbe istraživanja učenici su osim Sociologije, slušali nastavu Povijesti, Kemije, Fizike i Logike na njemačkom jeziku te će se tom nizu nastavnih predmeta u četvrtom razredu pridružiti nastava Filozofije. Za upis dvojezičnog programa učenici moraju imati položenu drugu razinu jezično-kompetencijske ljestvice Zajedničkog europskog referentnog okvira za jezike, drugim riječima njihove jezično-komunikacijske kompetencije njemačkog jezika moraju zadovoljavati uvjete A2-razine prije upisa prvog razreda gimnazije. Stoga je opravdano pretpostaviti da jezično-komunikacijske kompetencije odabranih učenika zadovoljavaju kriterije A2-razine, ako ne i viših razina, uzevši u obzir njihovu trogodišnju izloženost izvođenju spomenutih nastavnih predmeta po CLILiG modelu. Dakle učenici koji su navikli na predmetnu nastavu na njemačkom jeziku i zbog toga su možda manje opterećeni strahom od usmenog izražavanja na stranom jeziku mogu dati bolji uvid u to potiče li ih korištena nastavna metoda na jezično izražavanje na njemačkom jeziku. Inače treći razred dvojezičnog programa na njemačkom jeziku u odabranoj školi pohađa deset učenika, no provedenim nastavnim satima nije prisustvovao jedan učenik jer je tih dana bio odsutan s nastave Sociologije. Predmetna nastavnica koja učenicima drži nastavu Sociologije na njemačkom jeziku pristala je na izvođenje triju nastavnih sati Sociologije na teme „Kulturni sukob“ i „Integracija“ jer su odgojni i obrazovni ciljevi koji se kroz te teme namjeravalo ostvariti u skladu sa smjernicama Kurikuluma nastavnog predmeta Sociologija u gimnazijama. Nastavnica je u ulozi kritičke prijateljice nadzirala pripremu i provedbu sati osmišljenih za istraživanje te me svojim savjetima i kritikom usmjeravala u poboljšavanju mojeg nastavničkog djelovanja prije i nakon provedbe svakog sata.

6.3 Instrumenti

Podaci su prikupljeni kvalitativnim metodama i jednom kvantitativnom metodom da bi se triangulacijom podataka stekao bolji uvid u istraživački problem. Prije opisa korištenih instrumenata i primijenjenih metoda važno je napomenuti da je Povjerenstvo Odsjeka za sociologiju za prosudbu etičnosti istraživanja odobrilo sve niže opisane metode i instrumente prije provedbe istraživanja tj. prije održavanja nastavnih sati.

Budući da akcijska istraživanja počivaju na akciji tj. na neposrednom sudjelovanju istraživača, jedna od korištenih kvalitativnih metoda jest metoda promatranja sa

sudjelovanjem. Stoga sam kao istraživačica promatrala i sudjelovala u izvedbi triju nastavnih sati Sociologije na njemačkom jeziku te sam nakon izvedbe svakog sata reflektirala tijek sata i nestrukturirano bilježila svoja zapažanja i dojmove na prazan list papira. Međutim, da bi se stekao usmjereniji prikaz istraživačkog problema i omogućila usporedivost triju nastavnih sati, za potrebe istraživanja konstruiran je Obrazac za vrednovanje metode analize fotografija. Navedenim obrascem reflektira se učenički rad i angažman tijekom analize fotografija u nastavi te se izdvajaju prednosti i nedostaci korištene metode (v. Prilog 11.1, str. 58). U prvom dijelu obrasca navode se osnovne organizacijske informacije o održanom satu: *ime i prezime istraživača/ice, datum i vrijeme održanog sata, nastavni predmet, broj učenika u razrednom odjelu, tema nastavnog sata, oblik nastave/tipovi aktivnosti te očekivani odgojno-obrazovni ishodi nastavnog sata*. Drugi dio obrasca sastoji se od sedam tvrdnji kojima se ispituje uključenost i motiviranost učenika tijekom nastavnog procesa zaokruživanjem brojeva od 1 do 3 (1 – nedovoljno; 2 – niti dovoljno, niti nedovoljno; 3 – dovoljno). Tvrdnje glase: *1. Učenici su aktivno uključeni u rad i prate nastavu., 2. Učenici postavljaju pitanja ili traže dodatna pojašnjenja., 3. Učenici odgovaraju na pitanja nastavnika., 4. Učenici sudjeluju sa zanimanjem., 5. Učenici međusobno surađuju i aktivno sudjeluju u grupnom radu., 6. Učenici daju osobno mišljenje i kritički osvrt na sadržaj koji uče. i 7. Učenici se koriste sociološkim pojmovima u opisivanju i objašnjavanju sadržaja koji uče*. Zatim, treći dio obrasca otvorenog je tipa i sastoji se od tri čestice u kojima se u nekoliko rečenica opisuje korištena metoda. Ispituju se čestice: *Opći osvrt na korištenu metodu, Pozitivni aspekti korištene metode (npr. jasnoća sadržaja, interakcija s učenicima, motivacija i angažman učenika...)* te *Aspekti unaprjeđivanja metode i nastavnog procesa (npr. strukturiranje metode, jasnoća korištene metode, poticanje učenika...)*.

Zatim, još jedan kvalitativni postupak ovog istraživanja predstavlja prikupljanje dokumenata, odnosno učeničkih uradaka koji su nastali u sklopu održanih nastavnih sati. Učenici su na kraju prvog i drugog sata izrađivali plakate na nastavne teme „Kulturni sukob“ i „Integracija“ prema uputama na radnom listiću. Na sredini plakata nalazi se fotografija sličnog sadržaja onim fotografijama koje su učenici analizirali u središnjem dijelu satova, čime se vrednovalo koliko su učenici uspješno savladali nastavno gradivo kroz metodu analize fotografija. No, više o ciljevima aktivnosti, obliku rada i nastavnim pomagalima pri izradi učeničkih praktičnih uradaka biti će riječ u idućem poglavlju.

Iako je ovo istraživanje kvalitativne naravi, dio podataka prikupljen je kvantitativnom metodom, odnosno metodom ankete da bi se triangulacijom podataka dobila potpunija slika istraživačkog problema u skladu sa stvarnim nastavnim okolnostima. Anketni je upitnik koncipiran za potrebe istraživanja i sastoji se od dva dijela s jednom skalom Likertovog tipa i dvama pitanjima otvorenog tipa (v. Prilog 11.2, str. 60). Prvi dio upitnika obuhvaćao je šest tvrdnji koje ispituju koliko fotografije i njihova analiza pomažu učenicima u razumijevanju i savladavanju sociološkog gradiva na njemačkom jeziku, a te tvrdnje glase: *1. Fotografije mi pomažu zapamtiti sociološke pojmove na njemačkom jeziku., 2. Fotografije mi pomažu povezati sociološke pojmove sa društvenim pojavama u njemačkom društvu., 3. Fotografije mi pomažu prepoznati kulturne razlike., 4. Analiza fotografija mi pomaže razumjeti nove sociološke pojmove na njemačkom jeziku., 5. Analiza fotografija pomaže mi razumjeti društvene odnose unutar njemačkog društva. te 6. Analiza fotografija pomaže mi usporediti kulturne promjene u njemačkom društvu s kulturnim promjenama u hrvatskom društvu.* Učenici su označavali svoj stupanj slaganja s navedenim tvrdnjama na skali od 1 do 5 (1 – uopće se ne slažem; 2 – ne slažem se; 3 – niti se slažem, niti ne slažem; 4 – slažem se; 5 – u potpunosti se slažem). Drugi dio upitnika sastoji se od dva pitanja otvorenog tipa u kojima su učenici ukratko izdvajali pozitivne i negativne aspekte korištene metode odgovarajući na pitanja *a) Što ti se svidjelo u analizi fotografija?* te *b) Što ti se nije svidjelo u analizi fotografija?* Za ispunjavanje upitnika predviđeno je pet minuta te su ga učenici ispunjavali na kraju trećeg nastavnog sata.

U planu je bio nestrukturirani intervju nakon održanih sati čiji se pozivni tekst nalazi u prilogu ovog rada (v. Prilog 11.3, str. 60). No, nastavnica je odbila sudjelovati u njemu i predložila sastavljanje pismenog osvrta kao alternativu neodržanom intervjuu, na što sam pristala. U pozivnom se tekstu predmetnu nastavnicu moli da se osvrne na promatrane nastavne sate i da iznese svoja zapažanja o učeničkom sudjelovanju u analizi fotografija. Prema tim smjernicama nastavnica je sastavila svoje izvješće.

6.4 Postupak

Tri nastavna sata Sociologije na njemačkom jeziku, koja su osmišljena u sklopu ovog istraživanja, bila su održana na kraju drugog polugodišta u lipnju 2022. godine. Osim pristanka predmetne nastavnice, prije provedbe istraživanja je uz zamolbu mentora (v. Prilog

11.4, str. 63) zatražena potpisana suglasnost ravnateljice gimnazije (v. Prilog 11.5, str. 64). Također su učenici prije početka nastavnih sati bili upoznati s temom, ciljevima i načinom provedbe istraživanja, zaštitom njihovih podataka i anonimnosti te njihovim pravom da u svakom trenutku mogu zatražiti izuzeće svog nastavnog rada iz analize podataka. Nakon toga zatražen je njihov potpisani informirani pristanak na sudjelovanje u istraživanju (v. Prilog 11.6, str. 65). Budući da učenici imaju dvosat Sociologije tjedno, prva dva nastavna sata održana su u prvom tjednu šestog mjeseca, dok je treći sat održan tjedan dana kasnije. U svakom sljedećem nastavnom satu koristili su se uvidi iz prošlog sata kako bi se prema potrebi modificirala nastava, odnosno istraživački pristup. Za svaki nastavni sat izrađena je nastavna priprava u kojoj je detaljno opisan tijek sata prema ishodima svake aktivnosti (v. Prilog 11.7, str. 67). Nastavne priprave sadržavaju opis aktivnosti nastavnika i učenika, opis korištenih nastavnih sredstava i pomagala, određenje oblika nastavnog rada, didaktičke komentare za pojedine aktivnosti te priloge. Predmetna nastavnica dobila je na uvid nastavne priprave prije izvedbe sati i odobrila izvođenje nastave prema namjeravanom organizacijskom tijeku. Nakon izvedbe svakog nastavnog sata ispunila sam obrazac kojim sam vrednovala metodu analize fotografija s obzirom na učenički rad i angažman tijekom analize fotografija. Nakon provedbe svih osmišljenih aktivnosti nastavnica je podnijela izvješće o mome radu i radu učenika tijekom nastave te se u njemu osvrnula na učinak korištene nastavne metode na angažman učenika u nastavi.

6.4.1 Prvi nastavni sat

Tema prvog nastavnog sata glasila je „Kulturni sukob“. Pri obrađivanju sociološkog gradiva na navedenu temu koristili su se frontalni i suradnički oblici nastave, konkretnije, primjenjivale su se sljedeće nastavne metode: metoda razgovora, demonstracijska metoda, metoda usmenog izlaganja i metoda praktičnih radova. Učenici su pritom imali priliku raditi samostalno, u paru i sudjelovati u grupnom radu. Nastavni rad bio je usmjeren na ostvarivanje sljedećih obrazovnih ishoda: *opisivanje aktualnog društvenog problema; razumijevanje uzroka društvenih tj. kulturnih promjena; definiranje kulturnog sukoba i njegovih osnovnih značajki te primjenjivanje socioloških pojmova u izradi plakata na temu „Kulturni sukob“*. Osim obrazovnih ishoda, također se namjeravalo ostvariti odgojne ishode: *izražavanje empatije prema osobama u nepovoljnom društvenom položaju te razvijanje kritičkog stava*

prema društvenim odnosima među različitim etničkim skupinama. Sat je započeo uvođenjem pojmova izbjeglica i tražitelj azila. Učenici su svojim riječima trebali definirati pojam izbjeglice i izdvojiti razliku među osobama koje su u izbjeglištvu i osoba koje aktivno potražuju azil. Zatim su učenici trebali izdvojiti nekoliko karakteristika po kojima bi oni prepoznali da je osoba u izbjeglištvu. Zatim se na platnu projicirala karta koja je prikazivala izbjegličku rutu 2015. godine te su učenici trebali odgovoriti na pitanje *Iz kojih država izbjeglice odlaze, a u kojim državama najčešće traže azil?* Učenicima sam približila definiciju njemačkog rječnika Duden prema kojem je izbjeglica „osoba koja je zbog političkih, religijskih, gospodarskih ili etničkih razloga pobjegla iz svoje domovine“.¹¹ Zatim su učenici trebali specificirati navedene razloge u Duden-ovoj definiciji navodeći konkretne društvene probleme ili osobne nedaće zbog kojih netko prisilno napušta svoju domovinu. Pojasnila sam učenicima kako izbjeglička kriza potiče demografske, ali i kulturne promjene, nakon čega se na platnu projicirala World Press fotografija godine 2016. *Hope for a New Life* autora Warrena Richardsona. Fotografija je snimljena u noći na srpsko-mađarskoj granici i prikazuje sirijske izbjeglice kako jedno drugom kroz žičanu ogradu pružaju dijete. Analiza prikazane fotografije započela je zajedničkom vođenom analizom u kojoj sam učenicima postavila sljedeća pitanja: *Gdje se pojedinci nalaze unutar fotografije? Nalaze li se u sredini fotografije? Koja boja dominira u fotografiji? Zašto siva/crna boja dominira u fotografiji? Kako izgleda mimika i stav pojedinaca na fotografiji? te Koje osjećaje ovaj prikaz izaziva u vama?* Nakon zajedničkog osvrta na kompoziciju i tehničke elemente fotografije, učenici su dobili isprintani primjerak fotografije i zadatak da u paru analiziraju navedenu fotografiju prema obrascu za analizu. U obrascu su učenici trebali odgovoriti na pet pitanja: *Kakav je odnos među prikazanim pojedincima? Što pojedinci rade i zašto to rade? Postoje li slične situacije u vašoj domovini? Na što autor želi ovom fotografijom ukazati – koji je problem? Koji je uzrok problemu?* Nakon rada u paru zajedno sam s učenicima prolazila kroz pitanja na obrascu i slušala rezultate njihove analize u paru. Učenicima sam postavljala potpitanja o aspektima fotografije koje su nedovoljno rastumačili ili previdjeli u svojoj analizi. Pritom sam promatrala koliko su učenici vješti u analiziranju fotografije i artikulaciji svog vizualnog dojma. Zatim sam sažela osnovne elemente analize te ih dovela u svezu s odgovarajućim sociološkim pojmovima, što je bilo popraćeno računalno potpomognutom prezentacijom. U

¹¹ Duden (2022). *Flüchtling*. URL: <https://www.duden.de/rechtschreibung/Fluechtling>

obliku frontalnog rada pojasnila sam učenicima viđenje konfliktne teorije o kulturnom sukobu i naglasila kako teoretičari konfliktnog pristupa sukob smatraju neizbježnom sastavnicom društvenih promjena. Na kraju prvog sata učenici su u sklopu grupnog rada izrađivali plakat u čijem se središtu nalazila fotografija slične tematike. Fotografija prikazuje sukob izbjeglica i policije snimljen 2015. godine te je fotografija iste godine proglašena UNICEF-ovom fotografijom godine. Nakon što sam učenicima približila kontekst fotografije, podijelila sam ih u dvije grupe i dodijelila im radni listić sa smjernicama kako oblikovati svoj praktični uradak. Učenici su do kraja sata izrađivali plakat. Učenički se plakati u skeniranom obliku nalaze u prilogima ovog rada (v. Prilog 11.8, str. 92).

6.4.2 Drugi nastavni sat

Drugi je sat bio posvećen temi „Integracija“ i u njemu su se također koristili frontalni i suradnički oblici rada. Primjenjivale su se sljedeće nastavne metode: metoda razgovora, demonstracijska metoda, metoda usmenog izlaganja i metoda praktičnih radova. Težilo se ostvarivanju sljedećih obrazovnih ishoda: *definiranje integracije kao funkcionalnog preduvjeta društvenoj stabilnosti; navođenje integracijskih dimenzija na primjeru integracije izbjeglica u njemačko društvo; razumijevanje integracijskih pristupa (asimilacijski, multikulturni i međukulturni pristup); primjenjivanje socioloških pojmova u izradi umne mape na temu „Integracija“*. Također se težilo ostvarivanju odgojnog ishoda: *prepoznavanje važnosti prava na različitost među ljudima*. Budući da je drugi nastavni sat ujedno bio i drugi sat dvosata, započeo je nakon petominutnog odmora igrom pogađanja kako bi se učenička pažnja ponovo usmjerila na temu izbjegličke krize 2015. godine. Igra pogađanja bila je koncipirana kao kviz sa sedam pitanja kojim su učenici trebali uvidjeti koliko njihova procjena o izbjegličkom stanju u svijetu i Njemačkoj 2015. godine odudara od prikupljenih podataka Saveznog ureda za migraciju i izbjeglice. Na tri pitanja su odgovorili bili ponuđeni, dok je na četiri pitanja trebalo odgovoriti s *točno* odnosno *netočno*. Pitanja su glasila: *Koliko je ljudi 2015. godine bilo u izbjeglištvu u svijetu (135 milijuna, 100 milijuna ili 65 milijuna)? U Njemačkoj je 2015. godine 57% migranata bilo europskog podrijetla (T/N). Iz kojih država je 2015. godine došlo najviše migranata u Njemačku (a. Sirije, Afganistana, Pakistana; b. Sirije, Afganistana, Rumunjske; c. Sirije, Rumunjske, Poljske)? U Njemačkoj izbjeglice dobiju smještaj (T/N). U Njemačkoj se izbjeglice mogu*

zaposliti (a. da, odmah; b. da, nakon tri mjeseca; c. ne smiju raditi). Njemačka izbjeglicama ne nudi tečajeve integracije (T/N). Djeca u izbjeglištvu u Njemačkoj ne moraju pohađati školu (T/N). Zaključila sam aktivnost time što sam izdvojila u kvizu spomenute dimenzije *smještaj, zaposlenje, škola i integracijski tečaj* i predstavila ih kao integracijske dimenzije, nakon čega sam nagovijestila temu tadašnjeg sata. Zatim sam zamolila učenike da svojim riječima objasne što je integracija i da navedu koji akteri sudjeluju u tom procesu, nakon čega sam sažela učeničke odgovore i povezala integraciju s temom prijašnjeg sata, s kulturnim sukobom. Zatim se na platnu projicirala fotografija autora Christofa Stachea snimljena 2015. godine koja prikazuje susret njemačkog policajca i djeteta u izbjeglištvu na kolodvoru u Münchenu. Fotografija je bila objavljena na internetskoj stranici izvještajne novinske agencije Süddeutsche Zeitung u članku pod naslovom „Dva lica jednog grada“ u kojem se isticala solidarnost njemačkog društva u prihvatu izbjeglica. Nakon što sam učenicima približila kontekst fotografije, započela je zajednička analiza fotografije u kojoj sam učenicima postavila pitanja: *Gdje se pojedinci nalaze unutar fotografije? Što prikazuje fotografija tj. što se događa? Kako izgledaju pojedinci na fotografiji – kakva im je mimika i stav? Zatim sam učenicima podijelila isprintane primjerke fotografije i obrasce za njenu analizu. U ovom su satu učenici trebali samostalno ispuniti obrazac pismeno odgovarajući na pet pitanja: Kako procjenjuješ prikazanu situaciju – postoje li napetosti među pojedincima? Koje razlike možeš primijetiti među pojedincima? Kojim društvenim skupinama pripadaju prikazani pojedinci? Imaju li te društvene skupine jednak društveni položaj? (objasni svoj odgovor) Koja je namjera fotografije – u koje svrhe bi se ona mogla koristiti?* Nakon samostalnog rada prolazila sam s učenicima kroz pitanja na obrascu i po potrebi postavljala dodatna pitanja o odnosu policajca i dječaka, mogućnostima i ograničenjima integracije prikazanog dječaka te o upitnosti reprezentativnog karaktera fotografije. Zatim sam usmeno sažela analizu fotografije te učenicima predstavila tri integracijska pristupa što je bilo popraćeno računalno potpomognutom prezentacijom. Nakon toga su učenici trebali predstavljene pristupe primijeniti na tijek integracije dječaka prikazanog na analiziranoj fotografiji. Za kraj sata su učenici ponovo u sklopu grupnog rada izrađivali plakat koji je u svom krajnjem obliku trebao sličiti umnoj mapi. U sredini plakata se nalazila fotografija djevojčice u učionici okružena suučenicima snimljena u Friedlandu. Fotografija je objavljena u tiskanim novinama Handelsblatt (br. 179) u rujnu 2017. godine kraj naslova „Integracija u

školski sustav“. Uz radne materijale učenici su dobili radni listić s uputama što plakat treba sadržavati.

6.4.3 Treći nastavni sat

Treći nastavni sat služio je ponavljanju i utvrđivanju gradiva prijašnjih dvaju nastavnih sati. Koristili su se suradnički oblici rada i primjenjivale su se sljedeće nastavne metode: metoda razgovora, metoda usmenog izlaganja, metoda crtanja te metoda pismenih radova. Namjera je bila ostvariti sljedeće obrazovne ishode: *prepoznavanje utjecaja društvene strukture na oblikovanje životnih situacija pojedinaca; povezivanje pojmova kulturni sukob, uzroci kulturnog sukoba, integracija, njene dimenzije i međukulturni pristup s njihovim odgovarajućim definicijama i objašnjenjima; usmeno sažimanje društvenog problema prikazanog na fotografiji, njegovog uzroka i njegovih aktera prema zadanim smjernicama; izdvajanje glavnih sastavnica kulturnih sukoba i integracije*. Osim toga namjera je bila i ostvariti odgojni ishod: *zauzimanje stava o izbjegličkoj situaciji u Njemačkoj i Hrvatskoj*. Uvodna aktivnost sata bila je izrada umnih mapa na teme „Kulturni sukob“ i „Integracija“ u obliku aktivnosti oluje ideja (eng. brainstorming). Na sredinu lijeve strane ploče napisala sam pojam „kulturni sukob“ te su učenici trebali navesti sve asocijacije i pojmove kojih se sjećaju s prijašnjih sati. Nakon toga sam na sredinu desne strane ploče napisala pojam „integracija“ te su učenici navodili pojmove i asocijacije koje povezuju s tim pojmom. Zatim su učenici trebali predstaviti svoje praktične uratke s prijašnjih sati, pri čemu je jedna grupa predstavila svoj plakat izrađen na kraju prvog, a druga grupa svoj plakat izrađen na kraju drugog sata. Učenici su dobili smjernice prema kojima trebaju predstaviti sadržaj svojih plakata, tj. izdvojeni su bili aspekti fotografije na koje se učenici trebaju osvrnuti u svom izlaganju. Prije usmenog izlaganja učenici su imali četiri minute za pripremu izlaganja i za međusobni dogovor. U svom izlaganju učenici su trebali ukratko opisati fotografiju izdvajajući ključne aspekte prikazanog društvenog problema, navesti sukobljene skupine i moguća rješenja problema. Učenici su nakon izlaganja rješavali radni listić na kojem su trebali spojiti pojmove „*kulturni sukob; uzrok kulturnog sukoba; integracija; dimenzije integracije; međukulturni pristup*“ s njihovom odgovarajućom definicijom ili objašnjenjem. Zajedno smo prošli kroz rješenja radnog listića, nakon čega sam učenike upitala jesu li im svi pojmovi jasni i treba li ih dodatno pojasniti. Učenicima sam zatim

podijelila primjerke fotografije policajca i dječaka s prijašnjeg sata, no na tim su primjercima kraj policajca i dječaka pridodani govorni oblačići. Učenici su trebali u oblačićima nadopuniti rečenicu „*Integracija je ...*“ uzevši u obzir perspektivu dječaka i policajca. Dok su učenici popunjavali oblačiće, pričvršćivala sam na pod u stražnjem dijelu učionice vrpce te na krajeve vrpce zalijepila kategorije „U potpunosti se slažem“ i „Uopće se ne slažem“. Također se na sredini vrpce nalazila kategorija „Niti se slažem, niti ne slažem“. Učenici su zatim došli do vrpce i čitali svoje nadopunjene rečenice o značenju integracije na glas, nakon čega su njihovi suučenicima trebali pokazati stupanj svog (ne)slaganja s pročitanim tvrdnjom smještavajući se na vrpce. Nakon što su učenici pročitali svoje tvrdnje, sažela sam učenička poimanja integracije te sam ih zamolila da se smjeste na vrpce s obzirom na moje tvrdnje: „*Integracija je samo zadatak onih ljudi koji traže azil. Integracija je zadatak cijelog društva. Integracija doprinosi stabilnosti društva. U njemačkom je društvu policajac društveno moćniji od dječaka. Njemačko društvo nudi dječaku bolje integracijske mogućnosti od hrvatskog društva. Izbjeglička kriza je problem ljudskih prava.*“ Također su učenici trebali objasniti svoj položaj na vrpce i argumentirati svoje (ne)slaganje s tvrdnjama. Pritom sam učenicima postavila potpitanja o zadacima i obvezama izbjeglica i društva primitka (njihovih institucija, državnih tijela i stanovništva) u integraciji, o odnosu moći i poimanju društvene moći u strukturiranju mogućnosti društvenog djelovanja te o razlikama između njemačkih i hrvatskih integracijskih pristupa izbjegličkom pitanju. Na kraju sata zahvalila sam učenicima na suradnji, zamolila ih da ispune anketni upitnik kojim procjenjuju učinkovitost korištene metode analize fotografija i još jednom ih podsjetila na to da je ispunjavanje upitnika anonimno i dobrovoljno te da mogu u bilo kojem trenutku odustati od daljnjeg ispunjavanja.

7. Rezultati

7.1 Evaluacija održanih nastavnih sati

Prije evaluacije svih nastavnih aktivnosti slijedi usporedba podataka prikupljenih obrascima za vrednovanje metode analize fotografija koje sam ispunjavala nakon svakog nastavnog sata. U prvom sam dijelu obrasca za svaki nastavni sat procjenjivala uključenost i rad učenika tijekom nastavnog procesa. S obzirom na angažman učenika, najbolje je procijenjen drugi nastavni sat na temu „Integracija“. Procijenjeno je da su se u tom satu učenici dovoljno uključivali u nastavu, postavljali pitanja i tražili dodatna pojašnjenja,

odgovarali na postavljena pitanja te izražavali zanimanje za sadržaj koji uče. U trećem nastavnom satu najbolje su procijenjene tvrdnje o zauzimanju kritičkog stava, razmjeni mišljenja i korištenju socioloških pojmova u opisivanju i objašnjavanju sadržaja. U prvom nastavnom satu su se učenici niti dovoljno, niti nedovoljno angažirali i uključivali u nastavni rad. Dobiveni podaci mogu se objasniti prirodnim tijekom nastavnog procesa. Prvi nastavni sat bio je ujedno i moj prvi susret s učenicima, stoga sam se na licu mjesta pokušavala prilagoditi razrednoj klimi i potrebama učenika, a učenici su se upoznavali s mojim nastavnim radom koji zasigurno odudara od uobičajenog rada predmetne nastavnice. Aktivnosti drugog sata samo su se sadržajno razlikovale od aktivnosti prvog sata pa su učenici bili vještiji u njihovom praćenju i sudjelovanju, što objašnjava visok stupanj angažmana u drugom satu. U trećem satu su se utvrđivali već poznati pojmovi i učenici su imali stvoreni referentni okvir o obrađenim temama, što je omogućilo iscrpnije rasprave, razmjenu mišljenja i zauzimanje argumentiranih stavova. U drugom dijelu obrasca sam se osvrnula na korištenje metode analize fotografije u nastavi izdvajajući njene pozitivne aspekte i aspekte koje je potrebno unaprijediti. Pozitivni su aspekti metode izdvojeni u prvom satu visoka motivacija učenika, jasno usmjerena analiza (što se može pripisati unaprijed zadanim česticama analize) koja se pozitivno odrazila na interakciju između nastavnika i učenika, uključivanje svih učenika u nastavni rad te jasna artikulacija vizualnog dojma (što se može pripisati prethodnim ispunjavanjem obrasca za analizu fotografije). Aspekti koje treba unaprijediti jesu razrada afektivne dimenzije fotografije (treba dati učenicima više vremena da se emocionalno suoče s fotografijom) i učestalija upotreba metode da bi učenici s vremenom proširili svoje odgovore u analizi i znali što se od njih traži u analiziranju vizualnog sadržaja. U drugom su satu učenici vještije i iscrpnije odgovarali na pitanja u obrascu za analizu, što ukazuje na to da se kvaliteta analize poboljšava s učestalijom primjenom metode. Još je jedan pozitivan aspekt metode poticanje na usmeno izražavanje učenika jer su se učenici javljali da podijele svoje rezultate analize, izraze svoje mišljenje i stavove te su postavljali dodatna pitanja i propitivali vizualni sadržaj. Učenike ni u jednom trenutku nije bilo potrebno dodatno motivirati na rad. Osim toga je razgovor tijekom analize bio usmjeren na opisivanje i objašnjavanje situacija stvarnih ljudi te su učenici u više navrata oprimirali prikazane pojedince u iznošenju svog mišljenja i stava. Aspekt kojem se treba dodatno posvetiti jest primjena socioloških pojmova u analizi sadržaja jer se tema

„Integracija“ pokazala dovoljno apstraktnom da je učenicima otežavala primjenu tih pojmova u slobodnom izražavanju. Iako se u trećem satu nije koristila metoda analize fotografija, aktivnosti su bile usmjerene na utvrđivanje gradiva kroz fotografije analizirane u prijašnjim satima. Pritom sam zamijetila da su analizirane fotografije postale referentne točke u objašnjavanju socioloških pojmova. Učenici su se često pozivali na odnose prikazane na tim fotografijama i na prikazane pojedince. Osim toga primijetila sam viši učenički angažman u ispunjavanju zadatka u kojem su trebali nadopuniti govorne oblačiće na fotografiji u usporedbi s ispunjavanjem tekstualnog radnog listića. Međutim, predložila bih u svrhu unaprjeđivanja metode da se učenicima nakon analize fotografija omogući refleksija nastavnog procesa u smislu reflektiranja početne interpretacije i njezinog uspoređivanja s interpretacijom nakon vođene analize da bi učenici osvijestili proces učenja i uvježbavanja vizualnih vještina. Nadalje, u nastavku rada slijedi nestrukturiran osvrt nastavnih sati prema tijeku njihovih aktivnosti.

Na početku prvog nastavnog sata su učenici pokazali izniman interes za problem izbjegličke krize. Učenici su mogli dovoljno detaljno definirati pojam izbjeglice (*Osoba koja bježi iz svoje zemlje jer je tamo rat ili neki drugi loš razlog*), nabrojati nekoliko država iz kojih izbjeglice najčešće odlaze (*Sirija, Afganistan, Irak*; poopćili odgovore na *Bliski istok i Afriku*) te uzroke izbjeglištva (*rat, nedopustive političke ideje, loša gospodarska situacija, klimatske promjene - još ne, ali zasigurno kasnije*). Na pitanje u kojoj europskoj državi veliki broj izbjeglica traži azil, prvi je odgovor bio Njemačka. Pri izradi nastavnih priprava pretpostavila sam da će se učenici nalaziti na prvom stupnju etnorelativnog stadija prema Benettovom modelu međukulturne osjetljivosti. Međutim već u uvodnoj aktivnosti učenici nisu htjeli navesti kulturne razlike među osobama različitog podrijetla jer smatraju da te razlike ne igraju važnu ulogu, da bi se trebali prema svima jednako odnositi te da kroz te razlike razmišljaju samo „drugi ljudi“. Tijekom te interakcije uvidjela sam da sam učenike krivo procijenila i da se oni zapravo nalaze na zadnjoj fazi etnocentričnog stadija u kojem je svijest o razlikama prisutna, no te se razlike zasjenjuju naglašavanjem univerzalnih ljudskih vrijednosti. Stoga su se odgojni ciljevi usmjerili na postizanje faze prihvatanja razlika u kojoj se one opažaju i priznaju kao ograničavajući čimbenici društvenog djelovanja. Nakon što sam učenicima pojasnila da te razlike strukturiraju djelovanje pojedinaca i posebice ograničavaju djelovanje članova manjinskih skupina, zbog čega ih ne možemo zanemarivati

u sociologiji, učenici su ipak naveli nekoliko razlika kao što su *odjeća, vrijednosti, religija, nakit, rituali i načini prehrane*. Učenici su se međusobno dopunjavali u nabranjanju i kimajući glavom reagirali na izjave drugih učenika te time pokazali aktivno praćenje tijekom sata. U idućoj aktivnosti zajedničke analize fotografije učenici su svu svoju pažnju usmjerili na fotografiju. Budući da je na pitanja o kompoziciji fotografije lako odgovoriti, u tom su se dijelu sata aktivirali i oni tiši učenici. Zatim, u analiziranju fotografije u paru učenici su savjesno ispunjavali obrasce, nije im trebala moja pomoć te su s lakoćom shvatili što se od njih u obrascu traži. Na moje iznenađenje učenici su završili s radom u paru u planiranom vremenu. Učenici su analizom zaključili da prikazani pojedinci stoje u bliskom obiteljskom ili prijateljskom odnosu jer si međusobno pomažu, imaju zajedničko podrijetlo i kulturu te dijele zajedničku želju, a to je pronaći mjesto gdje mogu biti na sigurnom. Budući da je na fotografiji prikazan granični prijelaz između Srbije i Mađarske, učenici zaključuju da prikazani pojedinci zbog odnosa Mađarske prema izbjeglicama ne planiraju ostanak tamo, već namjeravaju nastaviti svoj put u „sigurnije“ zemlje kao što je Njemačka. Učenici smatraju da neće svi Nijemci bezuvjetno prihvaćati izbjeglice jer je većini Nijemaca to nepoznata kultura s kojom ne žele dijeliti svoje ograničene resurse, pri čemu su učenici izdvojili štetnost razmišljanja u „mi“ i „oni“ kategorijama. Zatim, učenici tvrde da bi fotografija, ako ne bi poznavali njen kontekst, mogla biti snimljena na hrvatskoj granici, iako Hrvatska kao i Mađarska predstavlja samo tranzitnu državu. Na samom kraju analize učenici uspoređuju prikazani problem s aktualnijim društveno-političkim sukobom Ukrajine i Rusije te zaključuju da je prikazani problem zapravo puno složeniji jer unatoč ratnom stanju i u Europi, Africi i na Bliskom istoku, europske su izbjeglice „prihvaćenije“ od izbjeglica s Bliskog istoka i Afrike. Na tom sam tragu učenicima ponovo približila važnost kulturnih razlika u ograničavanju i omogućavanju društvenog djelovanja. Zamijećena aktivnost učenika u tom dijelu sata bila je izvanredna jer su se učenici unaprijed javljali da bi odgovorili na iduće pitanje na obrascu. Osim toga, učenici nisu imali teškoće s artikulacijom svojih vizualnih dojmova na njemačkom jeziku. Naprotiv, ulazili su u rasprave na njemačkom jeziku kod svakog pitanja u kojem su se njihovi odgovori i interpretacija vizualnog pomalo razlikovali. Za vrijeme izrade plakata učenici nisu vodili privatne razgovore, već je sva komunikacija bila vezana uz zadatak izrade. Učenici su dobili smjernice za izradu plakata prema kojima su trebali opisati društveni problem koji je prikazan na fotografiji i navesti zašto je taj problem

važan, navesti uzroke problema, izdvojiti koje su društvene skupine zahvaćene problemom i po čemu se one razlikuju. Pritom su trebali primijeniti pojmove *izbjeglička kriza*, *kulturne razlike*, *etničke razlike* i *kulturni sukob* u oblikovanju sadržaja plakata. Također su trebali samostalno osmisliti naslov plakata i vizualno oblikovati plakat te tako pokazati vlastitu kreativnost. Prva se grupa iskazala kvalitetom suradnje među članovima. Svi su doprinijeli izradi plakata na svoj način. Neki su učenici više pažnje posvećivali sadržaju, dok drugi vizualnom oblikovanju plakata, no sve su odluke donosili zajedničkim dogovorom. Na plakatu prve grupe spominju se svi pojmovi koji su trebali stajati na plakatu. Opisali su prikazani društveni problem i naveli njene uzroke, no nisu jasno izdvojili koje su društvene skupine sukobljene u prikazanom problemu. Iako nisu izdvojili sukobljene skupine, učenici su nabrojili razlike koje se često javljaju među skupinama koje njeguju različite kulture. Osim toga, učenici su naveli nekoliko negativnih posljedica kulturnog sukoba. Iako svoju kreativnost učenici nisu iskazali osmišljavanjem efektnog naslova, svoj plakat su vizualno obogatili različitim crtežima i bojama. Zatim, druga je grupa zadatak izvršila na posve drugačiji način od prve grupe. Primijetila sam da su se učenici u toj grupi pokušavali izboriti za svoje ideje pa je grupa znatno teže surađivala. Druga je grupa sadržaj svog plakata osmislila u obliku upadljivih pitanja kojima pozivaju promatrača na konkretnu akciju. Međutim, grupa time nije opisala prikazani društveni problem, niti navela uzroke problema. Svakako, sadržaj plakata ukazuje na iznimnu važnost prikazanog problema i učenici su izdvojili koje su društvene skupine zahvaćene problemom. Druga grupa nije primijetila da u zadatku pišu pojmovi koje trebaju koristiti u izradi plakata pa se zbog toga ti pojmovi ni ne spominju. No, druga je grupa pokazala nekonvencionalnu kreativnost i slobodu izražaja u oblikovanju plakata te svoj rad obogatila zanimljivim i dojmljivim naslovom: „*Nije li vam to dovoljno ozbiljno?*“ Budući da su učenici nastavili s izradom svojih praktičnih uradaka i nakon zvona za kraj prvog sata, zamolila sam ih da ipak predaju svoje uratke kako bi se odmorili prije početka idućeg sata.

Na početku drugog sata učenici su zainteresirano pristupili kvizu. Odgovori na neka pitanja iznenadili su učenike. Nakon što smo izdvojili dimenzije integracije koje se pojavljuju u kvizu, učenici pokušavaju sastaviti svoju definiciju integracije (*jednog čovjeka ili jednu grupu uključiti u ostatak društva*). Pri zajedničkoj analizi fotografije učenici su sretnije reagirali na prikazanu fotografiju za razliku od prijašnje. Kao i u prethodnom satu, učenici

su bez zadržke odgovorili na sva kompozicijska pitanja, no u ovom su satu davali iscrpnije odgovore. Osim toga, učenici su već u tom dijelu analize propitivali određene elemente fotografije i prikazane stvarnosti (*Policajac se spušta na razinu djeteta; Zna li dječak njemački jezik?; Mogu li uopće voditi razgovor? Ovo je optimističan prikaz kulturnih razlika*). Budući da su učenici upoznati s analizom prema obrascu, nije bilo nikakvih poteškoća pri izvršavanju tog zadatka, iako su u ovom satu učenici samostalno ispunjavali obrazac. Dok sam prolazila kroz razred, uočila sam da su učenici pisali duže odgovore u usporedbi s odgovorima na obrascima u prijašnjem satu. Osim toga, primijetila sam da su se učenici dugo zadržavali na pitanju o namjeri fotografije. Pri otkrivanju svojih odgovora učenici su iskazali sumnju u fotografiju jer ne prikazuje napetosti među pojedincima, koje bi oni očekivali nakon obrađivanja teme o kulturnom sukobu, zbog čega već na samom početku analize dovode u pitanje reprezentativni karakter fotografije. Zatim, učenici smatraju da policajac i dječak mogu jednog dana biti ravnopravni građani istog društva, no da će oni imati potpuno različite životne puteve, pri čemu će dječak doživjeti diskriminaciju i neprihvatanje društva za razliku od policajca. Pretpostavljaju da čak i kada bi dječak bio policajac, ne bi mogao izbjeći svakodnevnu diskriminaciju. Stoga učenici predlažu da se dječaku pomogne tako da se reagira na svaki oblik diskriminacije njenim suzbijanjem te da se dječaku pomogne u izvršavanju svojih školskih obveza i pruža pomoć u učenju jezika. Pri tom učenici iskazuju osjećaj ogorčenosti prema ljudima koji ne želi pomoći, a mogu. Dok sam učenicima htjela predstaviti integracijske pristupe, prekinuli su me i obavijestili me da su upoznati s asimilacijskim pristupom, što ukazuje na učeničko aktivno praćenje nastavnog događanja. S obzirom na namjeru fotografije učenici smatraju da fotografija potiče optimističko sagledavanje situacije i da želi promatrača potaknuti na borbu protiv diskriminacije. No, istovremeno učenici reflektiraju da je društveno stanje složenije od toga i da ljudi najčešće ne reagiraju na diskriminaciju ako ih osobno ne pogađa, dok neki čak i svjesno diskriminiraju, zbog čega ta fotografija ne može biti reprezentativna za njemačke društvene odnose. Na tom tragu učenici kritiziraju njemačku izvještajnu agenciju koja je objavila fotografiju jer svojim čitateljima približava manjkavu sliku njemačke društvene stvarnosti. Zatim se razgovor razvio u raspravu o upitnom izvještajnom karakteru medija u današnje vrijeme. Učenici su u tom dijelu sata bili iznimno aktivni. Raspravu smo zaključili time da fotografije prikazuju samo dio društvene stvarnosti i da taj dio može, ali ne mora biti

reprezentativnog karaktera, zbog čega treba oprezno postupati s fotografijama u medijskom prostoru. Na kraju sata učenici su ponovo izrađivali plakate. Budući da su se u prijašnjoj aktivnosti iscrpili i što je k tome već bio kraj drugog sata, učenici su se pri izradi plakata znatno slabije zalagali. Iako su pri izradi plakata prije svega razgovarali o izazovima i mogućnostima integracije, u više navrata je tijekom razgovora skrenuo u privatne teme. Učenici su trebali izraditi umnu mapu odgovarajući na sljedeća pitanja: *Kako se prikazana djevojčica razlikuje od svojih suučenika - koje razlike primjećujete?*; *Pretpostavite, na koje sve probleme će djevojčica u svom životu naići (u školi, na poslu, u društvu?)*; *Kako integrirati djevojčicu u njemačko društvo – što bi se trebalo učiniti i tko to čini?* Prva se grupa jasno vodila smjernicama za izradu plakata i prema tome izdvojila kulturne razlike, pretpostavila negativne posljedice kulturnog sukoba, odnosno izdvojila probleme koje će učenici otežati integraciju u njemačko društvo, ali i navela društvene aktere koji joj mogu pomoći u integracijskom procesu. Učenici predlažu aktivnu borbu protiv diskriminacije kao rješenje integracijskom pitanju. Druga grupa je također izdvojila kulturne razlike, a kao problem ističu samotnost koju bi učenica zbog tih razlika mogla proživljavati. Druga grupa nije stigla dovršiti plakat i osvrnuti se na zadnje pitanje u zadatku prema kojem treba predložiti integracijske postupke i navesti aktere u integracijskom procesu na plakatu.

Na početku trećeg sata učenici su se prisjetili pojmova prijašnjih nastavnih sati. Prilikom davanja asocijacija na središnji pojam „Kulturni sukob“ učenici su naveli pojmove *rat; izbjeglice; stalno* (u smislu stalno prisutno); *negativne strane – diskriminacija, rasizam, ksenofobija; etničke i kulturne razlike - jezik, vrijednosti, religija, podrijetlo, odjeća i rituali; društvene grupe u konfliktu*. Uz središnji pojam „Integracija“ učenici su se prisjetili pojmova: *reakcija na kulturni sukob, dimenzije – škola tj. obrazovanje, zaposlenje, smještaj, kultura; asimilacija, multikulturni pristup i međukulturni pristup*. Iako su učenici u početku oklijevali s davanjem asocijacija, počeli su se više zalagati nakon prvih par navedenih pojmova. Zatim su učenici usmeno izlagali rezultate svog grupnog rada s prijašnjih sati. Prva je grupa predstavila plakat na temu „Kulturni sukob“ i u svome je izlaganju opisala prikazani problem, objasnila kako fotografija na plakatu simbolično utjelovljuje opisani problem, navela uzrok problema i sukobljene društvene skupine te kulturne razlike među tim skupinama. Druga grupa je predstavila plakat na temu „Integracija“ i u svom je izlaganju objasnila razlike između prikazanih etničkih skupina, navela moguće probleme te su učenici predložili

nekoliko načina kako djevojčici pomoći u integracijskom procesu. Obje grupe su znale odgovoriti na sva moja potpitanja u vezi s predstavljenim temama. No, na moje potpitanje koji integracijski pristup im se čini najpovoljnijim, druga grupa odgovara podvojenog mišljenja. Dvoje učenika predlaže asimilaciju kao integracijsko rješenje, dok se ostatak grupe zalaže za međukulturni pristup. Učenici koji zagovaraju asimilaciju smatraju da je to najlakši pristup problemu i prema tome najefikasniji za integraciju djece koja još dovoljno dobro ne poznaju svoju kulturu. Ostatak grupe se tome protivi jer smatra da bi takav pristup u konačnici otuđio dijete od svojih roditelja i kulture svojih roditelja te to predstavlja nedopustivo uplitanje u tuđi identitet. Zatim, učenici rješavaju radni listić da bi utvrdili definicije i objašnjenja ključnih pojmova nastavih sati te su s izvršavanjem zadatka bili gotovi i prije planiranog vremena. U tom su dijelu sata bili umjereno aktivni jer su se često isti učenici javljali da bi odgovorili na postavljena pitanja ili pročitali rješenja s listića. Nadalje, učenici ponovo dobivaju fotografiju policajca i dječaka u ruke, no ovaj put s govornim oblačićima. Učenicima se zadatak dopao jer se od njih tražilo kreativno razmišljanje u dovršavanju rečenica u oblačićima. Nadalje, učenici su oduševljeno pristupili idućoj aktivnosti u kojoj su trebali napustiti svoja sjedeća mjesta. Bez zadržke su se postavljali na vrijednosnu vrpču i argumentirali svoj položaj na vrpci. Svi se učenici potpuno slažu s tvrdnjama da je integracija zadatak cijelog društva i da doprinosi stabilnosti društva te da je izbjeglička kriza problem ljudskih prava, a istovremeno se ne slažu s tvrdnjom da je integracija zadatak samo onih ljudi koji traže azil. Osim toga, svi se učenici slažu s tvrdnjama da je u njemačkom društvu policajac društveno moćniji od dječaka te da njemačko društvo nudi dječaku bolje integracijske mogućnosti od hrvatskog. Na kraju sata učenici su znatiželjno pristupili ispunjavanju anketnog upitnika kojim su vrednovali metodu analize fotografija.

7.2 Osvrt predmetne nastavnice

Predmetna je nastavnica bila prisutna na sva tri održana sata Sociologije i vodila bilješke o tijeku nastavnih sati. Kao kritička prijateljica nastavnica mi je prije i nakon svakog održanog sata dala savjete i kritiku te time usmjeravala moje daljnje djelovanje. Nakon zadnjeg održanog sata nastavnica mi je e-poštom poslala svoj potpisani pismeni osvrt. Anonimizirani prijepis osvrta predmetne nastavnice nalazi se u prilogima ovog rada (v. Prilog

11.9, str. 94). Osvrt je sastavljen na njemačkom jeziku pa ću u nastavku ovog poglavlja ukratko sažeti dobivene podatke i potkrijepiti ih prevedenim isječcima osvrtu.

U svom je osvrtu nastavnica procijenila da su učenici pozitivno reagirali na metodu analize fotografija s obzirom na njihovo sudjelovanje u nastavi i s obzirom na to da su učenici davali odgovore koji bi se mogli vrednovati „točnima“. Osim toga nastavnica je tu pozitivnu reakciju i visoku učeničku motivaciju pripisala tome što su te aktivnosti prije svega *usmjerene na učenika*¹². Također ističe da *fotografije kao predlošci znatno pobuđuju interes učenika (više nego tekstualni predlošci)*¹³, što pozitivno djeluje na učeničku pažnju. Nastavnica smatra da su se učenici *iznadprosječno dobro snašli*¹⁴ s korištenom metodom, posebice jer se radi o aktualnoj temi koja je učenicima interesantna. Iako učenici nisu upoznati s nastavnim radom u kojem se analiziraju fotografije, svakako su *vrlo dobro surađivali i bez problema odgovarali na postavljena pitanja*¹⁵. Budući da fotografije potiču učenike na davanje spontanih komentara koji su često subjektivne naravi i na razmjenu mišljenja, nastavnica ističe da je od iznimne važnosti fotografije analizirati uz dobro postavljene zadatke i pitanja koja usmjeravaju tijek sata i učeničke odgovore, što se u slučaju ovih triju nastavnih sata pokazalo uspješnim¹⁶. Veliku ulogu nastavnica pripisuje u tom slučaju nastavniku koji mora voditi tijek analize da bi učenici uvježbali kritičko promatranje fotografija i dešifriranje poruke koja se nalazi u pozadini njenog sadržaja. Uzevši u obzir godine, kognitivne i jezične kompetencije učenika, nastavnica smatra da su njeni učenici sposobni adekvatno postupati s fotografijama¹⁷, no svakako je važno da nastavnik izabere fotografije za rad u nastavi koje su objavljene u ozbiljnim izvorima¹⁸ i koje su neupitnog

Isječci iz izvornog teksta na njemačkom jeziku:

¹² „[...] eine vergleichsweise hohe Motivation, die vor allem auf die schülerzentrierten Unterrichtsaktivitäten zurückgeführt werden kann.“

¹³ „Die Vorlage von Fotos weckt das Interesse der SuS wesentlich (mehr als die Vorlage von Texten).“

¹⁴ „Von daher finden sich die SuS mit der Methode der Fotoanalyse überdurchschnittlich gut zurecht.“

¹⁵ „Doch die Schüler haben sogleich sehr gut mitgearbeitet und sind problemlos auf Fragestellungen eingegangen.“

¹⁶ „Das liegt auch an der gut durchdachten und geplanten Unterrichtsdurchführung, die Frau Gerbus geleistet hat, und die bei der Fotoanalyse wohl vonnöten ist.“

¹⁷ „Die SuS im Soziologieunterricht eines Sprachgymnasiums ausgewählt sind sowohl altersgemäß als auch von den kognitiven und sprachlichen Kompetenzen in der Lage, mit solchen Fotos umzugehen.“

¹⁸ „Deshalb ist es wichtig, so wie Frau Gerbus vorzugehen und die den SuS vorgelegten Fotos genauestens auszuwählen: von seriösen Quellen veröffentlichte Fotos, die auch ethisch unbedenklich im Unterricht gezeigt werden können.“

etičnog karaktera. Nastavnica se u početku bojala da bi fotografije mogle izazvati snažne emocije kod učenika. Međutim, tome nije bilo tako jer su učenici ozbiljno pristupili analizi sadržaja fotografija te su ih one poticale na analizu fotografija s izvanrednim rezultatima¹⁹.

7.3 Anketni upitnik

Anketni je upitnik ispunilo devet učenika. U prvom su dijelu upitnika učenici izražavali svoje slaganje odnosno neslaganje sa šest tvrdnji. S tvrdnjom „*Fotografije mi pomažu prepoznati kulturne razlike.*“ složili su se svi učenici, pri čemu se dva učenika (22,22%) slažu s tvrdnjom, a sedam učenika (77,78%) se u potpunosti slaže s njom. Zatim se s tvrdnjom „*Analiza fotografija mi pomaže razumjeti nove sociološke pojmove na njemačkom jeziku.*“ gotovo slažu svi učenici (33,33% učenika se slaže, a 55,56% učenika se u potpunosti slaže), osim jednog učenika/jedne učenice koji/koja se s navedenom tvrdnjom niti slaže, niti ne slaže. Također se većina učenika (77,77% - zbroj slaganja i potpunog slaganja) slaže s tvrdnjom „*Fotografije mi pomažu povezati sociološke pojmove s društvenim pojavama u njemačkom društvu.*“, no dva se učenika niti slaže, niti ne slaže sa spomenutom tvrdnjom. Iako se većina učenika (66,66%) slaže s tvrdnjom „*Analiza fotografija pomaže mi usporediti kulturne promjene u njemačkom društvu s kulturnim promjenama u hrvatskom društvu.*“, jedan učenik se niti slaže, niti ne slaže, a jedan se učenik u potpunosti ne slaže s navedenom tvrdnjom. Tvrdnje „*Analiza fotografija pomaže mi razumjeti društvene odnose unutar njemačkog društva.*“ i „*Fotografije mi pomažu zapamtiti sociološke pojmove na njemačkom jeziku.*“ imaju prosječno najmanji stupanj slaganja u usporedbi s ostalim tvrdnjama, no s objema tvrdnjama se također većina učenika slaže kada se grupiraju rezultati stupnjeva slaganja *slažem se i u potpunosti se slažem.*

Drugi dio upitnika sastojao se od dva pitanja otvorenog tipa u kojima su učenici trebali izdvojiti pozitivne i negativne aspekte metode analize fotografija. Za efikasniju evaluaciju rezultata drugog dijela upitnika, dobiveni podaci grupirani su prema najčešće spomenutim prednostima i nedostacima korištene metode. Na pitanje „*Što ti se svidjelo u*

Isječci iz izvornog teksta na njemačkom jeziku:

¹⁹ „*Befürchtungen, die Fotos könnten bei den SuS extreme Emotionen hervorrufen, sind nicht eingetreten. Ganz im Gegenteil: Die aussagekräftigen Fotos haben die SuS zu einer Fotoanalyse mit hervorragenden Resultaten angespornt.*“

analizi fotografija?“ gotovo polovica učenika (44,44%) je navela da im analiza fotografija pomaže u razumijevanju sadržaja i olakšava im prepoznavanje društvenih problema. Zatim, 22,22% učenika izdvaja poticanje na usmeno izražavanje kao prednost metode analize fotografija, a isti postotak učenika izdvojio je i zanimljiv karakter analize fotografija. Jedan učenik (11,11%) izdvaja povezanost sa stvarnim društvenim pojavama, akterima i emocionalnim reakcijama kao prednost fotografija u nastavi. Nadalje, samo je pet učenika navelo negativne aspekte korištene metode na pitanje „*Što ti se nije svidjelo u analizi fotografija?*“ Dakle, četiri učenika nije izdvojilo negativne aspekte metode, pri čemu su dva učenika (22,22%) navela da im se sve svidjelo u analizi, a dva su učenika stavila kosu crtu na mjesto predviđeno za odgovor. Zbog toga je teže grupirati rezultate dobivene tim pitanjem. Kao nedostatke učenici su naveli da fotografije imaju upitan karakter autentičnosti, da su bile previše korištene u tim trima satima, da se ključni pojmovi ne mogu jasno povezati s njima te da je pomoću njih teško usporediti društvene promjene u različitim društvima.

8. Rasprava

Iako gore opisan postupak i rezultati istraživanja daju detaljan uvid u istraživački interes, potrebno je izdvojiti i usporediti one rezultate koji se neposredno tiču odnosa metode analize fotografija i jezičnog izražavanja učenika te odnosa spomenute metode i usvajanja sociološkog sadržaja, kako bi se dobili jasni odgovori na postavljena istraživačka pitanja. Prvo istraživačko pitanje glasi: *Hoće li metoda analiza fotografija pomoći učenicima trećeg razreda gimnazije u razumijevanju i usvajanju sociološkog sadržaja na njemačkom jeziku?* Pozitivan odgovor na postavljeno pitanje može se iščitati iz rezultata anketnog upitnika koji su učenici ispunjavali na kraju zadnjeg nastavnog sata. Najviši su stupanj slaganja učenici iskazali s tvrdnjama koje se tiču pozitivnog utjecaja fotografija na prepoznavanje i razumijevanje socioloških pojmova te na povezivanje tih pojmova sa stvarnim društvenim pojavama. Osim toga, najveći je broj učenika tu istu prednost navelo kao ono obilježje analize fotografije koje im se najviše svidjelo. Dakle, analiza fotografija gaji veliki potencijal u produbljivanju učeničkog razumijevanja za sociološke pojmove i približavanja učenicima stvarnih društvenih pojava i problema. Na tom tragu izdvojila bih jedan učenički odgovor na pitanje otvorenog tipa. Naime, učenik je naveo upitan i manipulativan karakter fotografija kao nedostatak analize fotografije, no ja bih istaknula da se taj učenički odgovor zapravo

pozitivno odražava na korištenu metodu jer dodatno naglašava važnost razvijanja vizualne percepcije u nastavi. Nastava Sociologije trebala bi učenicima pomoći u razumijevanju društvenih pojava, ali ih i poticati na propitivanje tih odnosa i načina njihova prikazivanja u svakodnevnom životu, što ističe potrebu za uvježbavanjem analize vizualnog sadržaja. Nadalje, tvrdnja s najnižim prosjekom slaganja odnosi se na utjecaj fotografija na upamćivanje socioloških pojmova. Stoga, analiza fotografija nije pogodna za aktivno upamćivanje socioloških pojmova, zbog čega bi nastavu u kojoj se koristi spomenuta metoda trebalo nadopuniti korištenjem drugih oblika aktivnosti i metoda kao što su izrada grafičkih prikaza koja je usmjerena na aktivnu sistematizaciju i upamćivanje pojmova, izrada pismenih radova ili čitanje i rad na tekstu u kojima učenici u više navrata mogu pojmove pismeno primijeniti i na taj način dugoročnije pamtiti. Izradom praktičnih uradaka u čijem središtu se nalazila fotografija za analizu učenici su pokazali djelomično usvajanje obrađenog sociološkog sadržaja. Iako nijedan plakat ne zadovoljava sve unaprijed postavljene kriterije za izradu, učenici su tek u kasnijem usmenom izlaganju svojih uradaka pokazali razumijevanje društvenog problema prikazanog na fotografiji, pri čemu su se koristili usvojenim sociološkim pojmovima u objašnjavanju uzroka i posljedica problema na daljnji društveni tijek i djelovanje pojedinaca. Budući da nisam upoznata s uobičajenim nastavnim radom učenika i njihovih nastavnika, ne mogu procijeniti jesu li dobiveni rezultati odraz korištene metode ili odraz radnih navika učenika koji su izradi plakata pristupili kao ispunjavanju kreativnog zadatka. Uzevši u obzir prirodu dvojezične nastave, također je moguće da su učenici vještiji u usmenom izražavanju usvojenog gradiva, nego u izražavanju kroz pismene radove ili praktične uratke. No, jedna se grupa dosljedno vodila zadanim smjernicama, iako ne svima, što ukazuje i na utjecaj različitosti grupne dinamike i izazovnosti timskog rada na izvršavanje zadatka. Također bih kao pozitivan odgovor na istraživačko pitanje spomenula rezultate evaluacije trećeg nastavnog sata. U trećem su satu učenici koristili sociološke pojmove u raspravama o društvenim problemima prikazanim na fotografijama, točno su spojili sve pojmove s njihovim definicijama i objašnjenjima na radnom listiću, a s izvršavanjem zadatka bili gotovi i prije planiranog vremena te su pri objašnjavanju i opisivanju društvenih problema u istom kontekstu koristili sociološke pojmove i sadržaj analiziranih fotografija kao referentni primjer.

Iako je usvajanje stručnih znanja o predmetnom području nit vodilje dvojezične nastave, razvoj jezično-komunikacijskih kompetencija na stranom jeziku također je bitna odrednica uspješnosti takvog nastavnog modela. Stoga se odgovorom na drugo istraživačko pitanje *Hoće li spomenuta metoda poticati učenike trećeg razreda gimnazije na jezično izražavanje na njemačkom jeziku i time pozitivno utjecati na učenički angažman u nastavi?* namjerava istražiti potencijal metode analize fotografija u poticanju učenika na sudjelovanje u sociološkom diskursu na njemačkom jeziku. Odgovor na postavljeno pitanje može se pronaći u osvrtu predmetne nastavnice koja je pozitivno procijenila reakciju učenika na korištenu metodu. Analiza fotografija koncentrirala je učeničku pažnju i time se pozitivno odrazila na njihov interes i motivaciju, što je dovelo do boljeg sudjelovanja i surađivanja učenika u nastavi primjetljivo na učestalijem usmenom izražavanju učenika. Iako pred sobom učenici nisu imali nikakav polazni tekst u kojem bi mogli pronaći odgovore na postavljena pitanja, učenici su bez problema odgovarali na sva pitanja u analizi fotografije. Na tom tragu nastavnica ističe koliko je važno oblikovati metodu i tijekom analize uz pomoć obrasca za analizu koji je spriječio „lutanje“ učeničkih odgovora te je prema tome implementaciju korištene metode procijenila uspješnom. Izvanredni rezultati analize, tj. učenički izvanredni angažman tijekom analize ukazuje na to koliko su učenici ozbiljno pristupili analizi fotografije i time pomogli u održavanju pozitivne razredne klime i ostvarivanju svih namjeravanih odgojno-obrazovnih ishoda. Osim toga, važno je istaknuti da je dio učenika u anketnom upitniku na pitanje otvorenog tipa kao prednost metode izdvojio poticanje na usmeno izražavanje. Stoga je dijelu učenika naizgled puno značilo što je metoda od njih iziskivala usmeni doprinos te ih neposredno uključivala u nastavni rad. Zatim, rezultati evaluacije nastavnih sati također idu u prilog pozitivnom odnosu metode i učeničkog jezičnog izražavanja. Učenici su se obradovali radu na fotografijama te su kod svake fotografije pažnju usmjerili na analizu njenog sadržaja. Primjetno je uključivanje i onih tiših učenika u početnim fazama analize jer su pitanja bila usmjerena na kompozicijske elemente fotografije i na artikulaciju prvog vizualnog dojma. Stoga se metoda pokazala uspješnom za uključivanje svih učenika u nastavni proces. Zanimljiv je podatak da su učenici više bili angažirani u analizi fotografije u drugom satu te su njihovi odgovori bili iscrpniji i detaljniji. Taj rezultat ukazuje na važnost učestalije primjene te metode u nastavi jer su učenici već s njenom drugom primjenom bili vještiji i sigurniji u davanju odgovora. Između ostalog ističe

se važnost obrasca za analizu koji je učenicima omogućio smisleniju artikulaciju vizualnog dojma prije usmenog izražavanja interpretativnih mogućnosti prikazanog sadržaja. Stoga se obrazac pokazao kao neizostavni korak analize fotografije jer omogućuje usmjerenu analizu sadržaja služeći učenicima kao polazni okvir u njihovom usmenom izražavanju. Osim toga, obrazac je omogućio usporedivost učeničkih odgovora, što je poticalo učenike na zauzimanje stavova i argumentirano branjenje istih te ih time poticao na usmeno izražavanje na njemačkom jeziku. Navedeni rezultati ukazuju na to da je metoda analize fotografija osigurala produktivno usmeno izražavanje učenika i u tom smislu pogodovala nastavnom procesu.

9. Ograničenja rada

Da bi rezultati ovog rada dali što ispravniju sliku istraživačkog problema važno je izdvojiti ograničenja provedenog istraživanja. Budući da je u istraživanju sudjelovalo devet učenika koji su sačinjavali neprobabilistički uzorak, odabrani je uzorak nereprezentativan te se time dobiveni rezultati ne mogu generalizirati na opću populaciju učenika trećeg razreda dvojezičnih gimnazija. Nadalje, istraživanje koristi metodu jednokratnog mjerenja, što znači da bi ponovljenim mjerenjem učinkovitosti analize fotografija rezultati učenika mogli odstupati od dobivenih ili ih čak opovrgnuti. Osim toga, istraživanje nije provedeno s kontrolnom grupom učenika, čiji bi rezultati omogućili uspoređivanje uspješnosti integracije nastave Njemačkog jezika i Sociologije u kojoj se primjenjuje metoda analize fotografija i u kojoj se ona ne primjenjuje. Također nije provedeno naknadno sumativno vrednovanje znanja učenika o obrađenim tematskim jedinicama pa nije moguće tvrditi da će učenici dugoročno pamtili sociološko gradivo o temi „Kulturni sukob i integracija“.

10. Zaključak

Sveprisutnost fotografija postala je neupitna pojava u našim rutiniziranim životima te su one postale još jedan sadržaj koji uz sve ostale informacije pasivno usvajamo. Takav se odnos prema fotografijama preslikao i na obrazovanje u kojem su se fotografije svele na puko sredstvo „uljepšavanja“ računalno potpomognutih prezentacija, tekstualnih zapisa ili na sredstvo obogaćivanja plakatnih uradaka. Ovim se radom nastoji fotografije prikazati kao

ozbiljno komunikacijsko sredstvo čijom se primjenom u nastavi učenicima pruža učenje kroz prikaze stvarnih, aktualnih i za njihov život relevantnih društvenih situacija. Osim toga, jedna od važnih odrednica u vođenju uspješne nastave jest raznolikost nastavnih metoda, zbog čega ovaj rad želi približiti prednosti korištenja metode analize fotografija u nastavi da bi se njome proširile mogućnosti nastavnčkog rada i time obogatilo učeničko obrazovno iskustvo. U sklopu ovog rada izrađen je analitički obrazac za analizu fotografija u nastavi koji objedinjuje spoznaje o analizi vizualnog sadržaja iz različitih izvora kako bi se nastavnicima olakšala primjena ove metode koja još nije u svom punom smislu zaživjela u nastavničkoj praksi. Obrazac se sastoji od šest razina za analizu i razumijevanje fotografija poredane po stupnju općenitosti analize. Uz svaku razinu navedeni su primjeri razvojnih pitanja koji nastavnici mogu koristiti ili modificirati u operacionalizaciji pojedinih razina s obzirom na fotografije odabrane za analizu i postavljene odgojno-obrazovne ishode nastave. Osim toga je u drugom dijelu rada opisana primjena dvaju obrazaca u nastavi koji su izvedeni iz predstavljenog analitičkog obrasca. Navedeni su se obrasci pokazali uspješnima u obrađivanju nastavnog gradiva jer se pomoću njih vodila usmjerena rasprava o onim aspektima fotografija koji su prije svega od sociološkog značaja.

U sklopu provedenog akcijskog istraživanja ispitana je učinkovitost metode analize fotografija u povezivanju nastave Sociologije i Njemačkog jezika izvedbom triju nastavnih sati na njemačkom jeziku na temu „Kulturni sukob i integracija“. Osim što su navedeni sati dali uvid u prednosti metode analize fotografija, ali i u njene aspekte koje je potrebno poboljšati, učenici su imali priliku sudjelovati u nekonvencionalnom obliku rada, steći pritom sociološko znanje koje im pomaže u razumijevanju i objašnjavanju aktualnih društvenih zbivanja te razvijati kritičko mišljenje i pozitivne vrijednosti prema kulturnim različitostima, čime su ostvareni namjeravani odgojno-obrazovni ishodi nastave i čime se unaprijedila učenička međukulturna osjetljivost. Unatoč metodološkim specifičnostima rada, rezultati istraživanja ukazuju na pozitivnu reakciju učenika na korištenje metode analize fotografija. Učenici su se tijekom analize fotografija bez ustručavanja usmeno izražavali na njemačkom jeziku, razmjenjivali mišljenja, branili svoje stavove iznošenjem argumenata, odgovarali na postavljena pitanja i postavljali dodatna potpitanja. Rad na fotografijama potaknuo je i one povučeniye učenike da se uključe u analizu i interpretaciju vizualnog sadržaja. U kasnijoj evaluaciji nastavne metode učenici su najčešće navodili da im je metoda pomogla u

razumijevanja društvenih odnosa i pojava, čime se ističe potencijal fotografija u repliciranju društvene stvarnosti i vizualizaciji apstraktnih socioloških pojmova. Namjera ovog istraživanja bila je obogatiti dvojezičnu nastavu Sociologije nastavnom metodom analize fotografija, no ta metoda nije ograničena samo na obrađivanje socioloških tema na njemačkom jeziku. Stoga se nastavnici Njemačkog jezika mogu ovom metodom služiti u poticanju učenika na slobodnije usmeno tj. pismeno izražavanje na stranom jeziku ili u razvijanju učeničkog zemljopoznavanja o njemačkom govornom području. Primjenom metode analize fotografija nastavnici Sociologije otkrivaju učenicima jedan etablirani istraživački pristup u vizualnoj sociologiji te time proširuju mogućnosti primjenjivosti sociologije u svakodnevnom životu učenika. Analiza fotografija također predstavlja intelektualnu aktivnost u kojoj se učenici uče postupati s fotografijama kao kulturnim proizvodima nelišenih socijalizacijskih i kulturnih procesa društva u kojem nastaju. Nadalje, fotografije analizirane u sklopu opisanih nastavnih sati prikazuju pojedince koji su neposredno bili pogođeni posljedicama izbjegličke krize 2015. i 2016. godine. Do trenutka pisanja ovog rada pojava izbjeglištva još uvijek predstavlja ozbiljan i medijski snažno popraćen društveno-politički problem u Europi. Stoga se nastavnici mogu koristiti aktivnostima, materijalima i obrascima za analizu fotografija osmišljenih u sklopu provedenih nastavnih sati kako bi učenicima približili aktualno društveno stanje, pomogli im u razumijevanju složenih društvenih odnosa u jednom multikulturnom društvu kao što je Njemačka i poticali ih na prihvaćanje kulturnih različitosti. Nadam da će nastavnici stranih jezika, društvenih znanosti i dvojezične nastave uvidjeti prednosti analize fotografija i odlučiti njome unaprijediti svoj nastavnički rad.

11. Prilozi

11.1 Obrazac za vrednovanje metode analize fotografija

Obrazac za vrednovanje metode analize fotografija (<i>ispunjava istraživačica</i>)

Istraživač/ica	Teodora Gerbus	Datum i vrijeme	
Predmet	Sociologija	Broj učenika u odjelu	

Tema nastavnog sata	
Oblik nastave / tip aktivnosti	
Očekivani obrazovni ishodi nastavnog sata	

Procijenite svako od navedenih obilježja uključenosti i motiviranosti učenika tijekom nastavnog procesa zaokruživanjem brojeva 1-3. Brojevi označavaju:

- 1 – Nedovoljno
- 2 – Niti dovoljno, niti nedovoljno
- 3 – Dovoljno

Uključenost, angažman i rad učenika			
1. Učenici su aktivno uključeni u rad i prate nastavu.	1	2	3
2. Učenici postavljaju pitanja ili traže dodatna pojašnjenja.	1	2	3
3. Učenici odgovaraju na pitanja nastavnika.	1	2	3
4. Učenici sudjeluju sa zanimanjem.	1	2	3
5. Učenici međusobno surađuju i aktivno sudjeluju u grupnom radu.	1	2	3
6. Učenici daju osobno mišljenje i kritički osvrt na sadržaj koji uče.	1	2	3
7. Učenici se koriste sociološkim pojmovima u opisivanju i objašnjavanju sadržaja koji uče.	1	2	3

Osvrt nakon korištenja metode analize fotografija

Opći osvrt na korištenu metodu

Pozitivni aspekti korištene metode (*npr. jasnoća sadržaja, interakcija s učenicima, motivacija i angažman učenika...*)

Aspekti unaprjeđivanja metode i nastavnog procesa (*npr. strukturiranje metode, jasnoća korištene metode, poticanje učenika...*)

11.2 Anketni upitnik

Dragi učenici, drage učenice!

Molim vas da ispunite anketni upitnik u nastavku. Time biste mi pomogli u izradi diplomskog rada pod nazivom *Analiza fotografija kao demonstracijska metoda u integraciji nastave Sociologije i Njemačkog jezika na temu „Kulturni sukob i integracija“*. Vaše sudjelovanje je u potpunosti anonimno i dobrovoljno. U bilo kojem trenutku možete povući svoj pristanak i time odustati od daljnjeg ispunjavanja ankete. Podaci će biti korišteni i pohranjeni samo u svrhu istraživanja te će biti grupno analizirani.

Prvi dio anketnog upitnika

Molim da zaokružite broj koji označava stupanj slaganja sa svakom od navedenih tvrdnji. Brojevi označuju:

- 1 – uopće se ne slažem
- 2 – ne slažem se
- 3 – niti se slažem niti ne slažem
- 4 – slažem se
- 5 – u potpunosti se slažem

1. Fotografije mi pomažu zapamtiti sociološke pojmove na njemačkom jeziku.	1	2	3	4	5
2. Fotografije mi pomažu povezati sociološke pojmove sa društvenim pojavama u njemačkom društvu.	1	2	3	4	5
3. Fotografije mi pomažu prepoznati kulturne razlike.	1	2	3	4	5

4. Analiza fotografija mi pomaže razumjeti nove sociološke pojmove na njemačkom jeziku.	1	2	3	4	5
5. Analiza fotografija pomaže mi razumjeti društvene odnose unutar njemačkog društva.	1	2	3	4	5
6. Analiza fotografija pomaže mi usporediti kulturne promjene u njemačkom društvu s kulturnim promjenama u hrvatskom društvu.	1	2	3	4	5

Drugi dio anketnog upitnika

Odgovorite na sljedeća pitanja:

a) Što ti se svidjelo u analizi fotografija?

b) Što ti se nije svidjelo u analizi fotografija?

Hvala vam na pomoći

11.3 Pozivni tekst za sudjelovanje u nestrukturiranom intervjuu

Poštovana profesorice,

zovem se Teodora Gerbus i studentica sam germanistike i sociologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Molim Vas da sudjelujete u nestrukturiranom intervjuu da biste mi pomogli u izradi diplomskog rada pod nazivom Analiza fotografija kao demonstracijska metoda u integraciji nastave Sociologije i Njemačkog jezika na temu „Kulturni sukob i integracija“. Svrha je istraživanja unaprijediti nastavničku praksu u nastavi Sociologije i Njemačkog jezika s ciljem ispitivanja uspješnosti demonstracijske metode analize fotografija u dvojezičnoj nastavi Sociologije. Vaše sudjelovanje je u potpunosti anonimno i dobrovoljno. U bilo kojem trenutku možete povući svoj pristanak i time odustati od daljnjeg sudjelovanja u intervjuu. Ovaj se intervju snima da bi se Vaš osvrt na promatrane nastavne sate mogao što vjerodostojnije prenijeti u analizu podataka istraživanja. Anonimizirani transkript intervju bit će korišten i pohranjen samo u svrhu istraživanja. Osim za izradu diplomskog rada, podaci će se koristiti i za objavu potencijalnih znanstvenih ili stručnih publikacija (primjerice za objavu članaka). Povjerenstvo Odsjeka za sociologiju za prosudbu etičnosti istraživanja odobrilo je provedbu ovog intervju. Budete li imali pitanja u vezi s ovim istraživanjem, možete se obratiti mentoru diplomskog rada, dr. sc. Zvonimiru Bošnjaku, e-poštom na zvonimir.bosnjak@skole.hr.

Molim vas, usmeno potvrdite pristajete li na sudjelovanje u nestrukturiranome intervjuu.

Možete li iznijeti svoj osvrt na promatrane nastavne sate i svoja zapažanja o učeničkom sudjelovanju u analizi fotografija?

Hvala Vam na pomoći!

11.4 Zamolba mentora

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za sociologiju

Poštovani,

molimo Vas da odobrite provođenje istraživanja Teodori Gerbus, studentici sociologije i germanistike na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, za potrebe izrade diplomskog rada pod nazivom *Analiza fotografija kao demonstracijska metoda u integraciji nastave Sociologije i Njemačkog jezika na temu „Kulturni sukob i integracija“*, pod mentorstvom dr. sc. Zvonimira Bošnjaka, pred. s Odsjeka za sociologiju i izv. prof. dr. sc. Marije Lütze-Miculinić s Odsjeka za germanistiku.

Cilj je istraživanja ispitati uspješnost demonstracijske metode analize fotografija u dvojezičnoj nastavi Sociologije, što podrazumijeva sudjelovanje učenika u nastavi u kojoj je korištena metoda analize fotografije te vrednovanje metode analizom održanih nastavnih sati, učeničkih praktičnih uradaka, rezultata anketnih upitnika koji učenici ispunjavaju nakon održanih sati te osvrtom predmetne nastavnice na učenički angažman u analizi fotografija. Studentica Teodora Gerbus bi kao istraživačica održala tri nastavna sata Sociologije na njemačkom jeziku i ujedno sudjelovala u njima u sklopu redovite nastave profesorice Karin Nigl koja će nadzirati izvedbu sati i rad učenika. Fotografije koje bi bile korištene u nastavi birane su u dogovoru s mentorima i predmetnom nastavnicom kako bi se izbjegle one koje bi mogle neugodno uznemiriti učenike. U Vašoj školi sudjelovao bi jedan razredni odjel učenika trećeg razreda dvojezičnog programa na njemačkom jeziku.

Prije provedbe istraživanja učenici bili bi upoznati s ciljevima, predmetom i načinom provedbe istraživanja. Učenici bili bi upoznati sa svojim pravom da mogu u svakom trenutku povući svoj pristanak i odustati od daljnjeg sudjelovanja u istraživanju. Učenicima bi se jamčila potpuna anonimnost i dobrovoljnost sudjelovanja tijekom i nakon provedbe istraživanja u skladu s pravilima etičnosti istraživanja. Zatražio bi se pismeni informirani pristanak učenika prije njihova sudjelovanja. U sklopu istraživanja ne bi se analizirale ni

odgojno-obrazovne metode koje se koriste u Vašoj školi ni rad Vaših nastavnika i drugih odgojno-obrazovnih djelatnika. Povjerenstvo Odsjeka za sociologiju za prosudbu etičnosti istraživanja odobrilo je korištenje opisanih istraživačkih metoda. Osim za izradu diplomskog rada, podaci će se koristiti i za objavu potencijalnih znanstvenih ili stručnih publikacija (primjerice za objavu članaka).

S poštovanjem
dr. sc. Zvonimir Bošnjak, pred.

11.5 Suglasnost ravnateljice

SUGLASNOST RAVNATELJICE

Svojim potpisom potvrđujem da sam suglasna s time da Teodora Gerbus, studentica sociologije i germanistike, provede istraživanje u [REDACTED] gimnaziji u svrhu izrade diplomskog rada *Analiza fotografija kao demonstracijska metoda u integraciji nastave Sociologije i Njemačkog jezika na temu „Kulturni sukob i integracija“*, pod mentorstvom dr. sc. Zvonimira Bošnjaka, pred. s Odsjeka za sociologiju i izv. prof. dr. sc. Marije Lütze-Miculinić s Odsjeka za germanistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Također potvrđujem da sam upoznata s ciljem, predmetom i načinom provedbe istraživanja te da je istraživačica dužna pridržavati se pravila etičnosti istraživanja i štititi tajnost podataka učenika.

U Zagrebu 27. 05. 2022.

[REDACTED]
(potpis ravnateljice)

11.6 Informirani pristanak učenika na sudjelovanje u istraživanju

Poštovani učenici!

Studentica germanistike i sociologije Teodora Gerbus provodi istraživanje u svrhu izrade diplomskog rada na temu Analiza fotografija kao demonstracijska metoda u integraciji nastave Sociologije i Njemačkog jezika na temu „Kulturni sukob i integracija“. Cilj je istraživanja ispitati uspješnost korištenja metode analize fotografija u nastavi Sociologije na njemačkom jeziku te time doprinijeti razvoju i kvaliteti nastave Sociologije i Njemačkog jezika u srednjim školama. Izrada diplomskog rada pod mentorstvom je dr. sc. Zvonimira Bošnjaka, pred. s Odsjeka za sociologiju i izv. prof. dr. sc. Marije Lütze-Miculinić s Odsjeka za germanistiku.

Istraživanje obuhvaća tri nastavna sata Sociologije u kojima biste analizirali fotografije, izrađivali praktičke radove, tj. plakate u sklopu grupnog rada o nastavnim temama „Kulturni sukob“ i „Integracija“ te biste na samu kraju trećeg nastavnog sata ispunili anketni upitnik o svojem zadovoljstvu korištenom metodom, metodom analize fotografija. Osim toga će se uspješnost korištene metode evaluirati osvrtnom studentice i predmetne nastavnice na vaš angažman tijekom analiziranja fotografija nakon izvedbe nastavnih sati. Fotografije koje bi bile korištene u nastavi birane su u dogovoru s mentorima i predmetnom nastavnicom kako bi se izbjegle one koje bi vas mogle neugodno uznemiriti.

Studentica Teodora Gerbus vas moli da sudjelujete u istraživanju. Vaše sudjelovanje je u potpunosti anonimno i dobrovoljno. U bilo kojem trenutku možete povući svoj pristanak i time izuzeti vaš nastavni rad iz konačne analize podataka. Podaci će biti korišteni i pohranjeni samo u svrhu istraživanja te će biti grupno analizirani, a vaši grupno izrađeni i nepotpisani praktični radovi bit će navedeni u skeniranom obliku u diplomskom radu. Dakle, neće se navoditi vaši pojedinačni rezultati ni identificirajući podaci. Svi podaci direktno dobiveni istraživanjem bit će dostupni samo studentici Teodori Gerbus i njenim mentorima te se jamči anonimnost i zaštita vaših podataka tijekom i nakon provedbe istraživanja. Osim za izradu diplomskog rada, podaci će se koristiti i za objavu potencijalnih znanstvenih ili stručnih publikacija (primjerice za objavu članaka).

Ravnateljica vaše škole izdala je odobrenje za provedbu istraživanja, a Povjerenstvo Odsjeka za sociologiju za prosudbu etičnosti istraživanja odobrilo je korištenje opisanih istraživačkih metoda.

Ako imate dodatnih pitanja, kontaktirati možete studenticu Teodoru Gerbus e-poštom (teodora.gerbus@gmail.com) ili telefonskim putem (099/42-34-456). Također se možete obratiti i mentoru diplomskog rada, dr. sc. Zvonimiru Bošnjaku, e-poštom na zvonimir.bosnjak@skole.hr.

INFORMIRANI PRISTANAK UČENIKA

Učenik/ca _____ potvrđuje da je
(prezime i ime)

upoznat/a s ciljem, predmetom i načinom provedbe istraživanja, sa svojim pravom da može u svakom trenutku povući svoj pristanak i odustati od daljnjeg sudjelovanja u istraživanju te pristaje na sudjelovanje u istraživanju pod vodstvom studentice germanistike i sociologije Teodore Gerbus za potrebe izrade diplomskog rada pod nazivom Analiza fotografija kao demonstracijska metoda u integraciji nastave Sociologije i Njemačkog jezika na temu „Kulturni sukob i integracija“ (molim, zaokruži DA ako pristaješ na sudjelovanje u istraživanju, a NE ako ne želiš sudjelovati).

DA NE

U Zagrebu _____
(potpis)

11.7 Nastavne priprave na teme „Kulturni sukob“ i „Integracija“

<i>Zeit, Lernphase, Lernziel</i>	<i>Schüleraktivitäten</i>	<i>Sozialform(en), Medien, Materialien, Hilfsmittel</i>	<i>Lehreraktivitäten</i>	<i>Didaktischer Kommentar</i>
Erste Unterrichtsstunde - Thema: Kultureller Konflikt (Erarbeitung)				
<p>Einstieg</p> <p>Vorwissen aktivieren (5 Min)</p> <p>Die SuS können ein aktuelles gesellschaftliches Problem beschreiben, indem sie die Fragen der LP beantworten.</p>	<p>Die SuS sehen sich zwei Bilder an, die auf die Leinwand projiziert werden, und geben an, welche Unterschiede sie zwischen den zwei gezeigten Familien feststellen können und welche noch vorhanden sein könnten. Die SuS versuchen eine einheitliche Definition des Begriffes <i>Flüchtling</i> aufzustellen.</p>	<p>Unterrichtsgespräch</p> <p>PPT-Präsentation, Folien 1 - 2 (Anhang 11.7.1)</p> <p>Glossar (Anhang 11.7.2)</p> <p>Computer, Beamer, Leinwand</p>	<p>Die LP begrüßt die SuS und kündigt das Thema der heutigen Stunde an: <i>„Heute sprechen wir über kulturelle Konflikte am Beispiel der Flüchtlingskrise in den Jahren 2015 und 2016.“</i></p> <p>Die LP zeigt den SuS die erste Folie auf der Leinwand und stellt die Frage: <i>„Seht euch die Bilder an. Wie unterscheiden sich die gezeigten Familien voneinander? Wieso kleiden sie sich anders?“</i></p> <p>Die LP stellt den SuS die Frage: <i>„Wer ist ein Flüchtling?“</i> Die LP fasst die SuS-Antworten in eine einheitliche Definition zusammen.</p>	<p>Indem sich die SuS mit den grundlegenden Begriffen bezüglich der Flüchtlingsproblematik auseinandersetzen, wird ein kognitiver Referenzrahmen erstellt. Dieser Rahmen hilft den SuS in ihrem Lernprozess, weil die SuS ihr neu erlangtes Wissen innerhalb dieses Rahmens leichter systematisieren können.</p>

	Die SuS sehen sich die Karte an, die auf der Leinwand projiziert wird, und beantworten die Fragen der LP.		Die LP zeigt die zweite Folie auf der Leinwand und stellt folgende Fragen: <i>„Seht euch die Karte an. Aus welchen Ländern kommen Flüchtlinge? In welchen Ländern suchen sie Asyl? Was unterscheidet Flüchtlinge von Asylsuchenden? Gibt es überhaupt einen Unterschied? Was denkt ihr, wieso muss jemand aus seinem Heimatland fliehen?“</i> . Die LP verteilt den SuS kurze Glossare, auf denen sowohl die Begriffe <i>„Flüchtling“</i> , <i>„Asyl“</i> und <i>„Asylsuchender“</i> erklärt sind als auch die acht Hauptherkunftsstaaten von Asylsuchenden angegeben sind.	
<p>Hauptteil</p> <p>1. Aktivität Gemeinsame Fotoanalyse (7 Min)</p> <p>Die SuS können die Ursache vom sozialen bzw. kulturellen Wandel angeben.</p> <p>Die SuS können die wichtigsten</p>	<p>Die SuS hören der LP zu, während sie die Konsequenzen der Flüchtlingskrise benennt und erklärt.</p> <p>Die SuS geben mögliche Ursachen der Flüchtlingskrise an. Die SuS schauen sich die Fotografie auf der Leinwand an, während</p>	<p>Lehrervortrag</p> <p>Unterrichtsgespräch</p> <p>PPT-Präsentation, Folien 3 - 5 (Anhang 11.7.1)</p> <p>Computer, Beamer, Leinwand</p>	<p>Die LP erklärt den SuS, dass die Flüchtlingskrise zugleich einen demographischen, aber auch kulturellen Wandel anregt.</p> <p>Die LP fragt die SuS nach möglichen Ursachen der Flüchtlingskrise. Die LP zeigt den SuS eine Fotografie auf der Leinwand (dritte Folie): <i>„Schaut euch folgende Fotografie an.“</i> Und gibt den SuS Hauptinformationen</p>	

<p>Kompositionsmerkmale der gezeigten Fotografie angeben.</p> <p>Die SuS können Empathie gegenüber Menschen in ungünstiger sozialen Position ausdrücken.</p>	<p>ihnen Hauptinformationen über die Fotografie nahelegt werden.</p> <p>Die SuS antworten auf die zusätzlichen Fragen der LP.</p>		<p>über die Fotografie: <i>„Diese Fotografie heißt Hope for a New Life bzw. Hoffnung für ein neues Leben. Der Autor der Fotografie, Warren Richardson, nahm sie im August 2015 auf und sie wurde daraufhin zur World Press Fotografie des Jahres 2016 gekürt.“</i></p> <p>Die LP stellt den SuS folgende Fragen: <i>„Wo befinden sich die Personen innerhalb der Fotografie? Was ist noch in der Mitte?“</i>, <i>„Welche Farbe dominiert in der Fotografie?“</i> und <i>„Wie sieht die Mimik und die Haltung der Personen auf dem Foto aus? Welche Gefühle löst dieser Anblick bei euch aus?“</i></p> <p>Die LP legt den SuS den Kontext der Fotografie nahe.</p>	<p>Die Fotoanalyse beginnt mit allgemeinen Kompositionsfragen über die Fotografie, damit alle SuS bei ihrer anschließenden Fotointerpretation von einem gemeinsamen Referenzrahmen ausgehen können.</p>
<p>2. Aktivität: Fotoanalyse nach vorgegebener Vorlage (19 Min)</p> <p>Die SuS können eine Fotografie nach einer vorgegebenen</p>	<p>Die SuS hören der Anweisung der LP aufmerksam zu. Die SuS analysieren die Fotografie zu zweit, indem sie auf die Fragen auf der Vorlage schriftlich antworten.</p>	<p>Partnerarbeit</p> <p>Unterrichtsgespräch</p> <p>Ausgedruckte Fotografie (Anhang 11.7.3)</p>	<p>Die LP gibt den SuS folgende Anweisung: <i>„Analysiert folgende Fotografie, indem ihr auf die Fragen in der Tabelle antwortet. Ihr habt 7 Minuten Zeit. Arbeitet zu zweit.“</i> Die LP verteilt den SuS ausgedruckte Exemplare der Fotografie und Vorlagen zur Fotoanalyse. Die LP</p>	<p>Da die SuS selten Fotografien im Unterricht analysieren, sind sie noch nicht zur selbstständigen Fotoanalyse befähigt, deswegen arbeiten sie in dieser Phase der Analyse zu zweit, damit sie ihre Gedanken und Ideen</p>

<p>Vorlage schriftlich analysieren.</p> <p>Die SuS können die Ursachen des sozialen Wandels bzw. des kulturellen Wandels angeben.</p> <p>Die SuS können sich kritisch zu den sozialen Verhältnissen zwischen unterschiedlichen ethnischen Gruppen äußern.</p>	<p>Die SuS offenbaren die Resultate ihrer Analyse, indem sie ihre Antworten laut vorlesen. Die SuS begründen ihre Antworten.</p> <p>Die SuS antworten auf die zusätzlichen Fragen der LP.</p>	<p>Vorlage zur Fotoanalyse (Anhang 11.7.4)</p>	<p>geht durch die Klasse und beantwortet nach Bedarf die Fragen der SuS.</p> <p>Die LP ruft einzelne SuS auf, um auf die Fragen in der Tabelle zu antworten.</p> <p>Neben den Fragen auf der Vorlage stellt die LP noch zusätzliche Fragen: „<i>Welche Beispiele kultureller Unterschiede haben wir genannt? Welche sozialen Bereiche sind vom Problem betroffen?</i>“</p> <p>Die LP fordert die SuS auf, ihre Antworten zu erklären und zu begründen.</p>	<p>bezüglich der Fotointerpretation miteinander austauschen können.</p> <p>Da Fotografien ein Überschuss an interpretativen Möglichkeiten innehaben, analysieren die SuS die vorliegende Fotografie anhand einer Vorlage mit festgelegten Fragen, damit die Fotoanalyse auf die Aspekte, die von soziologischer Relevanz sind, eingeschränkt ist.</p>
<p>3. Aktivität: Zusammenfassung (4 Min)</p> <p>Die SuS können den Zusammenhang zwischen kulturellen Unterschieden und kulturellen Konflikt erkennen.</p>	<p>Die SuS hören dem Vortrag der LP aufmerksam zu und stellen nach Bedarf Fragen.</p>	<p>Lehrervortrag PPT-Präsentation, Folien 5 - 8 (Anhang 11.7.1) Zusammenfassung (Anhang 11.7.5) Computer, Beamer, Leinwand</p>	<p>Die LP fasst die wesentlichen Elemente der Analyse zusammen und bringt sie in Verbindung mit entsprechenden soziologischen Begriffen, was von einer PPT-Präsentation begleitet wird. Danach gibt die LP den SuS eine schriftliche Zusammenfassung des durchgenommenen Stoffes.</p>	<p>Die LP fasst die wichtigsten Aspekte der Analyse zusammen und verbindet sie mit soziologischen Begriffen, damit sich die SuS den durchgenommenen Stoff leichter systematisieren können.</p>

<p>Schlussteil</p> <p>Plakat erstellen (13 Min)</p> <p>Die SuS können soziologische Begriffe zum Thema <i>kultureller Konflikt</i> bei der Erstellung eines Plakats anwenden.</p>	<p>Die SuS hören der Anweisung der LP zu und bilden Gruppen.</p> <p>Die SuS erstellen Plakate nach den Anweisungen auf dem Arbeitsblatt und nehmen aktiv an der Gruppenarbeit teil.</p>	<p>Gruppenarbeit</p> <p>Plakat (Anhang 11.7.6)</p> <p>Arbeitsblatt mit der Anweisung für die Erstellung des Plakats (Anhang 11.7.7)</p>	<p>Die LP gibt die Anweisung: „<i>Wir befinden uns jetzt auf einer Versammlung mit Politikern aus allen europäischen Ländern. Ihr seid UNICEF-Botschafter. Erklärt den Politikern das Problem auf der Fotografie. Folgt den Anweisungen auf dem Arbeitsblatt. Ihr habt 12 Minuten Zeit dafür.</i>“ Die LP teilt die SuS in zwei Gruppen auf und verteilt Plakate und Arbeitsblätter. Die LP geht durch die Klasse und stellt sicher, dass die SuS gleichermaßen vorankommen. Nach Bedarf hilft die LP den SuS.</p>	<p>Die SuS erstellen ein Plakat, damit sie die wichtigsten Stichpunkte der Unterrichtsstunde noch einmal zusammenfassen und dabei kreativ tätig sein können.</p> <p>Indem die SuS ihre Plakate anhand von Fotos ähnlicher Thematik als das schon Analyzierte erstellen, üben sie ihre Teilfertigkeit der visuellen Analyse ein.</p>
<p>Zweite Unterrichtsstunde, Thema: Integration (Erarbeitung)</p>				
<p>Einstieg</p> <p>Ratespiel (8 Min)</p> <p>Die SuS können Interesse für ein aktuelles gesellschaftliches Problem zeigen.</p>	<p>Die SuS versuchen, die Antworten auf die Quiz-Fragen zu erraten.</p>	<p>Arbeit im Plenum</p> <p>Unterrichtsgespräch</p> <p>Quiz (Anhang 11.7.8)</p>	<p>Die LP kündigt ein Quiz an: „<i>Wir spielen ein Quiz. Was wisst ihr über die Flüchtlingssituation in Deutschland? Sehen wir mal.</i>“ Die LP liest die Fragen vor und ruft einzelne SuS auf, um die richtigen Antworten zu erraten.</p>	<p>Um das Interesse der SuS für das Thema zu wecken, werden sie durch das Ratespiel in einen Zustand versetzt, in dem sie ihr bisher erlangtes Wissen bezüglich der</p>

	Die SuS geben an, was sie unter dem Begriff <i>Integration</i> verstehen und wer im Integrationsprozess mitwirkt bzw. teilnimmt.	Computer, Projektor, Leinwand	<p>Die LP erläutert jede richtige Antwort, nachdem die SuS ihre Antworten gegeben haben.</p> <p>Die LP legt den SuS nahe, dass die erwähnten Vokabeln <i>Unterkunft, Arbeit, Integrationskurs</i> und <i>Schule</i> Integrationsdimensionen darstellen und kündigt das Thema der Stunde an: „<i>In dieser Stunde befassen wir uns mit Integration.</i>“</p> <p>Die LP stellt die Fragen: „<i>Was versteht ihr unter dem Begriff Integration?</i>“ Die LP verbindet den Begriff <i>Integration</i> mit dem Thema aus der vorigen Stunde. Danach stellt die LP folgende Fragen: „<i>Wer macht bei Integration mit? Wer wird integriert und wer integriert?</i>“</p>	Flüchtlingssituation hinterfragen müssen. Im Quiz werden die wichtigsten Integrationsdimensionen angesprochen (Bildung, Arbeit, Unterkunft, Integrationskurse), damit den SuS diese schon von Anfang an nahegelegt werden.
<p>Hauptteil</p> <p>1. Aktivität Gemeinsame Fotoanalyse (6 Min)</p> <p>Die SuS können ihre visuelle Wahrnehmung</p>	Die SuS schauen sich die Fotografie auf der Leinwand an, während ihnen Hauptinformationen über die Fotografie nahegelegt werden.	Lehrervortrag Unterrichtsgespräch PPT-Präsentation, Folien 1-2 (Anhang 11.7.9)	Die LP zeigt den SuS eine Fotografie auf Folie 2: „ <i>Schaut euch jetzt folgende Fotografie an.</i> “ und gibt den SuS Hauptinformationen über die Fotografie: „ <i>Diese Fotografie wurde in der Süddeutschen Zeitung veröffentlicht. Sie steht unter dem Titel „Zwei Gesichter einer Stadt“.</i> “	Die Fotoanalyse beginnt mit der Artikulation der ersten visuellen Eindrücke der SuS, damit alle SuS bei ihrer anschließenden Interpretation der Fotografie von einem

<p>bezüglich der gezeigten Fotografie mündlich ausdrücken.</p>	<p>Die SuS antworten auf die Fragen der LP über die Komposition der gezeigten Fotografie.</p>	<p>Ausgedruckte Fotografie (Anhang 11.7.10)</p> <p>Computer, Projektor, Leinwand</p>	<p><i>Der Autor der Fotografie, Christof Stache, hat sie im Jahr 2015 aufgenommen.</i>“</p> <p>Die LP verteilt den SuS ausgedruckte Exemplare der Fotografie. Die LP stellt den SuS folgende Fragen: „<i>Wo befinden sich die Personen innerhalb der Fotografie? Sind sie in der Mitte der Fotografie? „Was zeigt die Fotografie bzw. was passiert da?“</i> und „<i>Wie sehen die Personen auf dem Bild aus? Wie ist ihre Mimik? Wie ist ihre Haltung?“</i>“</p> <p>Die LP legt den SuS den Kontext der Fotografie nahe.</p>	<p>gemeinsamen Referenzrahmen ausgehen können.</p>
<p>2. Aktivität: Fotoanalyse nach vorgegebener Vorlage (16 Min)</p> <p>Die SuS können Integrationsdimensionen am Beispiel der Flüchtlingsintegration in der deutschen Gesellschaft angeben.</p>	<p>Die SuS hören der Anweisung der LP aufmerksam zu. Die SuS analysieren die Fotografie, indem sie auf die Fragen auf der Vorlage schriftlich antworten.</p>	<p>Einzelarbeit</p> <p>Unterrichtsgespräch</p> <p>Ausgedruckte Fotografie (Anhang 11.7.10)</p> <p>Vorlage zur Fotoanalyse (Anhang 11.7.11)</p>	<p>Die LP gibt den SuS folgende Anweisung: „<i>Analysiert folgende Fotografie, indem ihr auf die Fragen in der Tabelle antwortet. Ihr habt 8 Minuten Zeit. Jeder arbeitet für sich.</i>“</p> <p>Die LP verteilt den SuS ausgedruckte Exemplare der Fotografie und Vorlagen zur Fotoanalyse. Die LP geht durch die Klasse und beantwortet nach Bedarf die Fragen der SuS.</p>	<p>Da die SuS in der vorigen Stunde erst gemeinsam und dann zu zweit eine Fotografie analysiert haben, analysieren die SuS in dieser Stunde die Fotografie nach der Vorlage allein, damit sie Selbstständigkeit in der Analyse von visuellen Materialien entwickeln können.</p>

<p>Die SuS können Integration als funktionelle Voraussetzung der Gesellschaft definieren.</p> <p>Die SuS können die Wichtigkeit des menschlichen Rechtes auf Verschiedenheit erkennen.</p>	<p>Die SuS offenbaren die Resultate ihrer Analyse, indem sie ihre Antworten laut vorlesen. Die SuS begründen ihre Antworten.</p> <p>Die SuS antworten auf die zusätzlichen Fragen der LP.</p>		<p>Die LP ruft einzelne SuS auf, um auf die Fragen in der Tabelle zu antworten. Die LP fordert die SuS auf, ihre Antworten zu erklären oder zu begründen. Neben den Fragen auf der Vorlage stellt die LP noch zusätzliche Fragen: „<i>Kann der Junge auch eines Tages den Beruf eines Polizisten ausüben? Welche Voraussetzungen muss er erfüllen? In welchen Bereichen muss der Junge integriert werden? Wie möchte sich Deutschland in Bezug auf das Flüchtlingsproblem zeigen?</i>“</p>	<p>Da Fotografien ein Überschuss an Interpretationsmöglichkeiten innehaben, sollen die SuS die vorliegende Fotografie anhand einer Vorlage mit festgelegten Fragen analysieren, damit die Fotoanalyse auf die Aspekte, die von soziologischer Relevanz sind, eingeschränkt wird.</p>
<p>3. Aktivität: Zusammenfassung (4 Min)</p> <p>Die SuS können zwischen drei Integrationsansätzen (<i>Assimilation, Multikulturalität, Interkulturalität</i>) unterscheiden.</p>	<p>Die SuS hören dem Vortrag der LP aufmerksam zu und stellen nach Bedarf Fragen.</p>	<p>Lehrervortrag</p> <p>PPT-Präsentation, Folien 3-5 (Anhang 11.7.9)</p> <p>Zusammenfassung (Anhang 11.7.12)</p> <p>Computer, Projektor, Leinwand</p>	<p>Die LP fasst die wesentlichen Elemente der Analyse zusammen und bringt sie in Verbindungen mit entsprechenden soziologischen Begriffen. Die Analyse wird von einer PPT-Präsentation begleitet. Die LP stellt den SuS drei Integrationsansätze vor. Danach gibt die LP den SuS eine schriftliche Zusammenfassung des durchgenommenen Stoffes.</p>	<p>Die LP fasst die wichtigsten Aspekte der Analyse zusammen und verbindet sie mit soziologischen Begriffen, damit sich die SuS den durchgenommenen Stoff leichter systematisieren können.</p>

<p>Schlussteil</p> <p>Plakat erstellen (11 Min)</p> <p>Die SuS können soziologische Begriffe zum Thema <i>Integration</i> bei der Erstellung eines Plakats anwenden.</p>	<p>Die SuS hören der Anweisung der LP zu und bilden Gruppen. Die SuS erstellen Plakate nach den Anweisungen auf dem Arbeitsblatt und nehmen aktiv an der Gruppenarbeit teil.</p>	<p>Gruppenarbeit</p> <p>Plakat (Anhang 11.7.13)</p> <p>Arbeitsblatt mit der Anweisung für die Erstellung des Plakats (Anhang 11.7.14)</p>	<p>Die LP gibt die Anweisung: „<i>Erstellt eine Mindmap nach der Anweisung auf dem Arbeitsblatt. Ihr habt 10 Minuten dafür Zeit.</i>“ Die LP teilt die SuS in zwei Gruppen auf, verteilt Plakate und Arbeitsblätter. Die LP geht durch die Klasse und stellt sicher, dass die SuS gleichermaßen vorankommen. Nach Bedarf hilft die LP den SuS.</p>	<p>Die SuS erstellen ein Plakat, damit sie die wichtigsten Stichpunkte der Unterrichtsstunde noch einmal zusammenfassen und zugleich ihre Teilfertigkeit der Analyse visuellen Stoffs einüben können.</p>
<p>Dritte Unterrichtsstunde, Thema: Kultureller Konflikt und Integration (Wiederholung)</p>				
<p>Einstieg</p> <p>Vorwissen aktivieren (8 Min)</p> <p>Die SuS können wichtige Elemente und Assoziationen bezüglich der Themen „Kultureller Konflikt“ und „Integration“ angeben.</p>	<p>Die SuS nennen Assoziationen und Begriffe, an die sie sich noch erinnern können, zum Thema der vorletzten Stunde (Kultureller Konflikt).</p>	<p>Arbeit im Plenum</p> <p>Tafelanschrieb (Anhang 11.7.15)</p> <p>Tafel und Marker</p>	<p>Die LP begrüßt die SuS und kündigt das Thema der heutigen Stunde an: „<i>Heute wiederholen wir den Stoff aus den letzten zwei Stunden.</i>“</p> <p>Die LP schreibt an die linke Tafelseite den Begriff „<i>Kultureller Konflikt</i>“. Die LP fragt die SuS: „<i>Was verbindet ihr mit dem Begriff kultureller Konflikt? Woran könnt ihr euch noch erinnern?</i>“ und schreibt alle SuS-Assoziationen und von den SuS genannten Begriffe an die Tafel.</p>	<p>Indem die SuS im Plenum ihre Assoziationen bezüglich der durchgenommenen Themen angeben, wird das Vorwissen der SuS aktiviert.</p>

	Die SuS nennen Assoziationen und Begriffe, an die sie sich noch erinnern können, zum Thema der letzten Stunde (Integration).		Die LP schreibt an die rechte Tafelseite den Begriff „ <i>Integration</i> “, fragt die SuS: „ <i>Was verbindet ihr mit dem Begriff Integration?</i> “ und schreibt alle SuS-Assoziationen und von den SuS genannten Begriffe an die Tafel.	
<p>Hauptteil</p> <p>1. Aktivität Plakate vorstellen (12 Min)</p> <p>Die SuS können das gezeigte gesellschaftliche Problem, seine Ursachen und Akteure anhand der vorgegebenen Richtlinien beschreiben und mündlich zusammenfassen.</p>	<p>Die SuS lesen sich die vorgegebenen Richtlinien durch.</p> <p>Die SuS bereiten sich auf ihren mündlichen Vortrag vor. Jede Gruppe kommt mit ihrem Plakat vor die Tafel und fasst das gezeigte gesellschaftliche Problem nach vorgegebenen Richtlinien mündlich zusammen.</p> <p>Die SuS antworten auf die Fragen der LP.</p>	<p>Gruppenarbeit</p> <p>Richtlinien (Anhang 11.7.16)</p> <p>von den SuS- erstellte Plakate</p>	<p>Die LP kündigt den SuS an, dass sie ihre Plakate aus den letzten zwei Stunden präsentieren werden. Die LP verteilt einer Gruppe Richtlinien zur Präsentation des Themas „Kultureller Konflikt“ und der anderen Gruppe Richtlinien zur Präsentation des Themas „Integration“.</p> <p>Die LP gibt den SuS Bescheid, dass sie vier Minuten Zeit für die Vorbereitung ihres Vortrages haben und dass danach jede Gruppe vor die Tafel kommen wird und in vier Minuten über das Thema und die dazugehörige Fotografie sprechen wird.</p> <p>Nach jedem Vortrag stellt die LP den Gruppen oder dem Rest der Klasse nach Bedarf zusätzliche Fragen.</p>	<p>Durch die vorliegenden Richtlinien können die SuS ihre Aufmerksamkeit auf die wichtigsten Aspekte des gezeigten Problems richten.</p>

<p>2. Aktivität Arbeitsblatt (5 Min)</p> <p>Die SuS können die Begriffe bezüglich des Unterrichtsthema (kultureller Konflikt und seine Ursachen, Integration und seine Dimensionen, Interkulturalität) mit ihren entsprechenden Definitionen und Bedeutungen verbinden.</p>	<p>Die SuS verbinden die Begriffe auf dem Arbeitsblatt (<i>kultureller Konflikt, Ursachen des kulturellen Konflikts, Integration, Integrationsdimensionen, Interkulturalität</i>) mit ihren entsprechenden Bedeutungen bzw. Definitionen.</p> <p>Die SuS lesen ihre Antworten laut vor.</p>	<p>Einzelarbeit Arbeit im Plenum Arbeitsblatt (Anhang 11.7.17)</p>	<p>Die LP gibt die Anweisung: „<i>Verbindet die Begriffe mit ihren Bedeutungen bzw. Definitionen. Dafür habt ihr 3 Minuten Zeit.</i>“ und verteilt Arbeitsblätter.</p> <p>Die LP ruft einzelne SuS auf, um ihre Antworten laut vorzulesen.</p> <p>Die LP fragt die SuS, ob sie irgendwelche Fragen bezüglich der erwähnten Begriffe haben und ob alles klar sei.</p>	<p>Die SuS verbinden die Begriffe mit ihren entsprechenden Erklärungen und Bedeutungen, damit sie die durchgenommenen soziologischen Begriffe zusätzlich festigen können.</p>
<p>3. Aktivität Werteachse (14 Min)</p> <p>Die SuS können zu der Flüchtlingssituation in Deutschland und Kroatien Stellung nehmen.</p> <p>Die SuS können den Einfluss der sozialen</p>	<p>Die SuS ergänzen die Sätze in den Sprechblasen.</p>	<p>Einzelarbeit Unterrichtsgespräch Fotografie mit Sprechblasen (Anhang 11.7.18) Stellungskategorien (Anhang 11.7.19)</p>	<p>Die LP verteilt den SuS ausgedruckte Fotografien, auf denen sich zwei Sprechblasen befinden und stellt die Frage: „<i>Was bedeutet Integration für das Flüchtlingskind und was bedeutet Integration für den Polizisten? Ergänzt die Sätze.</i>“ Die SuS haben 3 Minuten Zeit, um die Sätze in den Sprechblasen zu ergänzen.</p> <p>Die LP klebt ein Band, das eine Werteachse darstellt, auf den Boden.</p>	<p>Indem die SuS Sätze in den Sprechblasen ergänzen, werden sie zu einem kreativen Umgang mit dem Unterrichtsstoff angespornt.</p>

<p>Struktur auf die Gestaltung der Lebenssituation einzelner Personen erkennen.</p>	<p>Die SuS lesen einer nach dem anderen ihre ergänzten Sätze über die Bedeutung von Integration laut vor und stellen sich auf die Position, die sie in Bezug auf die gehörte Angabe vertreten.</p> <p>Die SuS antworten auf die Fragen der LP und begründen ihre Antwort.</p> <p>Die SuS hören den Angaben der LP zu und stellen sich auf die Position, die sie in Bezug auf die gehörte Angabe vertreten.</p>	<p>Angaben der LP (Anhang 11.7.20)</p> <p>Band</p>	<p>Am rechten Ende des Bandes steht der Satz „<i>Stimme voll zu</i>“ und am linken Ende des Bandes steht der Satz „<i>Stimme überhaupt nicht zu</i>“, während in der Mitte des Bandes „<i>weder noch</i>“ steht.</p> <p>Die LP ruft die SuS zum hinteren Teil des Klassenzimmers und fordert sie auf, die von ihnen ergänzten Sätze vorzulesen.</p> <p>Die LP fasst die von den SuS genannten Bedeutungen von Integration zusammen und fragt sie: „<i>Gelten die von euch ausgewählten Bedeutungen der Integration für alle Mitglieder der Gesellschaft oder betreffen diese nur eine bestimmte Gruppe?</i>“</p> <p>Nachdem alle SuS ihre Sätze vorgelesen haben, liest die LP noch einige Angaben vor, zu denen die SuS Stellung nehmen sollen. Die LP fördert einzelne SuS auf, ihre Stellung zu begründen.</p>	<p>Indem die SuS zu den Integrationsmöglichkeiten von Flüchtlingen in Dt. und Kro. Stellung nehmen und ihre Stellung dabei reflektieren und begründen, können sie erkennen, wie die Teilnahme bestimmter sozialer Gruppen am gesellschaftlichen Leben eingeschränkt ist.</p>
---	--	--	---	--

<p>Schlussteil</p> <p>Fragebogen ausfüllen (6 Min)</p> <p>Die SuS können den Einfluss der eingesetzten Lehrmethode auf ihren Lernprozess einschätzen.</p>	<p>Die SuS füllen den Fragebogen aus, indem sie die Lerneffektivität der benutzten Methode (Fotoanalyse) schriftlich bewerten.</p>	<p>Einzelarbeit</p> <p>Fragebogen</p>	<p>Die LP bedankt sich bei den SuS für ihre tolle Mitarbeit und bittet sie einen Fragebogen über ihre Zufriedenheit mit der benutzten Methode auszufüllen.</p> <p>Die LP gibt den SuS Bescheid, dass das Ausfüllen des Fragebogens anonym und freiwillig ist.</p>	<p>Indem die SuS ihre Zufriedenheit mit der benutzten Methode in der Umfrage angeben, reflektieren sie sowohl ihren Lernprozess als auch die Vor- und Nachteile der eingesetzten Methode.</p>
---	--	---------------------------------------	---	---

Literatur (für die Erstellung der Unterrichtsentwürfe)

Bošnjak, Z., Paštar, Z. i Vukelić, A. (2020) *Sociologija: udžbenik za srednje škole*. Zagreb: Profil Klett.

Bužinkić, E. i Kranjec, J. (2012) *Integracijske politike i prakse u sustavu azila u Republici Hrvatskoj. Uključivanje azilanata i stranaca pod supsidijarnom zaštitom u hrvatsko društvo*. Zagreb: Centar za mirovne studije.

Čačić-Kumpes, J. (ur.) (1999) *Kultura, etničnost, identitet*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, Naklada Jesenski i Turk, HSD.

Fanuko, N. (2013) *Sociologija. Udžbenik za gimnazije*. Zagreb: Profil.

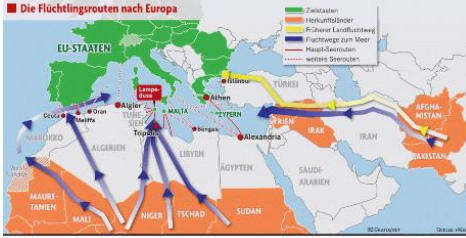

Quellen (für die Erstellung der Unterrichtsentwürfe)

BAMF (14.12.2016) *Migrationsbericht 2015*. URL:

<https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Forschung/Migrationsberichte/migrationsbericht-2015.pdf> (6.9.2022.)

Anhang:

11.7.1 PPT-Präsentation

<p>Folie 1</p>	<p>Folie 2</p>				
					
<p>Folie 3</p>	<p>Folie 4</p>				
<p>Kultureller Konflikt</p> <ul style="list-style-type: none"> • Flüchtlingskrise – demographischer und kultureller Wandel <p>Ursachen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Krieg • Invasion • Verfolgung • Vertreibung • ... 					
<p>Folie 5</p>	<p>Folie 6</p>				
<table border="1"> <thead> <tr> <th>kulturelle Unterschiede</th> <th>ethnische Unterschiede</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td> <ul style="list-style-type: none"> - Sprache - Religion - Werte - Herkunft - Rituale - Männer-Frauen-Verhältnisse - Kleidung </td> <td> <p>„wir“ und „die Anderen“ → Europa und Flüchtlinge</p> <p><i>Diskriminierung – Rassismus – Fremdenhass –</i></p> </td> </tr> </tbody> </table>	kulturelle Unterschiede	ethnische Unterschiede	<ul style="list-style-type: none"> - Sprache - Religion - Werte - Herkunft - Rituale - Männer-Frauen-Verhältnisse - Kleidung 	<p>„wir“ und „die Anderen“ → Europa und Flüchtlinge</p> <p><i>Diskriminierung – Rassismus – Fremdenhass –</i></p>	<p>Kultureller Konflikt</p> <ul style="list-style-type: none"> = Spannungen und Konflikte zwischen sozialen Gruppen = Ursache des sozialen Wandels = ständig vorkommendes Phänomen im gesellschaftlichen Leben <p>Kultureller Konflikt ist unumgänglich!</p>
kulturelle Unterschiede	ethnische Unterschiede				
<ul style="list-style-type: none"> - Sprache - Religion - Werte - Herkunft - Rituale - Männer-Frauen-Verhältnisse - Kleidung 	<p>„wir“ und „die Anderen“ → Europa und Flüchtlinge</p> <p><i>Diskriminierung – Rassismus – Fremdenhass –</i></p>				
<p>Folie 7</p>	<p>Folie 8</p>				
<p>Konflikttheorie</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fragen der Konkurrenz in wichtigen Lebensbereichen: → Arbeit, Beruf, Wohnung, Bildung <pre> graph LR A[kulturelle und ethnische Unterschiede] --> B[soziale Ungleichheit] B --> C[kultureller Konflikt] </pre>	<p>Bilderquellen</p> <p>World Press Foto des Jahres 2016: https://www.worldpressphoto.org/collection/photo-contest/2016/warren-richardson/1</p> <p>Flüchtlingsroute: https://www.hadische-zeitung.de/von-der-teestube-in-den-tod-101583792.html</p> <p>Deutsche Familie: https://www.deutsche-rentenversicherung.de/DRV/DE/Rente/Familie-und-Kinder/familie-und-kinder_node.html</p> <p>Flüchtlingsfamilie: https://www.mz.de/nachrichten/metropolregion_artikel-Metropolregion-Hockenheim-hat-die-ersten-Fluechtlinge-aufgenommen-aid_109471.html</p>				

11.7.2 Glossar

Flüchtlingskrise (Wortschatz)

der Flüchtling, -e	Person, die aus politischen, religiösen, wirtschaftlichen oder ethnischen Gründen aus ihrer Heimat geflohen ist. (Duden)
das Asyl, -e	Aufnahme und Schutz [für Verfolgte/Flüchtlinge], Zuflucht[sort] (Duden)
	- <i>Asyl beantragen</i> - <i>Asyl erhalten</i>
der/die Asylsuchende, -n	Person, die in einem fremden Land um Asyl beantragt (UNHCR)
<i>Die häufigsten Asylherkunftsstaaten: Syrien, Afghanistan, Irak, Iran, Eritrea, Somalia, Pakistan und Nigeria (BAMF)</i>	

Quellen

Duden (2022) *der Flüchtling*. URL: <https://www.duden.de/rechtschreibung/Fluechtling> (6.9.2022.)

Duden (2022) *das Asyl*. URL: <https://www.duden.de/rechtschreibung/Asyl> (6.9.2022.)

UNHCR Deutschland (2017) *Asylsuchende*. URL: <https://www.unhcr.org/dach/de/ueber-uns/wem-wir-helfen/asylsuchende> (6.9.2022.)

BAMF (14.12.2016) *Migrationsbericht 2015*. URL: <https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Forschung/Migrationsberichte/migrationsbericht-2015.pdf> (6.9.2022.)

11.7.3 Ausgedruckte Fotografie (A5)

Quelle: World Press Foto des Jahres 2016. URL: <https://www.worldpressphoto.org/collection/photo-contest/2016/warren-richardson/1> (6.9.2022.)

11.7.4 Vorlage zur Fotoanalyse

World Press Foto des Jahres 2016: Hope for a New Life

(Warren Richardson, 28.8.2015)

Kontext: Auf der Fotografie sind syrische Flüchtlinge an der serbisch-ungarischen Grenze abgebildet. Sie reichen sich ein Kind durch den Stahlzaun. Vier Stunden haben sie sich von der Polizei versteckt. Erst nachts versuchten sie die Grenze zu überqueren.

Beantwortet folgende Fragen:

1	In was für einem Verhältnis stehen die Personen zueinander?	
2	Was machen die Personen? Warum machen sie das?	
3	Gibt es ähnliche Situationen in eurem Heimatland?	
4	Was möchte der Autor mit dieser Fotografie zeigen? Was ist das Problem ?	
5	Was ist die Ursache des Problems?	

11.7.5 Zusammenfassung

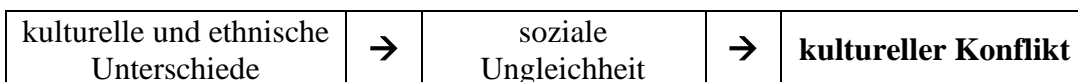
Kultureller Konflikt

- Flüchtlingskrise – demographischer und kultureller Wandel
 - Ursache – Krieg, Invasion, Verfolgung, Vertreibung

kulturelle Unterschiede	ethnische Unterschiede
Sprache, Werte, Religion, Herkunft, Rituale, Männer-Frauen-Verhältnis, Kleidung	- „wir“ und „die Anderen“ → Europa und Flüchtlinge - Diskriminierung, Rassismus und Fremdenhass

Konflikttheorie

- Frage der Konkurrenz in wichtigen Lebensbereichen (Arbeit, Beruf, Wohnung, Bildung)

- kultureller Konflikt:

- = Spannungen und Konflikte zwischen sozialen Gruppen
- = Ursache des sozialen Wandels
- = ständig vorkommendes Phänomen im gesellschaftlichen Leben

11.7.6 Plakat (A3)

Quelle: UNICEF Foto des Jahres 2015.
URL: <https://www.unicef.de/informieren/aktuelles/photo-of-the-year/contest-2015>
(6.9.2022.)

11.7.7 Arbeitsblatt mit der Anweisung für die Erstellung des Plakats

Ihr seid UNICEF-Botschafter!

Aufgabe: Wir sind auf dem jährlichen UNICEF-Treffen mit den Botschaftern aller europäischen Länder. Zeigt und erklärt den Botschaftern das Problem auf der Fotografie. Macht ein Plakat über UNICEFs Fotografie des Jahres 2015.

1.	Erklärt das Problem auf der Fotografie. – Wieso ist das Problem wichtig?	<p>Auf dem Plakat sollen folgende Begriffe stehen:</p> <p>☐ Flüchtlingskrise</p> <p>☐ kulturelle Unterschiede</p> <p>☐ ethnische Unterschiede</p> <p>☐ kultureller Konflikt</p>
2.	Was sind die Ursachen des Problems? – Gebt die Ursachen an.	
3.	Welche soziale Gruppe ist vom Problem betroffen? – Gebt an, welche Gruppen im gegenseitigen Konflikt stehen. Wie unterscheiden sie sich voneinander?	
4.	Denkt euch einen Titel für die Fotografie aus.	

UNICEF Foto des Jahres 2015

Autor: Georgi Licovski (2015), an der griechisch-mazedonischen Grenze

Kontext der Fotografie:

An der griechisch-mazedonischen Grenze schicken Flüchtlinge ihre Kinder nach vorne, damit ihre Kinder bessere Chancen für den Grenzübergang haben. Kinder werden dabei von ihren Eltern und ihrer Familie getrennt. (Autor: Georgie Licovski, 21.8.2015)

Quelle: UNICEF Foto des Jahres 2015.
 URL: <https://www.unicef.de/informieren/aktuelles/photo-of-the-year/contest-2015>
 (6.9.2022.)

11.7.8 Quiz (URL: <https://view.genial.ly/625436b091dc5c00189d1948/interactive-content-fluchtlingskrise-in-deutschland-2015>)

<p>Flüchtlingskrise in Deutschland im Jahr 2015</p> <p>Kennt ihr die Fakten?</p> <p>genially</p>	<p>Frage 1/7 Flüchtlingskrise in Deutschland 2015</p> <p>Wie viele Menschen waren 2015 auf der Flucht weltweit?</p> <p>A) 135 Millionen B) 100 Millionen C) 65 Millionen</p> <p>genially</p>	<p>Frage 2/7 Flüchtlingskrise in Deutschland 2015</p> <p>Im Jahr 2015 waren 57% der Migranten in Deutschland Europäer.</p> <p>RICHTIG FALSCH</p>
<p>Frage 3/7 Flüchtlingskrise in Deutschland 2015</p> <p>Im Jahr 2015 kamen die meisten Menschen aus ...</p> <p>A) Syrien, Afghanistan, Pakistan B) Syrien, Afghanistan, Rumänien C) Syrien, Rumänien, Polen</p> <p>nach Deutschland.</p> <p>genially</p>	<p>Frage 4/7 Flüchtlingskrise in Deutschland 2015</p> <p>In Deutschland bekommen Flüchtlinge eine Unterkunft (einen Wohnort).</p> <p>RICHTIG FALSCH</p> <p>genially</p>	<p>Frage 5/7 Flüchtlingskrise in Deutschland 2015</p> <p>Können Flüchtlinge in Deutschland arbeiten?</p> <p>A) Ja, sofort B) Ja, nach 3 Monaten C) Nein, dürfen sie nicht</p> <p>genially</p>
<p>Frage 6/7 Flüchtlingskrise in Deutschland 2015</p> <p>Deutschland bietet Geflüchteten keine Integrationskurse an.</p> <p>RICHTIG FALSCH</p>	<p>Frage 7/7 Flüchtlingskrise in Deutschland 2015</p> <p>Geflüchtete Kinder müssen in Deutschland zur Schule gehen.</p> <p>RICHTIG FALSCH</p> <p>genially</p>	

Lösungsschlüssel:

1. *Wie viele Menschen waren 2015 auf der Flucht weltweit?* – **C) 65 Millionen**
2. *Im Jahr 2015 waren 57% der Migranten in Deutschland Europäer.* – **Richtig**
3. *Im Jahr 2015 kamen die meisten Menschen aus ... nach Deutschland* – **C) Syrien, Rumänien, Polen**
4. *In Deutschland bekommen Flüchtlinge eine Unterkunft (einen Wohnort).* – **Richtig**
5. *Können Flüchtlinge in Deutschland arbeiten?* – **B) Ja, nach 3 Monaten**
6. *Deutschland bietet Geflüchteten keine Integrationskurse an.* – **Falsch**
7. *Geflüchtete Kinder müssen in Deutschland zur Schule gehen.* – **Richtig**

11.7.9 PPT-Präsentation

Folie 1	Folie 2	Folie 3						
<p>Integration</p> <p>= Reaktion auf kulturellen Konflikt</p> <ul style="list-style-type: none"> • betroffen? → Flüchtlinge und die dominante Gesellschaft 		<p>Integration</p> <p>= Reaktion auf kulturellen Konflikt</p> <ul style="list-style-type: none"> • betroffen? → Flüchtlinge und die dominante Gesellschaft <div style="border: 1px solid green; padding: 5px; background-color: #e0f0e0;"> <p>Funktionalismus</p> <ul style="list-style-type: none"> • die Gesellschaft ist eine Struktur – jeder Teil trägt der Stabilität bei - Dimensionen: Bildung, Unterkunft, Arbeit, Kultur • Integration – hängt stark von der Struktur ab </div>						
Folie 4	Folie 5							
<p>Möglichkeiten der Integration</p> <table border="1" data-bbox="212 730 589 877"> <thead> <tr> <th style="background-color: #f08080;">Assimilation</th> <th style="background-color: #ffff00;">Multikulturalität</th> <th style="background-color: #add8e6;">Interkulturalität</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Eigenschaften der eigenen Kultur verlieren sich der Kultur der dominanten Gesellschaft vollkommen anpassen</td> <td>Unterschiedliche Kulturen existieren nebeneinander und sind gleichberechtigt aber! Diskriminierung und Fremdenhass vorhanden in täglicher Interaktion</td> <td>Verschiedenheiten respektieren und gegen Diskrimination kämpfen Das Zusammenleben von Menschen unterschiedlicher Kulturen fördern (zusammen arbeiten, wohnen, sich ausbilden)</td> </tr> </tbody> </table>	Assimilation	Multikulturalität	Interkulturalität	Eigenschaften der eigenen Kultur verlieren sich der Kultur der dominanten Gesellschaft vollkommen anpassen	Unterschiedliche Kulturen existieren nebeneinander und sind gleichberechtigt aber! Diskriminierung und Fremdenhass vorhanden in täglicher Interaktion	Verschiedenheiten respektieren und gegen Diskrimination kämpfen Das Zusammenleben von Menschen unterschiedlicher Kulturen fördern (zusammen arbeiten, wohnen, sich ausbilden)	<p>Bilderquellen:</p> <p>https://www.sueddeutsche.de/politik/fluechtlinge-in-muenchen-zwei-gesichter-einer-stadt-1.2631063</p> <p>https://www.handelsblatt.com/politik/oekonomische-bildung/schulintegration-von-fluechtlingen-jetzt-anpacken/20332864.html</p>	
Assimilation	Multikulturalität	Interkulturalität						
Eigenschaften der eigenen Kultur verlieren sich der Kultur der dominanten Gesellschaft vollkommen anpassen	Unterschiedliche Kulturen existieren nebeneinander und sind gleichberechtigt aber! Diskriminierung und Fremdenhass vorhanden in täglicher Interaktion	Verschiedenheiten respektieren und gegen Diskrimination kämpfen Das Zusammenleben von Menschen unterschiedlicher Kulturen fördern (zusammen arbeiten, wohnen, sich ausbilden)						

11.7.10 Ausgedruckte Fotografie (A5)

Quelle: Süddeutsche Zeitung (2015) *Zwei Gesichter einer Stadt*. URL: <https://www.sueddeutsche.de/politik/fluechtlinge-in-muenchen-zwei-gesichter-einer-stadt-1.2631063> (6.9.2022.)

11.7.11 Vorlage zur Fotoanalyse

Zwei Gesichter einer Stadt:

(München, Süddeutsche Zeitung, 2015)

Kontext: Diese Fotografie wurde in einer deutschen Zeitung veröffentlicht. Unter dem Foto steht die Beschreibung: „Ein Flüchtlingsjunge trägt die Mütze eines Polizisten und strahlt ihn an.“ Im Zeitungsartikel wird über deutsche Solidarität im Umgang mit Flüchtlingen berichtet.

Beantwortet folgende Fragen:

1	Wie schätzt du die gezeigte Situation ein? Gibt es Spannungen zwischen den Personen?	
2	Was für Unterschiede kannst du zwischen den gezeigten Personen bemerken?	
3	Zu welchen sozialen Gruppen gehören die Personen?	
4	Haben diese sozialen Gruppen die gleiche gesellschaftliche Position? <i>Erkläre deine Antwort.</i>	
5	Was ist die Absicht dieser Fotografie? Zu welchem Zweck könnte sie verwendet werden?	

11.7.12 Zusammenfassung

Integration

- = Reaktion auf kulturellen Konflikt (Problem: Diskriminierung und Fremdenhass)
- *betroffen?* → Flüchtlinge und die dominante Gesellschaft

Funktionalismus

- die Gesellschaft ist eine Struktur – jeder Teil trägt der Stabilität bei
 - Dimensionen: Bildung, Wohnen/Unterkunft, Arbeit, Kultur
- Integration – hängt stark von der Struktur ab

Integrationsansätze		
Assimilation	Multikulturalität	Interkulturalität
Eigenschaften der eigenen Kultur verlieren und sich der Kultur der dominanten Gesellschaft vollkommen anpassen	Unterschiedliche Kulturen existieren nebeneinander und sind gleichberechtigt aber! Diskriminierung und Fremdenhass vorhanden in täglicher Interaktion	Verschiedenheiten respektieren und gegen Diskrimination kämpfen Das Zusammenleben von Menschen unterschiedlicher Kulturen fördern (zusammen arbeiten, wohnen, sich ausbilden)

11.7.13 Plakat (A3)

Quelle: Handelsblatt (2015). *Jetzt anpacken. Integration in die Schule.* URL: <https://www.handelsblatt.com/politik/oekonomische-bildung/schulintegration-von-fluechtligen-jetzt-anpacken/20332864.html> (6.9.2022.)

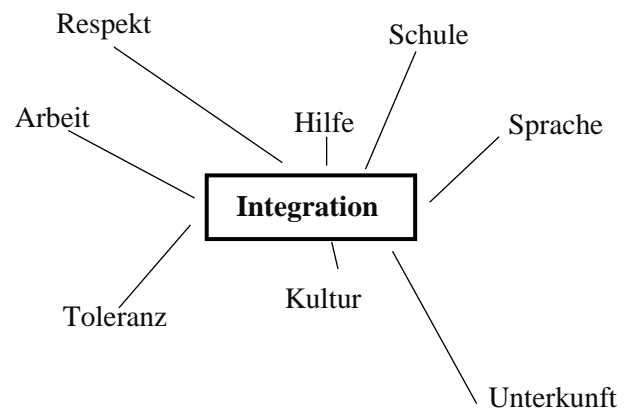
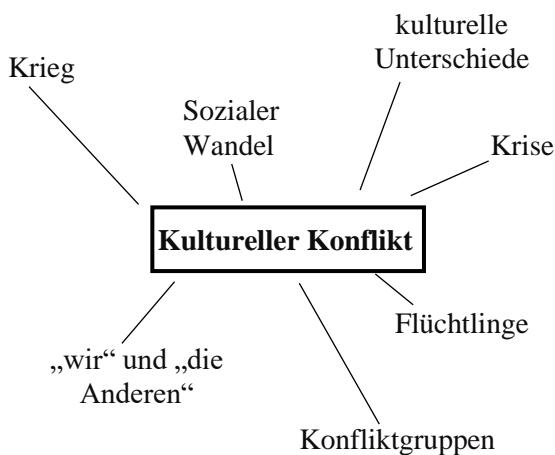
11.7.14 Arbeitsblatt mit der Anweisung für die Erstellung des Plakats

Aufgabe: Erstellt ein Plakat zum Thema *Integration*. In der Mitte eures Plakats befindet sich eine Fotografie einer deutschen Klasse.

Geht dabei auf folgende Fragen ein:

1. KULTURELLE UNTERSCHIEDE	Wie unterscheidet sich das Mädchen in der Mitte von ihren Mitschülern? Welche ethnischen oder kulturellen Unterschiede gibt es zwischen den Schülern?
2. POTENZIELLE PROBLEME	<i>Stellt Vermutungen an:</i> was für Probleme könnte das Mädchen in ihrem Leben haben (in der Schule, in der Gesellschaft, auf der Arbeit, ...)?
3. INTEGRATION	Wer? Wie? Was sollte man machen? (Wie würdet ihr dem Mädchen helfen?)

11.7.15 Tafelanschrieb

**erwartete SuS-Antworten*

11.7.16 Richtlinien

Plakat – Vortrag

Gruppe 1 – kultureller Konflikt

Stellt euer Plakat vor, indem ihr auf folgende Punkte eingeht:

- Beschreibung der Fotografie (was passiert?)
- Problem und Ursache des Problems
- Konfliktgruppen
- Unterschiede zwischen diesen Gruppen

Plakat – Vortrag

Gruppe 2 – Integration

Stellt euer Plakat vor, indem ihr auf folgende Punkte eingeht:

- Wer ist auf der Fotografie zu sehen?
- Welche Probleme könnte das Mädchen in ihrem Alltag haben?
- Wer sollte ihr helfen und womit?
- Welchen Integrationsansatz würdet ihr empfehlen und warum? (*Assimilation, Multikulturalität oder Interkulturalität?*)

11.7.17 Arbeitsblatt

Aufgabe: *Verbinde die Begriffe (1-5) mit ihren entsprechenden Erklärungen (A-E).*

1	kultureller Konflikt
2	Ursachen des kulturellen Konflikts
3	Integration
4	Integrationsdimensionen
5	Interkulturalität

A)	Schule, Unterkunft, Arbeit, Kultur (Sprache)
B)	Verschiedenheiten respektieren und Integration fördern
C)	kulturelle und ethnische Unterschiede (die zur sozialen Ungleichheit führen)
D)	Spannungen und Konflikte zwischen sozialen Gruppen, die im gesellschaftlichen Leben ständig vorkommen
E)	trägt zur gesellschaftlichen Stabilität bei

Lösungsschlüssel: 1D, 2C, 3E, 4A, 5B

11.7.18 Fotografie mit Sprechblase

Quelle: Süddeutsche Zeitung (2015)
Zwei Gesichter einer Stadt. URL:
<https://www.sueddeutsche.de/politik/fluechtlinge-in-muenchen-zwei-gesichter-einer-stadt-1.2631063>
 (6.9.2022.)

11.7.19 Stellungskategorien

stimme voll und ganz zu
weder noch
stimme überhaupt nicht zu

11.7.20 Angaben der LP

	Angaben
1	Integration ist nur eine Aufgabe von Menschen, die Asyl suchen.
2	Integration ist eine Aufgabe der gesamten Gesellschaft.
3	Integration trägt zur Stabilität der Gesellschaft bei.
4	In der deutschen Gesellschaft hat der Polizist mehr Macht als der Junge.
5	Der Junge hat bessere Integrationschancen in Deutschland als in Kroatien.
7	Die Flüchtlingskrise ist ein Problem der Menschenrechte.

11.8 Učenički praktični uradci

Grupa 1 (tema: Kulturni sukob)

Flüchtlingskrise

- Krieg
- Armut
- ökonomische Probleme
- politische Probleme
- Invasion
- demographischer und kultureller Wandel

Ethnische Unterschiede

- Hautfarbe
- Fremdenhass

• Diskriminierung
• Rassismus

Kultureller Konflikt

- Fremdheit
- Ursache des sozialen Wandels
- Konflikten und Spannungen zwischen sozialen Gruppen

Kulturelle Unterschiede

- Religion
- Werte
- Rituale
- Kleidung
- Sprache
- Herkunft

Grupa 2 (tema: Kulturni sukob)

IST DAS für euch NICHT ERNST GENUG?

Wieso spielen sie jetzt nicht mit ihren FREUNDEN??

Wieso sind die Kinder nicht jetzt in der SCHULE??

URSACHE: IHR!

BETROFFEN: alle außer IHNEN!

Grupa 1 (tema: Integracija)

INTEGRATION

- Hilfe von: Lehrern
Mitschülern
Familie

- gegen Diskrimination
kämpfen

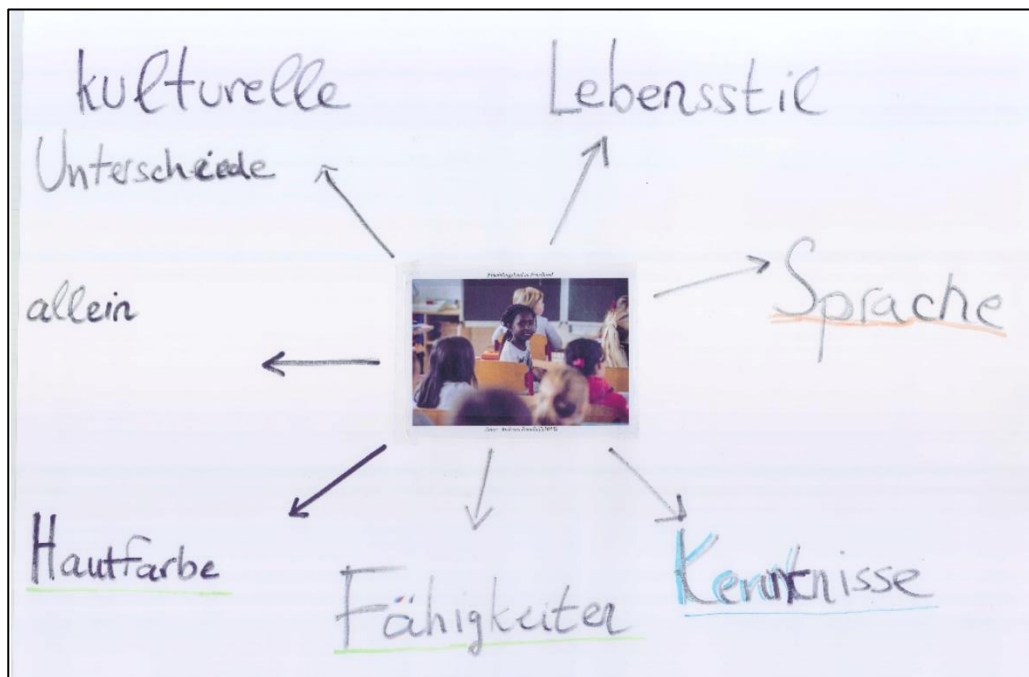
Kulturelle Unterschiede

- Hautfarbe
- Sprache
- Religion
- Werte
- Herkunft

Potenzielle Probleme

- Rassismus
- Diskriminierung
- Mobbing
- Fremdenhass

Grupa 2 (tema Integracija)

11.9 Anonimizirani prijepis osvrta predmetne nastavnice

„Aus Sicht der (beobachtenden) Lehrkraft waren die Reaktionen der SuS durchweg positiv, insbesondere im Hinblick auf die Teilnahme am Unterricht und die „richtigen“, verwertbaren Aussagen/Antworten der SuS. Eine Voraussetzung dafür ist eine vergleichsweise hohe Motivation, die vor allem auf die schülerzentrierten Unterrichtsaktivitäten zurückgeführt werden kann. Eine hochgradig schülerzentrierte Unterrichtsaktivität ist die Fotoanalyse. Die Vorlage von Fotos weckt das Interesse der SuS wesentlich (mehr als die Vorlage von Texten). Ist das Interesse der SuS geweckt, so erhöht sich auch deren Aufmerksamkeit. Demnach veranlasst die Betrachtung der Fotos die SuS zu spontanen Kommentaren, die zwar eher subjektiven als sachlichen Inhalts sind, jedoch zu Gesprächen der SuS miteinander und damit zu einem Meinungs austausch anregen. Allerdings braucht es den thematischen Kontext, da ein Bild bekanntlich mehr als 1000 Worte sagt, und die Gespräche der SuS ins Leere laufen könnten. Die dazugehörigen Aufgabenstellungen mit den entsprechenden Fragestellungen sind also ausschlaggebend für den Unterrichtsverlauf. Das Zeigen von Fotos zur Veranschaulichung einer Thematik ist keine neue Unterrichtsmethode. Die SuS kennen diese nicht nur aus dem Soziologieunterricht. Von daher finden sich die SuS mit der Methode der Fotoanalyse überdurchschnittlich gut zurecht; dies klappt insbesondere mit den für die SuS interessanten, aktuellen Themen.

Eine sprachliche Ausformulierung nach Angaben/Hilfestellungen seitens der Lehrkraft hat den SuS der dritten Klasse des bilingualen Soziologieunterrichts besonders gut gefallen und ist ihnen auch gut gelungen, so meine Einschätzung. Befürchtungen, die Fotos könnten bei den SuS extreme Emotionen hervorrufen, sind nicht eingetreten. Ganz im Gegenteil: Die aussagekräftigen Fotos haben die SuS zu einer Fotoanalyse mit hervorragenden Resultaten angespornt.

Ganz klar lässt sich feststellen: Die Durchführung des Unterrichts unter Anwendung dieser Methode war ein voller Erfolg! Vorneweg möchte ich betonen, dass die Thematik „kultureller Konflikt und Integration“ ein Pflichtthema (und nicht nur ein zusätzliches Thema) im Soziologieunterricht sein sollte. Von daher bin ich sehr froh, dass meine Klasse die Möglichkeit hatte mit Frau Gerbus dieses Thema durchzuarbeiten. Fotoanalysen seitens

der SchülerInnen, wie sie von Frau Gerbus als Unterrichtsmethode angewandt wurde, sind im Soziologieunterricht wohl noch „Neuland“. Doch die Schüler haben sogleich sehr gut mitgearbeitet und sind problemlos auf Fragestellungen eingegangen. Das liegt auch an der gut durchdachten und geplanten Unterrichtsdurchführung, die Frau Gerbus geleistet hat, und die bei der Fotoanalyse wohl vonnöten ist. Visualisierung von brisanten gesellschaftlichen Themen sind in den Medien heutzutage gang und gäbe. Gerade das spricht für die Fotoanalyse im Unterricht. Die SuS lernen Fotos kritisch zu betrachten und die dahinter liegende Botschaft zu entschlüsseln. Dazu bedarf es der Anleitung und Erklärungen seitens der Lehrkraft. Gerade diese Thematik lässt sich sehr gut auf Fotos festhalten mit der Absicht, die Emotionen der Betrachter zu beeinflussen und in eine ganz bestimmte Richtung zu lenken. Deshalb ist es wichtig, so wie Frau Gerbus vorzugehen und die den SuS vorgelegten Fotos genauestens auszuwählen: von seriösen Quellen veröffentlichte Fotos, die auch ethisch unbedenklich im Unterricht gezeigt werden können. Sind die Fotos unter den entsprechenden Gesichtspunkten ausgewählt, eignet sich gerade diese Thematik unter Anwendung der Fotoanalyse zu bearbeiten. Die SuS im Soziologieunterricht eines Sprachgymnasiums ausgewählt sind sowohl altersgemäß als auch von den kognitiven und sprachlichen Kompetenzen in der Lage, mit solchen Fotos umzugehen. Zudem eignet sich die Fotoanalyse gerade im bilingualen Unterricht zur Einführung des neuen Vokabulars in der Fremdsprache hervorragend, da die prekäre Situation und die vermeintlichen gesellschaftlichen Positionen nebst den sozialen Rollen/Rollenbilder der Abgebildeten deutlich dargestellt sind. Die Gestaltung von Plakaten, die die SuS selbstständig durchführen, ist besonders hilfreich bei der Verarbeitung eines Themas, das auch emotional aufwühlend ist. Bei Anwendung der Fotoanalyse als Unterrichtsmethode sollte ein Plakatentwurf dazugehören, so wie es Frau Gerbus durchgenommen hat. Auch die abschließende Unterrichtsaktivität der Anordnung von Aussagen zu dem Thema ist für die Schüler wichtig. Unter den aufgeführten Bedingungen ist Fotoanalyse, wie es sie Frau Gerbus angewandt hat, als Unterrichtsmethode im Soziologieunterricht für dritte Klassen eines Sprachgymnasiums gerade zu begrüßen. Die Klasse und ich bedanken uns herzlich für die drei Unterrichtsstunden, die Frau Gerbus gehalten hat: sie haben unseren Soziologieunterricht in jeder Hinsicht bereichert!“

Literatura

- Avgerinou, M. D. i Pettersson, R. (2011) Toward a Cohesive Theory of Visual Literacy. *Journal of Visual Literacy*, 30 (2):1 – 19.
- Bachtsevanidis, V. (2012) Was liest du aus dem Bild? - Transkulturelles Bilderlesen im DaF-Unterricht. *Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht*, 17 (2):113 – 128.
- Beck, C. (2003) Fotos wie Texte lesen. Anleitung zur sozialwissenschaftlichen Fotoanalyse. U Ehrenspeck, Y. i Schäffer, B. (ur.) *Film- Und Fotoanalyse in Der Erziehungswissenschaft*. Opladen: Leske.
- Becker, H. S. (2002) Visual evidence: A Seventh Man, the specified generalization, and the work of the reader. *Visual Studies*, 17 (1):3 – 11.
- Becker, H. S. (1995) Visual sociology, documentary photography, and photojournalism: It's (almost) all a matter of context. *Visual Sociology*, 10 (1-2):5 – 14.
- Becker, H. S. (1974) Photography and Sociology. *Studies in Visual Communication*, 1 (1):3 – 26.
- Biechele, B. (2006) Anmerkungen zum interkulturellen Bildverstehen. *interculture journal: Online-Zeitschrift für interkulturelle Studien*, 5 (1):17 – 50. URL: <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-454447> (6.9.2022.)
- Boeckmann, K. B. (2010) Aktionsforschung im Unterricht - Wie Lehrende den eigenen Unterricht erforschen und dabei weiterentwickeln können. U Boeckmann, K. B., Feigl-Bogenreiter, E., Reiningger-Stressler, D. (ur.) *Forschendes Lehren – Aktionsforschung im Fremdsprachenunterricht*. Wien: Verband Österreichischer Volkshochschulen.
- Bognar, B. (2006) Akcijska istraživanja u školi. *Odgovorne znanosti*, 8 (1(11)): 209 – 228. URL: <https://hrcak.srce.hr/26189> (6.9.2022.)
- Bognar, L. (2000) Kvalitativni pristup istraživanju odgojno-obrazovnog procesa. *Didaktični in metodični vidiki nadaljnega razvoja izobraževanja*. URL: https://ladislav-bognar.net/sites/default/files/Istra%20c5%beivanje%20odg-obr_procesa.pdf (6.9.2022.)
- Bolten, J. (2007) *Interkulturelle Kompetenz*. Erfurt: Landeszentrale für politische Bildung Tübingen.
- Bosenius P (2009). Content and Language Integrated Learning: A Model for Multiliteracy? U: Ditze SA i Halbach A (ur.). *Bilingualer Sachfachunterricht (CLIL) im Kontext von Sprache, Kultur und Multirealität*. Frankfurt am Main: Peter Land GmbH, 15 – 25.
- Bošnjak, Z., Paštar, Z. i Vukelić, A. (2020). *Sociologija: udžbenik za srednje škole*. Zagreb: Profil Klett.

- Bužinkić E i Kranjec J (2012). Integracijske politike i prakse u sustavu azila u Republici Hrvatskoj. Uključivanje azilanata i stranaca pod supsidijarnom zaštitom u hrvatsko društvo. Zagreb: Centar za mirovne studije.
- Čačić-Kumpes, J. (ur.) (1999) *Kultura, etničnost, identitet*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, Naklada Jesenski i Turk, HSD.
- Earnest, D. C. i Fish, J. N. (2014) Visual Sociology in the Classroom: Using Imagery to Teach the Politics of Globalization. *Politics*, 34 (3):248 – 262.
- Fanuko, N. (2013) *Sociologija. Udžbenik za gimnazije*. Zagreb: Profil.
- Flucke, F. (2014) Bilderbuch einer Freundschaft? U Hieronimus, M. (ur.) *Visuelle Medien im DaF-Unterricht*. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen. 223-247.
- Felton, P. (2008) Visual Literacy. *Change: The Magazine of Higher Learning*, 40 (6):60 – 64.
- Grady, J. (2001) Becoming a Visual Sociologist. *Sociological Imagination*, 38 (1-2):83 – 119.
- Guggenheim, M. (2015) The Media of Sociology: Tight or Loose Translations? *The British Journal of Sociology*, 66 (2):345 – 370.
- Haataja, K. i Wicke, R. E. (2015) Integriertes Lernen von (Fremd-)Sprachen und (Sach-) Fachinhalten - Terminologie, Variation, Perspektiven. U Haataja, K. i Wicke, R. E. (ur.) *Sprache und Fach. Integriertes Lernen in der Zielsprache Deutsch*. München: Hueber.
- Hallet, W. (2010) Viewing Cultures: Kulturelles Sehen und Bildverstehen im Fremdsprachenunterricht. U Hecke, C. i Surkamp, C. (ur.) *Bilder im Fremdsprachenunterricht: neue Ansätze, Kompetenzen und Methoden*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Hecke, C. i Surkamp, C. (2010) Einleitung: Zur Theorie und Geschichte des Bildeinsatzes im Fremdsprachenunterricht. U Hecke, C. i Surkamp, C. (ur.) *Bilder im Fremdsprachenunterricht: neue Ansätze, Kompetenzen und Methoden*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Holm, G. (2008) Visual Research Methods: Where Are We and Where Are We Going? U Hesse-Biber, S. N. i Leavy, P. (ur.) *Handbook of emergent methods*. New York: The Guilford Press.
- Holzbrecher, A. (2007) Fotografie als Medium interkulturellen Lernens. *Medien + Erziehung Zeitschrift für Medienpädagogik*, 51 (3):47 – 52.

- Ivanković, I. (2017) Poznavanje temeljnih odrednica interkulturalizma kod učenika polaznika dvojezičnih gimnazijskih programa i učenika polaznika redovitih gimnazija u Republici Hrvatskoj. *Školski vjesnik*, 66 (3):329 – 345. URL: <https://hrcak.srce.hr/193276> (6.9.2022.)
- Lujčić, R. (2016) Dvojezično i višejezično obrazovanje u Republici Hrvatskoj u svjetlu hrvatske jezične politike i planiranja. *Metodički ogledi*, 23 (2):99 – 120. URL: <https://doi.org/10.21464/mo44.232.99120> (6.9.2022.)
- Macaire, D. i Hosch, W. (1996) *Bilder in der Landeskunde*. Stuttgart: Ernst-Klett-Verlag.
- Matijević, M. i Radovanović, D. (2011) *Nastava usmjerena na učenika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Ohlberger, S. i Wegner, C. (2018) Bilingualer Sachfachunterricht in Deutschland und Europa: Darstellung des Forschungsstands Herausforderung. *Lehrer*innenbildung - Zeitschrift Zur Konzeption, Gestaltung Und Diskussion*, 1 (1):45 – 89.
- Petravić, A. (2016) *Međukulturna kompetencija u nastavi stranih jezika: od teorijskih konceptata do primjene*. Zagreb: Školska knjiga.
- Pilarczyk, U. i Mietzner, U. (2005) *Das reflektierte Bild. Die seriell-ikonografische Fotoanalyse in den Erziehungs- und Sozialwissenschaften*. Bad Heilbrunn: Klinkhard.
- Piršl, E. (2014) Modeli interkulturalne kompetencije. *Pedagogijska istraživanja*, 11 (2):203 – 216.
- Poljak, V. (1991) *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Reimann, D. (2017) *Interkulturelle Kompetenz*. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag.
- Schröder, T. (2006) Die Macht der Bilder. U Holzbrecher, A., Oomen-Welke, I. i Schmolling, J. (ur.) *Foto + Text*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Stokes, S. (2001) Visual Literacy in Teaching and Learning: A Literature Perspective, *Electronic Journal for the Integration of Technology in Education*, 1 (1):10 – 19.
- Terhart, E. (2001) *Metode poučavanja i učenja*. Zagreb: Educa.

Internetski izvori

- BAMF (14.12.2016.) *Migrationsbericht 2015*. URL: <https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Forschung/Migrationsberichte/migrationsbericht-2015.pdf> (6. 9. 2022.)

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (22.1.2019) *Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Sociologije za gimnazije u Republici Hrvatskoj*. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_160.html (6. 9. 2022.)

Vijeće Europe (7.5.2008.). *White Paper on Intercultural Dialogue “Living Together As Equals in Dignity”* URL: https://www.coe.int/t/dg4/intercultural/source/white%20paper_final_revised_en.pdf (6. 9. 2022.)

Vijeće Europe (2001). *Gemeinsamer Europäischer Referenzrahmen für Sprachen*. URL: <http://www.europaeischer-referenzrahmen.de/> (6. 9. 2022.)

Vijeće Europske unije. (4.6.2018.). *Preporuka vijeća od 22. svibnja 2018. o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje*. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=BG](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=BG) (6. 9. 2022.)

Sažetak

Cilj je ovog rada prikazati analizu fotografija kao nastavnu metodu koja pogoduje povezivanju nastave Sociologije i Njemačkog jezika. U prvom se dijelu rada izlažu teorijske pretpostavke o CLILiG nastavi, međukulturnoj kompetenciji i disciplini vizualne sociologije. Potom se izlažu didaktičko-metodičke spoznaje o korištenju fotografija u nastavi. Na kraju prvog dijela rada predstavljen je analitički obrazac za analizu fotografija koji se sastoji od šest razina za razumijevanje i analizu fotografija. Drugi se dio rada bavi opisom i evaluacijom akcijskog istraživanja provedenog u lipnju 2022. godine na uzorku od devet učenika dvojezičnog gimnazijskog programa. Istraživanje je obuhvaćalo izvedbu triju nastavnih sati Sociologije na njemačkom jeziku na temu „Kulturni sukob i integracija“. Istraživačica je nakon svakog nastavnog sata ispunila obrazac za vrednovanje analize fotografija u nastavi. Nakon provedbe svih triju nastavnih sata učenici su ispunili anketni upitnik te je predmetna nastavnica dostavila pismeni osvrt o održanim satima. Rezultati istraživanja ukazuju na to da metoda analize fotografija potiče učenike na usmeno izražavanje na njemačkom jeziku i poboljšava njihov angažman u nastavi te pomaže učenicima u razumijevanju socioloških koncepata i pojmova. Nakon provedenog istraživanja dolazi se do zaključka da vođena analiza fotografija podupire integraciju nastave Sociologije i Njemačkog jezika te doprinosi različitosti nastavnih metoda.

Ključni pojmovi: analiza fotografija, Sociologija, Njemački jezik, CLILiG

Zusammenfassung

Ziel dieser Arbeit ist es, die Analyse von Fotografien als eine Unterrichtsmethode vorzustellen, die der Integration von Deutsch- und Soziologieunterricht beiträgt. Der erste Teil der Arbeit stellt die theoretischen Annahmen zum CLILiG-Unterricht, zur interkulturellen Kompetenz und zur wissenschaftlichen Disziplin der visuellen Soziologie vor. Danach werden didaktisch-methodische Kenntnisse zum Einsatz von Fotografien im Unterricht vermittelt. Am Ende des ersten Teils der Arbeit wird eine Vorlage zur Fotoanalyse vorgestellt, die aus sechs Stufen zum Verstehen und Analysieren von Fotos besteht. Anschließend befasst sich der zweite Teil der Arbeit mit der Beschreibung und Auswertung einer Aktionsforschung, die im Juni 2022 an einer Stichprobe von neun Schülern eines bilingualen Gymnasiums durchgeführt wurde. Die Forschung beinhaltete die Durchführung von drei Soziologiestunden auf Deutsch zum Thema „Kultureller Konflikt und Integration“. Nach jeder Unterrichtsstunde evaluierte die Forscherin schriftlich die verwendete Lehrmethode. Nach Durchführung aller drei Unterrichtsstunden füllten die Schüler einen Fragebogen aus und die Fachlehrerin gab ein schriftliches Feedback zu den abgehaltenen Stunden ab. Die Forschungsergebnisse zeigen, dass die Unterrichtsmethode der Fotoanalyse die Schüler dazu ermutigt, sich mündlich in der deutschen Sprache auszudrücken, zugleich ihr Engagement im Unterricht verbessert und den Schülern hilft, soziologische Konzepte und Begriffe zu verstehen. Nach der Durchführung der Forschung kann geschlussfolgert werden, dass die geleitete Fotoanalyse die Integration von Soziologie- und Deutschunterricht unterstützt und zur Methodenvielfalt des Unterrichts beiträgt.

Schlüsselwörter: Fotoanalyse, Soziologie, Deutsch als Fremdsprache, CLILiG

Summary

The goal of this paper is to present the process of photography analysis as a reliable teaching method that contributes to the integration of Sociology and German language in teaching. The first part of this paper introduces the theoretical assumptions about CLILiG teaching, intercultural competence and the discipline of visual sociology. Next, the didactic-methodical understanding regarding the use of photographs in teaching is presented. At the end of the

first part of the paper, an analytical form for photoanalysis consisting of six levels for understanding and analyzing photos is shown. After that, the second part of the paper deals with the description and evaluation of an action research conducted in June 2022 on a sample of nine students in the bilingual high school program. The research included three Sociology classes in German dealing with the topic of "Cultural conflict and integration". After each lesson, the researcher filled out an evaluation form for the applied teaching method. After the implementation of all three lessons, the students filled out a survey questionnaire and the subject teacher submitted a written review of the lessons. The results of the research indicate that the photoanalysis teaching method encourages students to express themselves orally in the German language, improves their engagement in class and helps students understand sociological concepts and terms. Finally, the conclusion implies that guided photoanalysis supports the integration of teaching Sociology and German language and contributes to the diversity of teaching methods.

Keywords: photoanalysis, teaching Sociology, teaching German, CLILiG